

IRELAND V. THE UNITED KINGDOM

I. НАДЗВИЧАЙНА СИТУАЦІЯ ТА ЇЇ ПЕРЕДУМОВИ

11. В основі цієї справи лежить трагічна й тривала криза в Північній Ірландії. З метою боротьби з тим, що Уряд-відповідач описує як *«найдовшу і найжорстокішу терористичну кампанію, яка спостерігалася в будь-якій частині острова Ірландія»*, влада Північної Ірландії з серпня 1971 року по грудень 1975 року застосувала ряд позасудових повноважень щодо арешту, затримання та інтернування. Провадження у цій справі стосується обсягу та застосування на практиці цих заходів, а також стверджуваного неналежного поводження з особами, позбавленими свободи у рамках вказаних заходів.

12. До березня 1975 року, за даними, наведеними Комісії Урядом-відповідачем, під час нещодавніх заворушень у Північній Ірландії було вбито понад 1,1 тис. осіб, понад 11,5 тис. отримали поранення і було знищено майна на суму понад 140 млн. фунтів стерлінгів. Це насильство знайшло своє вираження частково у *громадських заворушеннях*, частково у *тероризмі*, тобто в організованому насильстві з політичною метою.

Соціальні, конституційні та політичні передумови

13. До 1922 року весь острів Ірландія входив до складу Сполученого Королівства. Того ж року, згідно з Договором 1921 року, було прийнято законодавство, яке схвалило створення *Ірландської Вільної Держави* зі статусом самоуправління в рамках Британської Співдружності, яка спочатку складалася з 32 графств острова. Було передбачено, що 6 з 9 графств провінції Ольстер на півночі острова можуть залишитися у складі Сполученого Королівства, і вони зробили це в 1922 році. Після цього Ірландська Вільна Держава стала відповідальною за управління рештою 26 графств, а в 1937 році була прийнята нова Конституція, яка проголосила незалежність і суверенітет держави, яка зараз відома як Ірландська Республіка. Після Другої світової війни вона вийшла зі складу Співдружності та проголосила себе *республікою*.

14. Починаючи з 1920-х років, *Північна Ірландія*, тобто вищезгадані 6 графств, мала окремий уряд і власний парламент. Крім того, виборці провінції (маються на увазі шість графств) повернули 12 членів до Парламенту Сполученого Королівства. За винятком певних визначених питань, Парламент і Уряд Північної Ірландії були законодавчою і виконавчою владою для шести графств до 30 березня 1972 року, коли влада Сполученого Королівства відновила *«пряме правління»* провінцією.

15. Північна Ірландія не є однорідним суспільством. Воно складається з двох громад, розділених глибокими і давніми антагонізмами.

Одну громаду по-різному називають *протестантською, юніоністською* або *лоялістською*.

Іншу громаду називають *католицькою, республіканською* або *націоналістичною*.

Близько двох третин півтора мільйонного населення належать до протестантської громади, решта третина – до католицької. Більшість населення є нащадками протестантських поселенців, які у великій кількості емігрували з Британії до Північної Ірландії у 17 столітті. Традиційний антагонізм між цими двома групами ґрунтується як на релігії, так і на соціальних, економічних і політичних відмінностях. Зокрема, протестантська громада послідовно виступає проти ідеї об'єднаної Ірландії, незалежної від Сполученого Королівства, тоді як католицька громада традиційно її підтримує.

16. *Ірландська республіканська армія* (ІРА) є підпільною організацією з квазівійськовим характером. Сформована під час заворушень, що передували поділу острова, і нелегальна як у Сполученому Королівстві, так і в Республіці Ірландія, ІРА не визнає існування Північної Ірландії як частини Сполученого Королівства і не визнає демократичного устрою Республіки. Вона періодично проводить терористичні кампанії в обох частинах острова Ірландія та у Сполученому Королівстві. Після 1962 року ІРА декілька років не проявляла відкритої активності.

У період, що охоплюється скаргами Уряду-заявника, тобто з 1971 по 1975 рік, практично всі члени ІРА, які жили і діяли в Північній Ірландії, були завербовані з числа католицької громади.

17. Законодавство, спрямоване на вирішення питань, що впливають на правопорядок і безпеку держави, було вперше прийнято Парламентом Північної Ірландії в 1922 році у формі Закону про цивільні органи влади (спеціальні повноваження) (Північна Ірландія). Цей закон (далі – Закон про спеціальні повноваження) був підзаконним актом, на підставі якого час від часу розроблялися і вводилися в дію підзаконні акти. Так, наприклад, постанова, датована до 1949 року, оголошувала незаконними деякі організації, в тому числі ІРА. У 1950 і 1954 роках, після рейдів ІРА у Великій Британії та Північній Ірландії, були введені в дію постанови, що надавали повноваження на доступ та обшук. У 1956 і 1957 роках, з метою боротьби з кампанією ІРА, що тоді розгорталася, були прийняті додаткові правила, що стосувалися інтернування, комендантської години, спеціальних судових процедур, контролю над вогнепальною зброєю та вибуховими речовинами, а також обмеження на пересування.

18. Різні прагнення двох громад призвели до того, що поділ між основними політичними партіями Північної Ірландії ґрунтувався насамперед на їхньому ставленні до статусу провінції як частини Сполученого Королівства, а не на політичних розбіжностях того типу, які зазвичай зустрічаються в решті Сполученого Королівства та інших країнах. Протестантська громада в цілому голосувала за Юніоністську партію, яка бажала, щоб Північна Ірландія залишалася у складі Сполученого Королівства, в той час як католицька громада в цілому підтримувала кандидатів, які виступали за об'єднану, незалежну Ірландію. Враховуючи відносну чисельність обох громад, неминучим результатом такої поляризації стало те, що **Юніоністська партія**, яку підтримували майже виключно протестанти, мала **постійну більшість** у Парламенті Північної Ірландії і формувала уряд провінції упродовж п'ятдесяти років, аж до прямого правління в 1972 році. Скасування пропорційного представництва на початку 1920-х років і географічний розподіл виборчих округів призвели до значного збільшення чисельності парламентської більшості. Така ситуація зі зрозумілих причин розчарувала католицьку громаду.

19. Таким чином, хоча лише незначна меншість останньої спільноти коли-небудь активно підтримувала ІРА, набагато більша частина завжди була незадоволена юніоністським урядом і наслідками діяльності його **«вбудованої більшості»**. Католики серед населення вважали себе дискримінованими за різними ознаками. **Комісія Кемерона**, орган, призначений урядом Північної Ірландії в березні 1969 року для підготовки звіту, зокрема, про причини заворушень у шести графствах у 1968-1969 роках, визнала обґрунтованими багато скарг, які тоді відчували католики, зокрема ті, що стосувалися розподілу житла, призначень у місцеві органи влади, обмежень виборчого права на місцевих виборах і навмисного маніпулювання кордонами округів і виборчих діляниць. Сама Європейська комісія з прав людини дійшла висновку, що у всій політичній системі Північної Ірландії, безумовно, існував елемент **упередженості** на користь однієї громади.

З часу поділу і дотепер між двома громадами завжди існував більший чи менший ступінь напруженості, хоча з початку 1920-х років не було заворушень, які можна було б порівняти за масштабом з тими, що відбувалися останніми роками.

Розвиток кризи до 1969 року

20. У 1963 році почали робитися перші кроки в напрямку **«кампанії за громадянські права»** для католицької громади. Метою цієї кампанії було, в широкому сенсі, усунення дискримінації, про яку йшлося вище.

Водночас, однак, почали з'являтися прояви протестантського насильства. У 1964 році в Белфасті відбулися серйозні заворушення після протестантського маршу. У березні 1966 року в католицькі школи та майно було кинуто кілька пляшок із запалювальною сумішшю. У травні 1966 року організація, що назвала себе **the Ulster Volunteer Force (UVF)**, раніше

невідома поліції, опублікувала заяву, в якій оголосила війну ІРА і попередила про намір стратити всіх членів ІРА. Незабаром після цього в Белфасті було вбито двох католиків і ще двоє отримали серйозні поранення. Троє протестантів, членів *the Ulster Volunteer Force*, були згодом звинувачені і засуджені за ці напади. *The Ulster Volunteer Force*, яка, на думку поліції, складалася лише з 5-6 осіб, була оголошена нелегальною в червні 1966 року і, здається, залишалася неактивною з того часу до 1969 року.

Упродовж цього періоду не спостерігалось значних насильницьких дій з боку ІРА, яка після 1962 року, схоже, зосередилася на політичній діяльності.

21. Упродовж 1967 року «рух за громадянські права» для католицької громади набирав обертів. Перший марш за громадянські права відбувся в серпні 1968 року без інцидентів, але в жовтні після маршу в Лондондеррі сталася сутичка з поліцією і мали місце дводенні заворушення.

22. 22 листопада 1968 року уряд Північної Ірландії оголосив програму реформ, спрямовану на вирішення проблем католиків. Тим не менше, рух за громадянські права продовжував свою кампанію та марші. Марші знову призвели до сутичок з поліцією і жорстокого протистояння з протестантськими контрдемонстрантами, часто озброєними кийками, камінням тощо.

23. Демонстрації, заворушення та безладі тривали в різних місцях і в 1969 році. У пункті 226 свого звіту, представленого парламенту Північної Ірландії у вересні 1969 року, Комісія Кемерона висловила думку, що деякі протестантські екстремістські організації «*повинні ... нести велику частку прямої відповідальності за деякі заворушення, ... а також за розпалювання пристрастей та організацію опозиції законним демонстраціям, які, ймовірно, в іншому випадку були б мирними, або, принаймні, залучили б лише модифіковану і легко контрольовану опозицію*». Комісія Кемерона також розкритикувала поведінку поліції під час деяких заворушень.

24. У березні та квітні 1969 року п'ять великих вибухів, які, як вважалося, були спричинені *the Ulster Volunteer Force*, сталися на об'єктах водо- та електропостачання у трьох графствах. У провінцію були введені підрозділи британських Збройних Сил.

Прем'єр-міністр Північної Ірландії, чия політика реформ була непопулярною серед багатьох протестантів, подав у відставку наприкінці квітня 1969 року. За кілька днів його наступник оголосив загальну амністію для осіб, звинувачених або засуджених за злочини, пов'язані з нещодавніми політичними протестами та демонстраціями.

25. Напруга залишалася високою; міжконфесійні заворушення періодично продовжувалися до середини серпня. 12 серпня 1969 року традиційний протестантський

ювілейний парад спричинив кількадевні масштабні заворушення, спочатку в Лондондеррі, а потім перекинулися на Белфаст та інші міста. Після того, як було вбито 10 цивільних осіб і поранено 145 цивільних осіб і 4 поліцейських, виникла необхідність викликати на допомогу підрозділи британських Збройних Сил.

Заворушення в серпні 1969 року значно перевищили за своєю жорстокістю всі, що відбувалися в попередні роки. Жертви і матеріальні збитки були значними. У Белфасті, наприклад, було спалено, зруйновано або пошкоджено велику кількість будинків і приміщень, що належали переважно католикам або були зайняті ними.

A British soldier in Londonderry in 1969. Gilles Caron/Fondation Gilles Caron

26. Прем'єр-міністр Північної Ірландії скликав мирну конференцію 18 серпня, в якій взяли участь представники двох громад. Наступного дня уряди Сполученого Королівства та Північної Ірландії опублікували спільну декларацію, в якій, серед іншого, підтвердили свою прихильність реформам у шести графствах.

У жовтні було оголошено програму реформ, яка включала реорганізацію поліції та органів місцевого самоврядування, заходи щодо заборони дискримінації при працевлаштуванні у державному секторі, а також створення Комісії зі зв'язків з громадами та центрального органу з питань житлового господарства.

27. Однак публікація урядового звіту про функції та організацію поліції провінції викликала бурхливу реакцію в протестантських колах. 11 жовтня 1969 року в Белфасті кулю, випущеною з натовпу протестантів, було вбито поліцейського. Він став першим співробітником сил безпеки, який загинув під час заворушень за останні кілька років.

28. У 1969 році IPA не здійснила жодних великих актів насильства. Однак на Великдень 1969 року вони відновили свої сили, привівши всіх добровольців у повну бойову готовність. В той же час вважається, що IPA отримала набагато більшу підтримку в результаті заворушень і супутньої втрати довіри католиків до поліції.

Наприкінці року IPA розкололася на *два крила*. Деякий час у русі існували розбіжності між тими, хто сподівався на створення соціалістичної народної республіки для всієї Ірландії, і тими, хто вважав, що така участь відволікає IPA від її традиційних цілей. Традиціоналісти сформували *the Provisional IRA*, тоді як послідовники нових політичних доктрин стали *the Official IRA*. Обидві фракції залишалися організованими за військовим принципом.

Ситуація з 1970 року до запровадження інтернування 9 серпня 1971 року

29. У 1970 році ситуація погіршилася. Кількість вибухів, зафіксованих поліцією, різко зросла з 8 у 1969 році до 155 у 1970 році. Деякі вибухи були спричинені лоялістами – близько 25 за статистикою, наведеною Комісією, – але не викликає сумнівів, що більшість з них були справою рук IPA. Загалом, упродовж року було вбито 23 цивільних і 2 поліцейських. Жодна з цих смертей не була пов'язана поліцією з діяльністю протестантів.

30. Терористична кампанія IPA, схоже, розпочалася в 1970 році і полягала в основному в підриві будівель та нападах на сили безпеки. Також, безсумнівно, була певна терористична діяльність з боку лоялістів, спрямована переважно проти політиків, які вважалися ворожими до юніонізму, і проти власності, що належала католикам або була зайнята ними, зокрема, проти ліцензованих приміщень. Відповідальність за деякі вибухи фактично взяла на себе *the Ulster Volunteer Force*.

31. Різке зростання активності, яку можна назвати терористичною, не супроводжувалося припиненням міжобщинних вуличних заворушень, які спорадично продовжувалися упродовж 1970 року і призвели до загибелі великої кількості людей.

32. Між січнем і липнем 1971 року насильство посилювалося, що ознаменувалося різким сплеском терористичної активності ІРА. Поліцейська статистика зафіксувала загалом 304 вибухи, в тому числі 94 за липень. Почастішали обстріли патрулів сил безпеки, і вперше серед загиблих з'явилися військовослужбовці. Станом на 9 серпня з початку року загинули 13 військовослужбовців, 2 поліцейські та 16 цивільних осіб. Крім того, серйозні і тривалі заворушення відбулися як в католицьких, так і в протестантських районах.

Окрім одного вибуху, в результаті якого загинула цивільна особа, немає жодних доказів того, що терористи-лоялісти спричинили будь-які смерті або навіть поранення. За приблизними підрахунками Уряду-заявника, вибухи, здійснені лоялістами, становили лише 14 із загальної кількості 304 вибухів. Крім того, як і в 1970 році, лоялістські терористи використовували переважно трубчасті бомби (*pipe bombs*), які були не дуже потужними порівняно з вибуховими пристроями, що використовувалися ІРА.

У своєму звіті Комісія зазначила, що ІРА беззаперечно несе відповідальність за переважну більшість актів насильства в цей період. Лоялістська терористична активність знизилася; немає жодних доказів того, що лоялістський тероризм, який існував, був частиною високоорганізованої кампанії в тому сенсі, як це було у випадку з діяльністю ІРА. Комісія дійшла висновку, що загроза та реальність серйозного тероризму виходила майже виключно від *Ірландської республіканської армії*.

33. На політичному фронті упродовж 1970 і 1971 років було досягнуто прогрес у запровадженні реформ, оголошених у жовтні 1969 року. Однак у березні 1971 року прем'єр-міністр Північної Ірландії подав у відставку. У червні 1971 року його наступник запропонував низку подальших кроків, спрямованих на забезпечення позитивної ролі представників меншин в державному управлінні.

Період з 9 серпня 1971 року (запровадження інтернування) до 30 березня 1972 року (запровадження прямого правління)

Рішення про запровадження інтернування

34. Саме на цьому тлі 9 серпня 1971 року уряд Північної Ірландії запровадив *позасудові заходи* затримання та інтернування підозрюваних у тероризмі.

З 9 серпня 1971 року до 7 листопада 1972 року, коли були замінені деякі Положення про спеціальні повноваження, влада Північної Ірландії фактично використовувала чотири таких позасудових повноваження: **(i)** арешт з метою допиту упродовж 48 годин (Положення 10); **(ii)** арешт і утримання під вартою (Положення 11 (1)); **(iii)** утримання під вартою заарештованої особи (Положення 11 (2)); **(iv)** інтернування (Положення 12 (1)).

35. Певний час можливість інтернування широко обговорювалася в пресі та серед політиків. Тиск на її запровадження зростає і в протестантській спільноті; в перші місяці 1971 року відбулися демонстрації проти тодішнього Прем'єр-міністра через нібито нездатність його уряду впоратися із загрозою ІРА.

Рішення про запровадження політики затримання та інтернування було прийнято 5 серпня 1971 року урядом Північної Ірландії після зустрічі в Лондоні між урядами Північної Ірландії та Сполученого Королівства. До цього питання розглядалося на найвищому рівні в Північній Ірландії, і між двома урядами відбувалися регулярні консультації.

У другій половині липня 1971 року, як останній засіб, щоб уникнути інтернування, сили безпеки посилили операції проти підозрюваних у тероризмі, збільшивши кількість обшуків і затримань для допиту осіб, які вважалися ключовими фігурами в ІРА. Було заарештовано близько 90 осіб, але значних результатів це не дало. До серпня 1971 року розвідувальні дані, отримані поліцією, не давали нічого, окрім дуже *загального уявлення* про організацію ІРА.

Причини прийняття рішення про запровадження інтернування

36. Кампанія насильства, яку проводила ІРА, досягла безпрецедентних масштабів до середини 1971 року. Очевидно, що саме це стало домінуючим фактором у прийнятті рішення про використання позасудових повноважень.

Уряд-відповідач назвав три основні причини такого рішення.

По-перше, влада вважала, що звичайні процедури розслідування та кримінального переслідування стали недостатніми для боротьби з терористами ІРА; вважалося, що на звичайні кримінальні суди більше не можна покладатися як на єдиний засіб відновлення миру і порядку.

Другою причиною, тісно пов'язаною з першою, було широкомасштабне залякування населення. Таке залякування часто унеможливлювало отримання достатніх доказів для винесення кримінального вироку проти відомого терориста ІРА за відсутності прийнятного зізнання або свідчень поліції чи армії. Крім того, проведення поліцейських розслідувань серйозно ускладнювалося тим, що ІРА контролювала певні так звані «*заборонені*» райони – «*католицькі фортеці*», де терористи, на відміну від поліції, могли діяти у відносній безпеці.

По-третє, легкість втечі через територіальний кордон між Північною Ірландією та Республікою Ірландія створювала труднощі з контролем.

На додаток до цих трьох «безпекових причин», на думку як уряду Північної Ірландії, так і уряду Сполученого Королівства, не було жодної надії на перемогу над терористами політичними засобами, а програма реформ, розпочата в 1969 році, не змогла запобігти продовженню насильства.

Тому влада дійшла висновку про необхідність запровадження політики затримання та інтернування осіб, підозрюваних у серйозній терористичній діяльності, але проти яких не було надано достатніх доказів у суді.

Ця політика розглядалася як тимчасовий захід, спрямований насамперед на послаблення впливу ІРА. Передбачалося, що буде надано перепочинок для того, щоб вже проведені політичні і соціальні реформи могли досягти повного ефекту.

Рішення, кого заарештовувати, затримувати та інтернувати

37. Можливість інтернування лоялістів обговорювалася на підготовчих етапах. Силовикам було відомо про певну терористичну діяльність лоялістів у 1971 році, а також про деяких протестантських екстремістів, яких вони називали «**підбурювачами натовпу**» та підозрювали в актах насильства або залякування, якщо не, строго кажучи, в тероризмі. Однак на цьому етапі силовики не вважали, що з боку лоялістів існувала якась серйозна загроза. Кажуть, що на той час не було жодних даних армійської чи поліцейської розвідки, які б вказували на те, що якась інша організація, окрім ІРА, брала активну участь у вибухах та вбивствах упродовж останніх місяців.

Через безпрецедентний рівень тероризму, і через його характер як **високоорганізованої, політично мотивованої кампанії, спрямованої на повалення держави**, тероризм ІРА розглядався як реальна загроза для правопорядку. Протестантська терористична діяльність, яка в основному була спрямована проти католицької громади, а не проти держави чи сил безпеки, розглядалася владою радше як спорадична, дрібномасштабна і набагато менш організована.

38. Упродовж тижнів, що передували запровадженню інтернування, поліція, консультуючись з армією, готувала списки осіб, які підлягали арешту. Ці списки включали не лише підозрюваних терористів ІРА, але й осіб, яких підозрювали в участі або зв'язках з ІРА, або навіть, у деяких випадках, у володінні інформацією про інших осіб, які брали участь або були пов'язані з ІРА. Загалом було зрозуміло, що метою запланованих маневрів була ІРА.

Операція «Деметріус»

39. Починаючи з 4:00 ранку в понеділок, 9 серпня 1971 року, Збройні Сили, а також офіцери поліції, які час від часу виступали в ролі провідників, провели операцію з арешту 452 осіб, чії імена з'явилися в остаточному списку. Близько 350 осіб було заарештовано відповідно до Положення про особливі повноваження. Заарештовані були доставлені до одного з трьох регіональних центрів утримання (*Magilligan Weekend Training Centre* в графстві Лондондеррі, *Ballykinler Weekend Training Centre* в графстві Даун та *Girdwood Park Territorial Army Centre* в Белфасті), які були створені для прийому ув'язнених на 48 годин.

Всі заарештовані були піддані допиту співробітниками *the Royal Ulster Constabulary*.

104 особи були звільнені упродовж 48 годин.

Тих, хто мав бути затриманий, відправили на в'язничне судно «Мейдстоун» або до в'язниці Крамлін Роуд, обидві в Белфасті.

Перед тим, як потрапити до в'язниці, 12 осіб були перевезені до одного або декількох невстановлених центрів для «*глибокого допиту*», який тривав кілька днів.

Операція «Деметріус», як зазначає Комісія, була не вибіркоvim маневром, спрямованим на окремих осіб, а «*зачисткою*», спрямованою проти організації ІРА в цілому. Загальновизнано, що через масштаб і швидкість операції деякі особи були заарештовані або навіть затримані на підставі неадекватної або неточної інформації.

Події після операції «Деметріус»

40. Об 11:15, 9 серпня 1971 року, Прем'єр-міністр Північної Ірландії оголосив громадськості про запровадження інтернування. Він, зокрема, заявив, що «*головною метою цієї операції є Ірландська республіканська армія ... Вони є справжньою загрозою; але ми без вагань вживатимемо рішучих заходів проти будь-яких інших осіб чи організацій, які можуть становити таку загрозу в майбутньому*».

41. Упродовж решти року продовжувалися арешти, частково осіб зі згаданого вище списку, а частково осіб, які потрапили під підозру пізніше.

Три регіональні центри утримання під вартою були закриті в серпні 1971 року незабаром після завершення операції «Деметріус», а у вересні-жовтні 1971 року були створені поліцейські центри в Палацових казармах (Холівуд, графство Даун), Гірдууд-Парк (Белфаст), Гоф (графство Арма) і Баллікеллі (графство Лондондеррі) з метою утримання під вартою і проведення допитів осіб, заарештованих відповідно до Постанови про спеціальні повноваження.

Translated by Dmytro Yagunov

42. Запровадження інтернування викликало бурхливу реакцію з боку католицької громади та ІРА. У Белфасті та інших містах почалися серйозні заворушення, значно зросла кількість перестрілок і вибухів, а ситуація з безпекою в цілому стрімко погіршилася. У середовищі меншин відбулося подальше відчуження від влади і сил безпеки, а також зростання підтримки ІРА.

43. Незважаючи на здивування від такої реакції, уряди Північної Ірландії та Сполученого Королівства продовжували докладати зусиль для забезпечення політичного прогресу. У Лондоні у вересні 1971 року Секретар внутрішніх справ оголосив про рішучість свого уряду забезпечити католицькому населенню провінції активну, постійну і гарантовану роль у веденні державних справ. Того ж місяця в Англії відбулася зустріч прем'єр-міністрів Сполученого Королівства, Північної Ірландії та Ірландської Республіки. У жовтні уряд Белфаста опублікував пропозиції щодо залучення опозиції до управління державою. Однак політичні представники католицької громади визнали ці пропозиції неприйнятними і з них нічого не вийшло.

A British soldier and a young boy in Belfast in 1971. Bruno Barbey/Magnum Photos

44. Ані інтернування, ані політичні ініціативи не припинили насильства. Навпаки, кількість смертей, вибухів і перестрілок, зафіксованих поліцією за кожен місяць у період з серпня по грудень 1971 року, була вищою, ніж за будь-який з попередніх семи місяців року. Загалом було вбито 146 осіб, у тому числі 47 співробітників сил безпеки і 99 цивільних осіб, сталося 729 вибухів і 1437 випадків стрілянини.

*British soldiers charging Catholic youths in Londonderry, Northern Ireland, in 1971.
Don McCullin/Contact Press Images*

45. Окрім заворушень і невеликої кампанії бомбардувань приміщень, у 1971 році з боку протестантів, очевидно, було мало серйозного насильства. Лише одна смерть, що сталася між серпнем і кінцем року, вбивство протестанта у вересні, була приписана поліцією лоялістам. З іншого боку, залякування членів протилежної громади з метою змусити їх покинути свої домівки, здається, стало більш поширеним з обох сторін, хоча офіційні дані вказують на те, що головним чином постраждали католики.

46. З боку протестантів, зростання насильства в цей час призвело до формування оборонних асоціацій або груп месників, які врешті-решт об'єдналися приблизно у

13

вересні 1971 року у *the Ulster Defence Association (UDA)*. *The UDA* не з'являлася відкрито на вулицях до весни 1972 року. Тоді ж було покладено початок тенденції, яка згодом набула значного поширення, а саме: проведення лоялістськими організаціями великих, ретельно підготовлених *парадів*. Лоялістські організації, включаючи *the UDA*, розглядалися поліцією як насамперед політичні організації, не причетні до насильства як такого.

47. На початку 1972 року, незважаючи на невелике зниження, рівень насильства залишався вищим, ніж будь-коли до 9 серпня 1971 року. 30 січня 1972 року під час заворушень у переважно католицькому місті Лондон від вогню британських Збройних Сил загинуло 13 осіб. Цей інцидент призвів до нового сплеску підтримки ІРА серед католицької громади.

*Barney McGuigan was one of 14 unarmed demonstrators killed by British soldiers on Jan. 30, 1972. The events became known as Bloody Sunday.
Gilles Peress/Magnum Photos*

Mourners at burials in the aftermath of Bloody Sunday. Gilles Peress/Magnum Photos

За перші три місяці 1972 року було вбито 87 осіб, у тому числі 27 співробітників сил безпеки. Два вбивства, здійснені в березні, одне протестанта, а інше католика, були єдиними смертями, пов'язаними з діяльністю лоялістів. За цей період стався 421 вибух, переважна більшість з яких приписується ІРА.

48. З серпня 1971 року до 30 березня 1972 року в Північній Ірландії сталося 1130 вибухів бомб і понад 2 тис. перестрілок. Було вбито 158 цивільних, 58 солдатів і 17 поліцейських. Були поранені 2505 цивільних, 306 солдатів і 107 офіцерів *the Royal Ulster Constabulary*.

Упродовж цих місяців кількість затриманих та інтернованих продовжувала зростати, аж доки наприкінці березня 1972 року під вартою перебувало понад 900 осіб, усіх підозрюваних у причетності до ІРА. У той же час продовжували застосовуватися звичайні процеси кримінального права, як проти протестантів, так і проти католиків, коли вважалося, що є достатні докази для винесення кримінального обвинувачення. Таким чином, з 9 серпня 1971 року по 31 березня 1972 року понад 1,6 тис. осіб були звинувачені у злочинах «*терористичного характеру*».

Street fighting in Londonderry in 1971. Bruno Barbey/Magnum Photos

49. У березні 1972 року, зважаючи на погіршення ситуації, **центральный уряд** у Лондоні вирішив, що він повинен взяти на себе **безпосередню відповідальність** за забезпечення правопорядку в Північній Ірландії, якщо є хоч якась надія на політичний прогрес.

Це рішення було неприйнятним для уряду провінції, тому 24 березня 1972 року було оголошено про запровадження прямого правління з Вестмінстера не лише у сфері правопорядку, але й у всіх інших питаннях.

The scene of an I.R.A. bombing in Belfast in 1972. Abbas/Magnum Photos

Відповідно до Закону про Північну Ірландію (тимчасові положення) 1972 року (далі – Закон про тимчасові положення), який був прийнятий Парламентом Сполученого Королівства і набув чинності 30 березня 1972 року, було створено тимчасові умови для здійснення виконавчих і законодавчих повноважень Парламенту та Уряду Північної Ірландії органами влади Сполученого Королівства. Парламент Белфаста був позбавлений повноважень, а Королева отримала право видавати закони замість нього на підставі Наказу Ради.

Виконавча влада белфастського уряду була передана **Державному секретарю у справах Північної Ірландії**. Це була нова посада, створена спеціально для цієї мети; її власник був членом уряду Сполученого Королівства і підзвітний Парламенту Сполученого Королівства. Закон був прийнятий на один рік, але згодом його дію було продовжено.

*Rioters throwing stones at British troops in Londonderry in 1972.
Gilles Peress/Magnum Photos*

Період з 30 березня 1972 року (запровадження прямого правління) до 5 лютого 1973 року (перше затримання лоялістів)

50. Після встановлення прямого правління уряд Сполученого Королівства заявив, що однією з його найважливіших цілей є припинення інтернування згідно з Актом про особливі повноваження і розгляд питання про те, наскільки можна відмовитися від повноважень, передбачених цим Актом. 7 квітня 1972 року Державний секретар у справах Північної Ірландії оголосив про негайне звільнення 47 інтернованих і 26 затриманих. До середини травня було звільнено 259 осіб.

Рішення про поступове припинення інтернування не було продиктоване зниженням рівня насильства. Воно радше мало на меті відкрити шлях до політичного прогресу шляхом зниження напруженості як першого кроку в процесі примирення. На політичному рівні Сполучене Королівство прагнуло встановити справедливую форму правління для Північної Ірландії, прийнятну для обох громад.

51. Запровадження прямого правління разом зі звільненням затриманих викликало обурення і занепокоєння серед протестантської спільноти. Лідер одного з екстремістських рухів на боці лоялістів негайно оголосив дводенний страйк, який виявився в основному ефективним.

Вуличні демонстрації та марші, скликані за ініціативою *the Ulster Defence Association*, розпочалися невдовзі після 30 березня 1972 року. *The UDA* була організована за квазівійськовим принципом, її члени, за оцінками, налічували від 20 тис. до 30 тис. осіб, які присвоювали собі військові звання. *The Ulster Defence Association* використовувала свої сили для зведення барикад, перекриття доріг та дезорганізації цивільного життя в цілому.

Вони у великій кількості пройшли парадом через центр Белфаста та інші місця, багато з них були в масках, у квазівійськовій формі, а в деяких випадках відкрито носили зброю, наприклад, палиці або кийки. Такі демонстрації, однак, рідко призводили до фізичного насильства. Хоча блокування доріг, носіння військової форми або наступальної зброї

було незаконним, сили безпеки не намагалися заарештовувати учасників демонстрацій *the UDA*, оскільки побоювалися, що це може призвести до масових заворушень. Позасудові повноваження щодо затримання та інтернування ніколи не використовувалися для боротьби з такою незаконною діяльністю ані проти католиків, ані проти протестантів.

За словами Уряду-відповідача, розглядалася можливість заборони *the Ulster Defence Association*, але було вирішено, що в цілому це не принесе користі, не в останню чергу тому, що більшість її членів не були причетні до насильства. Однак загальновизнано, що членство у *the Ulster Defence Association* перетиналося, принаймні до певної міри, з членством у менших і більш войовничих екстремістських організаціях, які були нелегальними, таких як *the Ulster Volunteer Force*.

52. Інші аспекти діяльності лоялістів на цьому етапі кризи включали зведення барикад і постійне залякування католиків, що стало особливо серйозною проблемою влітку 1972 року. У вересні та жовтні 1972 року в протестантських районах відбулися серйозні заворушення, під час яких терористи-лоялісти перестрілювалися з силами безпеки. Заворушення в жовтні припинилися після того, як *the Ulster Defence Association* наказала припинити протистояння з силами безпеки.

53. Після запровадження прямого правління відбулося помітне зростання тероризму з боку лоялістів, про що свідчать кілька вибухів, масштабне накопичення зброї та боєприпасів і, перш за все, вбивства на релігійному ґрунті.

Вбивства на релігійному ґрунті, які уряд країни-відповідача називає найвизначнішою рисою насильства з боку лоялістів з 1972 року, вперше досягли серйозних масштабів навесні 1972 року. Жертви здебільшого обиралися навмання, не маючи жодних інших підстав, окрім їхньої належності до іншої громади або зв'язків з нею. Викрадення і катування іноді супроводжували такі невибіркові вбивства. Хоча обидві сторони вчиняли вбивства на релігійному ґрунті, прийнято вважати, що протестанти несуть більшу відповідальність, ніж католики. Поліція мала труднощі з виявленням винних у вбивствах на релігійному ґрунті. Зокрема, свідки неохоче з'являлися, піддаючись залякуванням. У зв'язку з цим у серпні 1972 року було встановлено конфіденційну телефонну систему, за допомогою якої інформацію можна було анонімно передавати органам безпеки.

54. Хоча терористична активність лоялістів значно зросла, тим не менш, основна частина серйозного насильства в цей період була пов'язана саме з *Ірландською республіканською армією*. Високий рівень тероризму ІРА зовсім не знизився, незважаючи на поступове припинення інтернування. Фактично, з березня до кінця травня спостерігалось постійне зростання кількості вибухів, перестрілок і жертв серед сил безпеки. Однак 29 травня 1972 року *Офіційна ІРА*, яка була відповідальна за меншу кількість насильства, ніж *Тимчасова ІРА*, оголосила перемир'я, якого вони в цілому дотримувалися з того часу. 22 червня 1972 року *Тимчасова ІРА*, у свою чергу, оголосила перемир'я, яке набуло чинності 26 червня. Однак перемир'я *Тимчасової ІРА* було скасовано 9 липня після інциденту, що виник внаслідок побутової суперечки між *the Ulster Defence Association* та католиками щодо розподілу житла в одному з белфастських житлових масивів.

55. Після зриву перемир'я насильство з боку *Тимчасової ІРА* відновилося на ще більшому рівні. Лише в липні 1972 року було вбито 21 співробітника сил безпеки і 74 цивільні особи; крім того, сталося майже 200 вибухів і 2800 випадків стрілянини. Ці цифри були найвищими для будь-якого місяця за весь час надзвичайної ситуації до кінця 1974 року. Лоялісти взяли на себе відповідальність за 18 смертей і лише 2 вибухи.

56. Зіткнувшись зі зростаючою хвилею насильства, уряд Сполученого Королівства вирішив відновити присутність сил безпеки у «*заборонених зонах*». Після належного попередження цивільного населення 31 липня о 4:00 ранку розпочався масштабна операція, відома як *Operation Motorman*.

Навіть після *Operation Motorman* поліція все ще не могла повноцінно функціонувати у католицьких районах. Доступ до протестантських районів для поліції залишався легшим,

і вона не піддавалася там такому ж ризику нападу. Армія діяла в основному в тих районах, де переважала меншина, і її залучали до реалізації поліцейських функцій.

57. Тим не менш, рівень насильства, хоча й залишався високим, одразу ж знизився. У серпні, вересні та жовтні загалом сталося близько 2200 інцидентів зі стріляниною порівняно з 2800 лише за липень. Середньомісячна кількість загиблих становила менше половини липневого показника, а кількість вибухів поступово зменшувалася.

На думку уряду-відповідача, одним із факторів, що сприяв підтримці цього поступового зниження, було запровадження в листопаді 1972 року переглянутої системи утримання терористів під вартою.

У наступні місяці після запровадження прямого правління, включаючи липень, найгірший з цих місяців з точки зору насильства, не було видано жодного нового наказу про інтернування, а нові затримання практично припинилися. Починаючи з вересня, після зриву спроби перемир'я, кількість наказів про затримання – як і раніше, лише підозрюваних у причетності до IRA – збільшилася, тоді як кількість звільнених зменшилася. Однак масштабної операції з повторного затримання та інтернування людей не проводилося.

58. Політичний жест поступового припинення інтернування не викликав, як очікувалося, позитивної реакції з боку IRA; навпаки, насильство здійнялося на нову висоту. Крім того, влада визнала, що здатність звичайних судових процесів протидіяти тероризму IRA продовжує обмежуватися низкою обставин, таких як залякування потенційних свідків і складність притягнення до суду осіб, відповідальних за керівництво терористичними операціями.

Тому уряд Сполученого Королівства був переконаний, що необхідно знайти нові засоби для відокремлення відомих терористів від населення в цілому.

21 вересня 1972 року уряд оголосив про створення Комісії, яка згодом була призначена в жовтні під головуванням лорда Діплока: **1)** для розгляду питання про те, *«які заходи щодо відправлення правосуддя в Північній Ірландії можуть бути вжиті з метою більш ефективної боротьби з терористичними організаціями шляхом притягнення до відповідальності осіб, причетних до терористичної діяльності, зокрема тих, хто планує і керує терористичними актами, але не обов'язково бере в них участь, в інший спосіб, окрім інтернування виконавчою владою»*; **2)** «надання рекомендацій».

Не чекаючи доповіді *Комісії Діплока*, уряд 7 листопада 1972 року ввів у дію Наказ про затримання терористів (Північна Ірландія) 1972 року (скорочено – «Наказ про

тероризм»), прийнятий на виконання повноважень, наданих Законом про тимчасові положення.

Цим Наказом, який мав тимчасовий характер, було скасовано Правила 11 (2) (затримання) і 12 (1) (інтернування); натомість було запроваджено нову систему «*тимчасового тримання під вартою*» та «*затримання*» для осіб, підозрюваних в участі в терористичній діяльності, з подальшими процесуальними гарантіями захисту відповідної особи». Правила 10 і 11 (1) (арешт) залишилися.

59. У грудні 1972 року звіт *Комісії Діплока* був представлений британському Парламенту. У звіті аналізувалися мінімальні вимоги до судового процесу, наслідки залякування, можливі зміни в правилах доказування та необхідність утримання під вартою без суду.

Lord Diplock

У ньому, зокрема, зазначалося, що «*страх залякування є надзвичайно поширеним та обґрунтованим. До тих пір, поки він не буде усунутий і не буде гарантована особиста безпека свідків та їхніх сімей, не можна відмовитися від використання виконавчою владою певного позасудового процесу для затримання терористів*».

Translated by Dmytro Yagunov

Європейська комісія з прав людини, спираючись на докази, отримані нею самою, визнала, що висновки звіту Діплока щодо рівня залякування в цілому є обґрунтованими.

60. Іншим фактором, на який посилався уряд-відповідач у зв'язку зі зниженням рівня насильства, була інтенсивна програма консультацій, яку він проводив з політичними партіями Північної Ірландії з питання майбутнього уряду провінції. Ці консультації, вперше розпочаті в липні і серпні 1972 року, тривали упродовж останніх тижнів 1972 року і перших місяців 1973 року. Окрім кроків у сфері безпеки, уряд Сполученого Королівства, таким чином, продовжував робити новий акцент після запровадження прямого правління на спробах знайти вихід з кризи політичними засобами.

61. Поступове зниження рівня насильства зберігалось до кінця цього періоду. Показники смертей і вибухів за січень 1973 року, за одним невеликим винятком, були нижчими, ніж за будь-який інший місяць з моменту запровадження інтернування. Однак, незважаючи на це загальне зниження, розвиток лоялістської бойової та терористичної активності тривав.

*Irish youths confronting British soldiers in Londonderry in 1971.
Gilles Peress/Magnum Photos*

З 1 квітня 1972 року до 31 січня 1973 року було вбито 398 осіб, 72 з яких приписують лоялістам. Загальна кількість жертв включає 123 співробітників сил безпеки, переважна більшість з яких вважалася вбитими ІРА, і стільки ж жертв «*фракційних або міжконфесійних вбивств*». З цих вбивств 69 були приписані лоялістам, 34 – ІРА, а в решті 20 випадках встановити відповідальність неможливо.

Зі свого боку, вибухів було здійснено 1141; невеликий відсоток з них – 29 з 691 вибухів, зафіксованих у період з 1 липня 1972 року по 31 січня 1973 року, – вважався справою рук лоялістів.

Про зростання протестантської войовничості свідчить також статистика залякувань, вилученої зброї та боєприпасів, а також звинувачень, висунутих за «*злочини терористичного характеру*».

Так, з 31 липня 1972 року по 31 січня 1973 року звинувачення такого роду були висунуті проти 640 осіб, а саме 402 католиків і 238 протестантів; з них 45 осіб – 24 протестанти, в тому числі 16 за один місяць січня 1973 року, і 21 католик – були звинувачені у вбивствах або замаху на вбивство.

62. Лоялістський тероризм поліція пов'язувала з протестантськими екстремістськими організаціями, зокрема, з *the Ulster Volunteer Force*. Кількість терористичних актів зросла з 1972 року після періоду відносної бездіяльності після кампанії вибухів 1969 року. Вона вважалася добре озброєною і організованою структурою. Загалом, приблизно до середини 1972 року поліція мала досить добру розвідувальну інформацію щодо ідентифікації насильницьких елементів з протестантського боку, але в 1972 році були випадки, коли неможливо було зібрати достатньо доказів, щоб притягнути таких осіб до звичайних кримінальних судів. Тим не менш, жоден з позасудових наказів, винесених між введенням прямого правління і 5 лютого 1973 року, не стосувався лоялістів.

63. Насильство з боку лоялістів, однак, залишалося у набагато менших масштабах, ніж насильство з боку *Тимчасової ІРА*, яка була відповідальною за переважну більшість зареєстрованих терористичних актів.

На думку уряду-відповідача та Комісії, насильство з боку лоялістів та ІРА слід розрізняти не лише за обсягом, але й за іншими ознаками.

Лоялістський тероризм здебільшого полягав у залякуванні та вбивствах на релігійному ґрунті, тоді як *кампанія ІРА* також включала напади на співробітників сил безпеки та вибухи у громадських місцях.

Характер, цілі та передумови діяльності різних організацій, що займалися тероризмом з обох сторін, відрізнялися. Докази свідчать про те, що лоялістські терористичні групи були на той час більш аморфними, ніж ІРА. Серед сил безпеки існувала тенденція, яку Комісія вважала багато в чому виправданою, розглядати лоялістських терористів як «злочинців» або «порушників громадського порядку», а ІРА – як «організованих терористів». Перспективи отримання достатніх допустимих доказів для кримінального переслідування, схоже, оцінювалися силами безпеки як кращі щодо лоялістів, ніж щодо підозрюваних у причетності до ІРА. Враховуючи постійну нездатність поліції нормально працювати в католицьких районах, а також більший розмах і організованість кампанії ІРА, Комісія визнала таке ставлення «не дивним».

Нарешті, статистичні дані, вказують на те, що влада вжила заходів у вигляді обшуків, конфіскації зброї та кримінальних проваджень проти обох сторін.

64. З 30 березня до 7 листопада 1972 року не було видано жодного нового наказу про інтернування, хоча було визнано за необхідне видати 107 наказів про затримання відповідно до Положення 11 (2). До останньої дати 628 чоловіків були звільнені з інтернування і 334 – з ув'язнення, в результаті чого 167 все ще залишалися інтернованими, а 119 – ув'язненими. З моменту набуття чинності Наказу про тероризм до 31 січня 1973 року було видано 166 наказів про тимчасове затримання і 128 наказів про взяття під варту, а 94 особи було звільнено.

65. У контексті періоду з 30 березня 1972 року по 5 лютого 1973 року Комісія у своєму звіті зазначила, що після запровадження прямого правління позасудові повноваження, як видається, здійснювалися на більш вибірковій основі і, в широкому сенсі, відповідно до таких критеріїв: **1)** позасудові ордери видавалися лише особам, підозрюваним у причетності до *серйозного та організованого тероризму*; **2)** вони використовувалися виключно як «крайній засіб», тобто лише у випадках, коли не було достатніх доказів для виправдання кримінального переслідування в судах загальної юрисдикції; **3)** як правило, вони не застосовувалися проти особи у справах, за які вона вже була засуджена і виправдана звичайним судом, за умови, що було можливо надати суду всі відповідні докази.

66. На початку лютого 1973 року в протестантській частині Белфасту був застрелений *британський солдат*. Невдовзі після цього, 5 лютого 1973 року, було видано два тимчасових ордери на арешт лоялістів. Ці двоє чоловіків стали першими лоялістами, проти яких були застосовані позасудові повноваження. За твердженням Уряду-заявника, конкретний акт, в якому підозрювався один з цих чоловіків – підриг автобуса, відповідальність за який одразу після події взяв на себе *the Ulster Volunteer Force*, – викликав суспільний резонанс і фактично змусив прийняти рішення про «інтернування»

першого підозрюваного протестантського терориста. Саме рішення було предметом обговорення між Державним секретарем у справах Північної Ірландії, генералом, який командував британськими військами в провінції, і високопоставленими державними службовцями. У звіті Комісії зазначається, що відповідні вищі органи влади визнали, що ув'язнення лоялістів призведе до негативних наслідків для ситуації з безпекою. Комісія визнає, що ризик серйозного спалаху протестантського насильства у відповідь був цілком реальним.

До лютого 1973 року, здається, не було надано жодних рекомендацій Державному секретарю щодо затримання або інтернування лоялістів.

5 лютого 1973 року та подальші події

67. За твердженням Уряду-заявника, використання позасудових повноважень проти лоялістів призвело до масових погроз з боку *the Ulster Defence Association*. В цілому, однак, можна сказати, що характер насильства, починаючи з лютого 1973 року, повторював попередню картину, хоча і на дещо нижчому рівні, ніж у 1972 році. Більшість *терористичних актів*, тобто більшість вибухів і нападів на співробітників сил безпеки, як і раніше, здійснювала Тимчасова ІРА, тоді як лоялісти здійснювали більшість *вбивств на релігійному ґрунті*.

З 1 лютого 1973 року до 31 жовтня 1974 року поліція зареєструвала 403 смерті, з яких 116 вважалися відповідальними за вбивства лоялістів. Зі 145 зареєстрованих «фракційних або міжконфесійних» вбивств 95 були приписані лоялістам, 40 – ІРА, а в 10 випадках неможливо було встановити винуватців. За ці двадцять два місяці кількість вибухів зменшилася до менш ніж 1600 – близько 330 приписують лоялістам – порівняно з приблизно 1400 за весь 1972 рік. Зі свого боку, кількість розстрілів зменшилася з 10628 до 7112, хоча збільшилася кількість розстрілів з метою покарання, таких як *«розстріл»* та *«Відсікання коліна»*.

68. 8 серпня 1973 року набув чинності Закон про Північну Ірландію (надзвичайний стан) 1973 року (далі – скорочено «Закон про надзвичайний стан»). Цей Закон, який в основному базувався на рекомендаціях *Комісії Діплока*, скасував Закон про особливі повноваження 1922 року, Положення 10 і 11 (1) і Наказ про тероризм 1972 року, зберігши по суті процедуру, викладену в останньому Наказі.

Якщо коротко, то позасудові повноваження, запроваджені Законом про надзвичайний стан, були такими: (i) арешт і затримання на 72 години; (ii) тимчасове тримання під вартою на 28 днів; (iii) тримання під вартою.

Ці надзвичайні повноваження залишалися чинними упродовж одного року, якщо їх не було продовжено. Закон також регулював судовий розгляд і винесення покарань загальними судами певних злочинів, здебільшого пов'язаних із насильством.

69. З 1 лютого 1973 року по 31 жовтня 1974 року було видано постанови про тимчасове утримання під вартою 99 протестантів і 626 католиків, причому в ув'язненні перебувало набагато більше католиків, ніж протестантів. Незадовго до Різдва 1973 року 65 затриманих, 63 з яких були католиками, були звільнені.

70. Упродовж того ж періоду 2478 особам були пред'явлені звинувачення в «**злочинах терористичного характеру**», загальна кількість яких була наступною: 1042 протестанти, 1420 католиків і 16 військовослужбовців. Ці цифри включають 60 протестантів і 66 католиків, звинувачених у вбивстві. Крім того, проводилися обшуки та вилучалася зброя у представників обох сторін.

71. Хоча рівень насильства знизився в 1973 і 1974 роках, прогрес на політичному фронті був нестабільним. У березні 1973 року уряд Сполученого Королівства опублікував Білу книгу з пропозиціями щодо конституційного майбутнього шести графств. Ці пропозиції передбачали створення нового регіонального уряду за участі на рівні «**кабінету**» представників обох громад. Закон 1973 року передбачав проведення виборів до Асамблеї Північної Ірландії до того, як буде прийнято основне конституційне законодавство. Вибори, засновані на принципі пропорційного представництва з метою забезпечення справедливого представництва католицької меншини, відбулися 30 червня 1973 року. З 78 депутатів, обраних до Асамблеї, 51 підтримав запропоновані конституційні зміни, незважаючи на те, що країні лоялістські партії проводили кампанію опозиції.

72. Пропозиції Білої книги були прийняті в липні 1973 року у формі Закону про Конституцію Північної Ірландії 1973 року. Цей закон наділив Асамблею повноваженнями приймати закони в певних межах і створив виконавчу владу. Була створена Постійна консультативна комісія з прав людини для консультування Державного секретаря. Закон також конкретно передбачав, що законодавство, прийняте Асамблеєю, буде недійсним, якщо воно дискримінує за ознакою релігійних переконань або політичних поглядів; крім того, дискримінація з боку органів державної влади на таких підставах була прямо визнана незаконною.

Положення Закону, що стосуються законодавчої та виконавчої влади, вимагали прийняття Парламентом Сполученого Королівства Наказу про передачу повноважень. Наказ був прийнятий 19 грудня 1973 року, а передача повноважень набула чинності 1 січня 1974 року. Ця деволуція, яка ґрунтувалася на принципі «**розподілу влади**» між двома спільнотами, на певний час ознаменувала кінець прямого правління.

73. Виконавча влада Північної Ірландії приступила до виконання своїх обов'язків 1 січня 1974 року. Вперше до складу уряду Північної Ірландії увійшли представники як більшості, так і меншин, але його життя виявилось дуже коротким. У травні 1974 року протестантські екстремістські групи об'єдналися для організації політично мотивованого страйку, який призвів до падіння виконавчої влади та **повернення до прямого правління** з Вестмінстера. 29 травня Її Величність, діючи відповідно до Конституційного акту, згаданого в попередньому параграфі, своїм Наказом постановила, що робота Асамблея Північної Ірландії має бути зупинена на чотири місяці.

17 липня 1974 року Парламент Сполученого Королівства ухвалив Акт про Північну Ірландію 1974 року з метою тимчасового забезпечення уряду шести графств. Цей Закон призупинив функції вищезгаданої Асамблеї і дозволив ухвалювати закони за допомогою Наказу Ради, заборонив призначення на посади у виконавчій владі і підпорядкував департаменти провінції керівництву й контролю з боку Державного секретаря у справах Північної Ірландії.

74. У 1974 році уряд Сполученого Королівства призначив **Комітет Гардінера**, до повноважень якого входило розглянути питання про те, які положення і повноваження, максимально можливі за даних обставин, узгоджені зі збереженням громадянських свобод і прав людини, необхідні для боротьби з тероризмом і підривною діяльністю в Північній Ірландії, включаючи положення про відправлення правосуддя; вивчити дію Закону про надзвичайний стан 1973 року; і надати рекомендації.

У січні 1975 року Звіт Комітету Гардінера був представлений Парламенту Сполученого Королівства. У цьому звіті було критично проаналізовано процедури судового розгляду справ у звичайних судах, існуючі та запропоновані злочини, пов'язані з тероризмом, повноваження сил безпеки, розміщення в'язниць, особливі категорії ув'язнених та утримання під вартою.

Розглядаючи питання тримання під вартою, Комітет Гардінера зазначив у пункті 143:

«...Ми маємо детальні докази 482 випадків залякування свідків у період з 1 січня 1972 року по 31 серпня 1974 року: і таких випадків має бути набагато більше. Цивільні свідки вбивств та інших терористичних злочинів або занадто налякані, щоб зробити будь-яку заяву, або, зробивши заяву, що ідентифікує злочинця, відмовляються за будь-яких обставин давати свідчення в суді. Поширеність вбивств і розстрілів по колінах робить це надто простим для розуміння».

Комітет Гардінера, надавши певні рекомендації щодо затримання та існуючих процедур затримання, дійшов висновку в пунктах 148 і 149:

«Після довгих і тривожних роздумів ми вважаємо, що затримання не може залишатися довгостроковою політикою.

У короткостроковій перспективі воно може бути ефективним засобом стримування насильства, але тривалі наслідки застосування затримання в кінцевому підсумку є ворожими для життя громади, посилюють поширене почуття невдоволення і несправедливості та перешкоджають тим елементам у північноірландському суспільстві, які могли б привести до примирення. Утримання під вартою може бути допустимим у демократичному суспільстві лише за найбільш екстремальних обставин; воно повинно використовуватися з максимальною стриманістю і зберігатися лише доти, доки це є суворо необхідним.

Ми хотіли б мати можливість рекомендувати, що настав час скасувати тримання під вартою; але нинішній рівень насильства, ризики зростання насильства і складність прогнозування подій навіть на кілька місяців вперед не дають нам можливості висунути точну рекомендацію щодо термінів.

Ми вважаємо, що це серйозне рішення може бути прийняте лише Урядом...».

75. Закон про надзвичайний стан 1973 року, який був основним предметом розгляду Комітету Гардінера, був продовжений постановами від 17 липня 1974 року, 17 грудня 1974 року і 27 червня 1975 року.

7 серпня 1975 року Парламент Сполученого Королівства, діючи на основі рекомендацій доповіді Гардінера, ухвалив Закон про Північну Ірландію (надзвичайний стан) (з поправками) 1975 року (далі скорочено – Закон про внесення поправок до надзвичайного стану).

Цей Закон, який набув чинності 21 серпня 1975 року, вніс зміни до закону, що стосується тримання під вартою без суду, а також містив інші положення, що стосуються кримінального судочинства, підтримання порядку та розкриття злочинів у Північній Ірландії.

Закон про внесення змін до Закону про надзвичайний стан все ще залишається чинним, його дія двічі продовжувалася парламентською постановою.

76. У розпорядженні Суду немає детальної статистики за 1975 рік, хоча деякі цифри щодо звинувачень у вбивствах з'являються у звіті Комісії. До 19 червня 1975 року поліція змогла висунути кримінальні звинувачення проти 73 протестантів і 20 католиків у 49 вбивствах на релігійному ґрунті.

5 грудня 1975 року Державний секретар Північної Ірландії підписав накази про звільнення з-під варти останніх 75 осіб, які утримувалися під вартою відповідно до надзвичайного законодавства. 3 грудня 1975 року, згідно з даними, які є в розпорядженні Суду, жодна особа не утримувалася під вартою відповідно до позасудових заходів у Північній Ірландії.

Тероризм і насильство в провінції продовжувалися упродовж 1976 року і до сьогоднішнього дня, зокрема, в період з 1 січня по 28 червня 1976 року було вбито 173 особи і поранено 770 осіб.

77. Уряд-відповідач привернув увагу як Комісії, так і Суду до безперервної програми реформ, що впроваджувалася в Північній Ірландії з 1969 року з метою вирішення проблем несправедливої дискримінації, які стали поштовхом до руху за громадянські права.

Радикальні зміни були внесені до структури місцевого самоврядування в провінції: загальне виборче право було запроваджено у 1969 році, пропорційне представництво – у 1972 році, межі місцевого самоврядування були переглянуті в 1973 році, а багато важливих функцій, таких як освіта і житлове будівництво, були передані спеціальним територіальним радам або центральним органам влади в надії покласти край або зменшити страх перед дискримінацією в соціальній сфері.

У 1969 році уряд Північної Ірландії створив посаду Парламентського уповноваженого (Омбудсмена) з питань адміністрації та Уповноваженого з питань скарг.

Вище вже згадувалися положення Конституційного акту Північної Ірландії 1973 року, спрямовані проти дискримінації.

Постійна консультативна комісія з прав людини, створена відповідно до вищезгаданого закону, розпочала в 1975 році детальне дослідження того, наскільки існуюче законодавство забезпечує достатній захист прав людини в шести графствах.

У 1976 році були прийняте законодавство, що забороняє дискримінацію в приватному секторі.

II. ПОЗАСУДОВЕ ПОЗБАВЛЕННЯ ВОЛІ

78. Упродовж періоду, що розглядається, на додаток до звичайного кримінального законодавства, яке залишалося чинним і застосовувалося, влада мала різні **спеціальні повноваження** для боротьби з тероризмом у Північній Ірландії.

Всі вони були дискреційними і час від часу зазнавали змін, як описано нижче; вони дозволяли владі здійснювати позасудове позбавлення волі, яке поділялося на наступні три основні категорії: **1)** первинний арешт з метою допиту; **2)** затримання для подальшого допиту (спочатку називалося «затримання», а згодом «тимчасове тримання під вартою»); **3)** превентивне затримання (спочатку називалося «інтернування», а згодом «тримання під вартою»).

79. Відповідно до статті 15-3) Конвенції, Уряд Сполученого Королівства надіслав Генеральному секретарю Ради Європи, як до, так і після подання первинної заяви до Комісії, шість повідомлень про відступ від цих прав. Такі повідомлення, з яких перші два не стосуються цієї справи, були датовані 27 червня 1957 року, 25 вересня 1969 року, 20 серпня 1971 року, 23 січня 1973 року, 16 серпня 1973 року та 19 вересня 1975 року, і в них зверталася увага на відповідне законодавство та зміни до нього.

Закон про особливі повноваження та відповідні підзаконні акти

80. Закон про особливі повноваження уповноважував **Міністра внутрішніх справ Північної Ірландії** до 30 березня 1972 року або, після цього і до 8 серпня 1973 року, Державного секретаря у справах Північної Ірландії вживати всіх таких заходів і видавати всі такі накази, які можуть бути необхідними для збереження миру і підтримання порядку. Це був уповноважуючий акт, основні положення якого містилися в підзаконних актах, прийнятих відповідно до нього. До запровадження прямого правління будь-яка з палат Парламенту Північної Ірландії могла на момент ухвалення регламенту звернутися до губернатора з проханням скасувати його; згодом нові регламенти підлягали затвердженню Парламентом Сполученого Королівства.

Кількість і сфера дії чинних Регламентів змінювалися з роками; вони могли бути введені в дію без будь-якого законодавчого акту або проголошення. Ті, що мають відношення до цієї справи, були прийняті в 1956 році (Правила 11 і 12) та у 1957 році (Правило 10). Вони були використані для реалізації політики інтернування, запровадженої 9 серпня 1971 року, і рекомендації щодо їх застосування були надані Генеральному секретарю у повідомленні уряду Сполученого Королівства про відступ від положень Конвенції від 20 серпня 1971 року. Вони надавали чотири повноваження, описані нижче.

Арешт згідно з Правилом 10

81. Згідно з цим Положенням: **1)** будь-яка особа може бути заарештована без ордеру і затримана з метою допиту; **2)** арешт міг бути санкціонований будь-яким офіцером *the Royal Ulster Constabulary*; **3)** офіцер повинен був вважати, що арешт має бути *здійснений «для збереження спокою і підтримання порядку»*; **4)** затримання не могло перевищувати 48 годин.

Реалізація повноважень не залежала від підозри у скоєнні злочину, і, відповідно до практики, що бере свій початок з інструкцій, виданих військовій поліції у травні 1970 року, особі, як правило, не повідомляли про причину її арешту. Хоча в принципі арешт розглядався як етап, що передує затриманню та інтернуванню, іноді метою арешту був допит особи про діяльність інших осіб. Деякі арешти і деякі подальші постанови про тримання під вартою, як видається, були здійснені на підставі неадекватної або неточної інформації.

Особа не могла подати заяву про звільнення під заставу (*see the judgment of 12 October 1971 delivered by the High Court of Justice in Northern Ireland in the case of In Re McElduff*).

Крім того, арешти, здійснені відповідно до цього Положення, за загальним правилом, не могли бути оскаржені в суді, але в рішенні від 18 лютого 1972 року, винесеному окружним судом графства Арма у справі *Moore v. Shillington and Ministry of Defence*, було зазначено, що недотримання належної процедури, в тому числі певних основоположних принципів загального права, робить недійсним здійснення повноважень.

8 серпня 1973 року Закон про надзвичайний стан скасував Положення 10. До 30 березня 1972 року на підставі цього Положення було заарештовано 2937 осіб, з яких 1711 були звільнені упродовж 48 годин, а 1226 – продовжені відповідно до інших положень.

Арешт відповідно до Правила 11 (1)

82. Відповідно до цього Регламенту: **1)** будь-яка особа може бути заарештована без ордеру; **2)** арешт може бути здійснений будь-яким констеблем поліції, військовослужбовцем або особою, уповноваженою *«цивільною владою»* (тобто Міністром внутрішніх справ або його представниками); **3)** особа, яка здійснює арешт, повинна була підозрювати особу в тому, що вона діє, діяла або збирається діяти у спосіб, що шкодить збереженню миру або підтриманню порядку, або у вчиненні правопорушення проти Регламенту; **4)** тривалість арешту була необмеженою за законом, але на практиці обмежувалася 72 годинами.

Арешт за цим Регламентом міг слідувати за арештом за Регламентом 10, що в сумі давало максимум *120 годин*. Особа, як правило, не повідомлялася про причину арешту.

Судові рішення свідчать про те, що судовий контроль за здійсненням цих повноважень був обмеженим. Суди могли втручатися, якщо мала місце недобросовісність, відсутність справжньої підозри, неналежний мотив або недотримання встановлених законом процедур або таких принципів загального права, які не виключаються формулюванням Регламенту; однак, як правило, вони **не могли** перевіряти обґрунтованість або справедливості підозри або рішення про застосування повноважень (*see the McElduff case and the judgment of 11 January 1973 delivered by the High Court of Justice in Northern Ireland in the case of Kelly v. Faulkner and Others*).

Згідно з Правилем 11 (4), особа могла звернутися до Цивільного органу з проханням про звільнення під заставу і, за наявності відповідного рішення, могла бути умовно звільнена з-під варти суддею; однак це право було скасовано 7 листопада 1972 року з відміною Правила 11 (4) Наказом про тероризм.

Положення 11 (1) було скасовано 8 серпня 1973 року Законом про надзвичайний стан.

Затримання відповідно до Правила 11 (2)

83. Відповідно до цього Регламенту: **1)** будь-яка особа, заарештована відповідно до Правила 11 (1), може утримуватися у в'язниці або в іншому місці на умовах, визначених цивільною владою; **2)** повноваження видавати ордери на затримання належить **Цивільній адміністрації**, а ініціатива їх видачі виходить від **поліції**. Уряд-відповідач повідомив, що такі рішення завжди приймалися за особистим рішенням, до прямого правління, Прем'єр-міністра Північної Ірландії або, після цього, Державного секретаря у справах Північної Ірландії або двох інших Міністрів; **3)** тримання під вартою тривало доти, доки особа не була звільнена Генеральним аторнеєм або не постала перед судом. Його тривалість була необмеженою за законом, але обмежувалася на практиці, як правило, 28 днями.

Уряд-відповідач повідомив, що постанови про затримання видаються для того, щоб дозволити поліції завершити розслідування. Якщо у поліції є достатньо доказів для винесення обвинувального вироку, особа постає перед звичайним судом, і в цьому випадку вона має право на повідомлення про обвинувачення щонайменше за 24 години до його пред'явлення. Як альтернатива, вона може бути звільнена через обмежений період часу або стати об'єктом наказу про інтернування.

Затриманий має обмежене право на звільнення під заставу, передбачене Правилем 11 (4). Позиція щодо нагляду з боку судів була такою ж, як і в Правилах 10 і 11 (1) (*see the McElduff and the Kelly cases*), і не існувало іншої процедури для перегляду рішення про затримання.

Понад 1250 ордерів на утримання під вартою було видано відповідно до Правила 11 (2), переважна більшість з них – до 30 березня 1972 року. Близько 120 ордерів залишалися чинними 7 листопада 1972 року, коли Постанова була скасована Наказом про тероризм.

Інтернування відповідно до Правила 12 (1)

84. Відповідно до цього Регламенту: **1)** будь-яка особа може бути за наказом піддана обмеженню в пересуванні або інтернована; **2)** повноваження видавати такі накази до введення прямого правління належало *Міністру внутрішніх справ Північної Ірландії* за рекомендацією старшого офіцера поліції або консультативного комітету. Уряд-відповідач заявив, що такі накази завжди приймалися за особистим рішенням Прем'єр-міністра Північної Ірландії; **3)** Міністр повинен був переконатися, що для забезпечення збереження миру і підтримання порядку доцільно, щоб особа, яка підозрюється в тому, що вона діє, діяла або збирається діяти у спосіб, що завдає шкоди миру і порядку, була піддана таким обмеженням або інтернована; **4)** тривалість інтернування була необмеженою. У багатьох випадках, після продовження згідно з пізнішим законодавством, воно тривало кілька років.

Кожен наказ мав передбачати розгляд поданих особою заяв консультативним комітетом. Фактично, комісія розглядала становище всіх інтернованих, незалежно від того, подавали вони заяви чи ні. Комісія, до складу якої входили суддя і двоє присяжних, могла рекомендувати, але не наказувати звільнення.

За законом він не мав права з'являтися або бути представленим перед комісією, перевіряти підстави для інтернування, допитувати свідків, які свідчать проти нього, або викликати своїх власних свідків. Насправді, йому дозволили з'явитися і бути опитаним, а також доклали всіх зусиль, щоб розшукати запропонованих ним свідків. Комісія вимагала від сил безпеки надати наявну у них інформацію, але отримані таким чином свідчення проти інтернованого залишалися анонімними, очевидно, щоб уникнути помсти. На думку Комісії, комісія, ймовірно, спиралася на докази, які не можуть бути прийняті в суді.

Позиція щодо перегляду судами наказів про інтернування була такою ж, як і за Правилами 10, 11 (1) і 11 (2) (see the Kelly case).

796 наказів було видано відповідно до Правила 12 (1), і всі вони були видані до запровадження прямого правління. Близько 170 наказів залишалися чинними 7 листопада 1972 року, коли Регламент було скасовано Наказом про тероризм.

До 30 березня 1972 року консультативний комітет розглянув 588 з 796 справ (хоча 451 інтернований відмовився з'явитися на засідання) і рекомендував звільнити 69 осіб. З цих

69 осіб були звільнені всі, окрім 6 осіб, які відмовилися дати гарантії законслухняної поведінки.

Наказ про тероризм

85. Наказ про тероризм, тимчасовий захід, прийнятий відповідно до Закону про тимчасові положення, запровадив незалежний перегляд рішень про затримання для подальшого допиту та про превентивне затримання, тоді як раніше такі рішення приймалися виключно адміністративним органом. Наказ скасував з 7 листопада 1972 року Положення про особливі повноваження 11 (2) і (4) і 12 (1) – але не 10 і 11 (1) – і перетворив існуючі накази про затримання або інтернування в накази про тимчасове утримання під вартою. Наказ визначив «тероризм» як *«застосування насильства з політичною метою, у тому числі будь-яке застосування насильства з метою залякування населення або будь-якої його частини»*.

Генеральний секретар Ради Європи був поінформований про прийняття цього Наказу повідомленням Уряду Сполученого Королівства про відступ від Конвенції від 23 січня

1973 року. Наказ надавав повноваження, описані нижче, і був скасований Законом про надзвичайний стан 8 серпня 1973 року.

Тимчасове тримання під вартою за статтею 4

86. Відповідно до цієї статті: **1)** будь-яка особа може бути тимчасово затримана на підставі наказу про тимчасове тримання під вартою; **2)** повноваження видавати такі накази було надано *Державному секретарю у справах Північної Ірландії*; **3)** це право могло бути застосоване, якщо Державний секретар вважав, що особа підозрюється у причетності до вчинення або спроби вчинення будь-якого терористичного акту або організації осіб з метою тероризму; **4)** тримання під вартою обмежувалося 28 днями, якщо тільки справа не була передана Головним констеблем – або, що стосується осіб, які спочатку утримувалися під вартою відповідно до Положення про особливі повноваження, Державним секретарем – комісару для прийняття рішення, і в цьому випадку тримання під вартою могло тривати лише до прийняття такого рішення.

Особа мала бути звільнена через 28 днів, якщо її справу не було передано на розгляд уповноваженого, але фактично всі справи, включаючи справи осіб, які спочатку були затримані або інтерновані відповідно до Положення про особливі повноваження, були передані на розгляд уповноваженого. Упродовж перших 28 днів після видачі наказу і під час його продовження до винесення рішення комісаром, яке може тривати до 6 місяців, особа не мала жодних засобів, передбачених Наказом про тероризм, щоб оскаржити законність свого затримання.

Затримання за статтею 5

87. Відповідно до цієї статті: **1)** якщо справа особи, щодо якої було видано тимчасовий ордер на взяття під варту відповідно до статті 4, передається уповноваженому, він може видати ордер на затримання цієї особи; **2)** комісар повинен був спочатку переконатися шляхом розслідування, що ця особа причетна до вчинення або спроби вчинення будь-якого терористичного акту або організації осіб з метою тероризму і що її затримання є необхідним для захисту суспільства. Якщо це так, він повинен був видати наказ; якщо ні, він повинен був віддати розпорядження про звільнення особи; **3)** тривалість тримання під вартою була необмеженою. У багатьох випадках, після продовження згідно з пізнішим законодавством, воно тривало кілька років.

На відміну від рекомендації консультативного комітету відповідно до Регламенту 12 (1), рішення комісара про звільнення було обов'язковим до виконання. Державний секретар зберіг незалежні повноваження звільняти затриманих з умовами або без них, а також повертати під варту умовно звільнену ним особу. Він також міг у будь-який час передати справу про видачу ордеру на затримання на розгляд уповноваженого; в такому випадку

звільнення було обов'язковим, якщо тільки уповноважений не вважав, що продовження тримання під вартою необхідне для захисту громадськості.

Слухання перед уповноваженим відбувалися у закритому режимі. Щонайменше за три дні до слухання особа повинна була бути повідомлена в письмовій формі про характер терористичної діяльності, що підлягає розслідуванню. Вона мала право на правничу допомогу та юридичне представництво і повинна була бути присутньою на слуханні, якщо її не видалили з причин порушення громадського порядку або з міркувань безпеки.

Від нього могли вимагати відповідати на запитання; він не мав права допитувати свідків, які свідчили проти нього, або мати право на їхній допит, але Уряд держави-відповідача заявив, що на практиці перехресний допит проводився. З міркувань безпеки особа повинна бути поінформована, наскільки це можливо, про питання, що розглядалися за її відсутності, але не має права перевіряти докази, надані в цей час. Уповноважений міг отримати докази в будь-який спосіб і незалежно від того, чи будуть вони прийняті судом. Ця процедура застосовувалася, *mutatis mutandis*, як до первинних звернень до уповноваженого, так і до подальших звернень для перегляду.

Стаття 6 Наказу про тероризм запровадила право особи на оскарження упродовж 21 дня наказу про затримання до апеляційного трибуналу з питань затримання, що складається щонайменше з 3-х членів. Процедурно становище особи перед трибуналом було подібним до її становища перед комісаром, однак вона мала право бути присутньою лише тоді, коли надавалися нові докази, що траплялося рідко, оскільки трибунал, як правило, покладался на докази, надані комісару.

Як комісари, так і члени трибуналу повинні були мати досвід роботи на суддівських посадах або щонайменше 10 років досвіду роботи баристером, адвокатом чи юрисконсультантом.

Закон про надзвичайний стан

88. Закон про надзвичайний стан (*the Emergency Provisions Act*), заснований на рекомендаціях *Комісії Діплока*, скасував з 8 серпня 1973 року Закон про особливі повноваження (*the Special Powers Act*), Положення 10 і 11 (1) та Наказ про тероризм (*the Terrorists Order*), але залишив чинними – відповідно до його власних положень – існуючі накази про тимчасове утримання під вартою та затримання. Надзвичайні повноваження, передбачені новим Законом, мали залишатися чинними упродовж одного року, якщо їх не буде продовжено на період, що не перевищує одного року, наказом Державного секретаря, схваленим обома палатами Парламенту Сполученого Королівства; фактично вони були продовжені на шестимісячні періоди, починаючи з 25 липня 1974 року, 25 січня 1975 року і 25 липня 1975 року, а потім змінені 21 серпня 1975 року Законом про

38

внесення змін до Надзвичайних положень (*the Emergency Provisions Amendment Act*). Генеральний секретар Ради Європи був поінформований про нове законодавство, а також про подальше поновлення та внесення змін до надзвичайних повноважень повідомленнями уряду Сполученого Королівства про відступ від зобов'язань від 16 серпня 1973 року та 19 вересня 1975 року.

Новий закон (розділ 10 (5) і Додаток 1) відновив, по суті, повноваження, що містилися в Наказі про тероризм, зберігши визначення тероризму.

Відповідно, повноваження видавати тимчасові ордери на взяття під варту і затримання, а також їх перегляд комісаром і апеляційним трибуналом продовжували діяти в порядку, на умовах і відповідно до процедури, описаної в параграфах 86 і 87 вище, з тими істотними відмінностями, які полягали в тому, що: **1)** особа повинна була отримати письмову заяву про терористичну діяльність, що підлягає розслідуванню уповноваженим, щонайменше за 7 (а не за 3) дні до слухання; **2)** на додаток до свого необов'язкового права передавати справу на розгляд, Державний секретар повинен був передавати на розгляд Уповноваженого справу будь-якої особи, яка утримується під вартою на підставі наказу про затримання упродовж 1 року з моменту видачі наказу або упродовж 6 місяців з моменту останнього перегляду наказу.

Розділ 10 Закону також передбачав, що будь-який констебль може заарештувати без ордера особу, яку він підозрює в тероризмі; строк утримання під вартою після арешту обмежувався 72 годинами.

89. Цифри щодо ордерів на тимчасове тримання під вартою та затримання (відповідно до Наказу про тероризм та Закону про надзвичайний стан) є такими:

Листопад 1972 року – 1 лютого 1973 року: 166 ордерів на тимчасове утримання під вартою (на підставі Наказу про тероризм);

Листопад 1972 року – січень 1973 року: 128 осіб затримано за Наказом про тероризм, 94 звільнено;

Листопад 1972 року – 5 вересня 1973 року: комісари розглянули 579 справ (296 тимчасових ордерів на арешт на підставі Наказу про тероризм або Закону про надзвичайний стан; 165 колишніх інтернованих і 118 колишніх затриманих на підставі Положення про особливі повноваження); вони видали 453 ордери на арешт і розпорядилися про звільнення в решті 126 справах;

Листопад 1972 року – 3 жовтня 1973 року: 44 апеляції було подано до апеляційного трибуналу з питань утримання під вартою; 34 апеляції було розглянуто, а в 25 випадках було прийнято рішення про звільнення.

Закон про внесення змін до закону про надзвичайний стан

90. З 21 серпня 1975 року Закон про внесення змін до Закону про надзвичайні ситуації, заснований на рекомендаціях *Комітету Гардінера*, вніс, серед іншого, нові положення щодо затримання терористів, які не були предметом розгляду в цій справі. Закон повернувся до принципу затримання за наказом *Державного секретаря*, а не комісара, причому такому наказу має передувати звіт юридично кваліфікованого радника.

91. Як зазначено в повідомленні Уряду Сполученого Королівства від 12 грудня 1975 року Генеральному секретарю Ради Європи, 5 грудня 1975 року Державний секретар підписав накази про звільнення останніх 75 осіб, затриманих на підставі надзвичайного законодавства; всі вони були негайно звільнені, за винятком тих, хто перебував під вартою за кримінальними звинуваченнями або відбував покарання у вигляді позбавлення волі. З того часу, згідно з даними, які є в розпорядженні Суду, повноваження видавати накази про затримання відповідно до Закону про внесення змін до Закону про надзвичайний стан не використовувалися.

III. ЗАЯВИ ПРО НЕНАЛЕЖНЕ ПОВОДЖЕННЯ

Вступ

92. 9 серпня 1971 року та після цього численні особи у Північній Ірландії були заарештовані та взяті під варту силами безпеки, які діяли на підставі надзвичайних повноважень. Заарештованих допитували, як правило, члени *the Royal Ulster Constabulary*, щоб визначити, чи слід їх інтернувати та/або зібрати інформацію про IRA. Загалом, з серпня 1971 року до червня 1972 року в різних центрах утримання під вартою поліція опрацювала близько 3276 осіб. У липні 1972 року центри утримання були замінені поліцейськими офісами в Белфасті та у військових казармах Баллікеллі.

93. Ствердження про неналежне поводження були зроблені Урядом-заявником як щодо початкових арештів, так і щодо подальших допитів. Уряд-заявник надав Комісії письмові докази щодо 228 справ, які стосуються інцидентів, що мали місце в період з 9 серпня 1971 року по 1974 рік.

Процедура, застосована з метою встановлення фактів (підпункт (а) статті 28 Конвенції), була визначена Комісією та прийнята Сторонами. Комісія детально вивчила медичні

звіти та усні свідчення 16 *«ілюстративних справ»*, відібраних на її прохання урядом-заявником. Комісія розглянула ще 41 справу (*«41 справа»*), щодо яких вона отримала медичні висновки і запросила письмові коментарі; вона посилалася на решту справ.

Характер доказів, наданих двома урядами, і процедура, якої дотримувалася Комісія під час розслідування цих доказів, досить детально викладені у звіті Комісії. Комісія дійшла висновку, що ані свідки з сил безпеки, ані свідки, надані Урядом-заявником, не надали точних і повних свідчень про те, що сталося. Отже, якщо твердження про неналежне поводження були спірними, Комісія розглядала як *«найважливіші об'єктивні докази»* медичні висновки, які не були оскаржені як такі.

Наступний виклад подій ґрунтується на інформації, викладеній у звіті Комісії та в інших документах, наданих Суду.

94. З метою захисту ідентичності певних осіб, зокрема свідків, до опублікованої версії звіту Комісії було внесено зміни до початкового тексту; ці зміни переважно полягали у позначенні таких осіб літерами та/або цифрами.

95. Комісія згрупувала справи у п'ять категорій відповідно до місця, де, як стверджувалося, було застосовано жорстоке поводження, а саме: **(1)** невстановлений центр або центри допитів; **(2)** Палацові казарми, Холівуд; **(3)** казарми у Гірдууд Парк; **(4)** Регіональний центр тримання під вартою в Баликінлері; **(5)** інші різні місця.

Невстановлений центр або центри допитів

96. Дванадцять осіб, заарештованих 9 серпня 1971 року, та дві особи, заарештовані у жовтні 1971 року, були виділені та вивезені до одного або кількох невстановлених центрів. Там, у період з 11 по 17 серпня та з 11 по 18 жовтня відповідно, вони були піддані *«поглибленому допиту»*, який передбачав комбіноване застосування конкретних *«п'яти методів»*.

Ці методи, які іноді називають методами *«дезорієнтації»* або *«сенсорної депривації»*, не використовувалися в жодному з випадків, окрім чотирнадцяти, зазначених вище.

Зі встановлених Комісією фактів випливає, в чому полягали ці методи:

(а) стояння біля стіни: примушування затриманих залишатися упродовж декількох годин у *«стресовому положенні»*, яке описується тими, хто зазнав його, як *«розкинувшись орлом біля стіни, з високо піднятими над головою пальцями до стіни, з розведеними в сторони ногами і відведеними назад ступнями, що змушує їх стояти на пальцях ніг, при цьому вага тіла переноситься в основному на пальці рук»*;

(b) надягання мішка: надягання чорного або темно-синього кольору мішка на голову затриманого і, принаймні на початковому етапі, тримання його там весь час, окрім допиту;

(c) шумовий вплив: до початку допиту утримувати затриманих у приміщенні, де постійно стояв гучний та шиплячий шум;

(d) позбавлення сну: під час допитів позбавляти затриманих сну;

(e) позбавлення їжі та пиття: під час перебування в центрі та в очікуванні допитів затримані перебували на урізаному раціоні харчування.

97. З самого початку уряд-відповідач визнав, що використання цих п'яти методів було санкціоновано на *«високому рівні»*. Хоча ці методи ніколи не були зафіксовані письмово і не були санкціоновані в жодному офіційному документі, вони були усно викладені Англійським розвідувальним центром членам *the Royal Ulster Constabulary* на семінарі, проведеному в квітні 1971 року.

98. Дві операції *поглибленого допиту* із застосуванням *п'яти методів* призвели до отримання значної кількості розвідувальної інформації, в тому числі ідентифікації 700 членів обох фракцій IRA і виявлення індивідуальної відповідальності за близько 85 раніше нез'ясованих кримінальних інцидентів.

99. Повідомлення про фізичну жорстокість та неналежне поводження з боку сил безпеки були оприлюднені вже через кілька днів після операції «Деметріус». Уряд Сполученого Королівства призначив 31 серпня 1971 року слідчу комісію під головуванням *сера Едмунда Комптона* для розслідування таких звинувачень. Серед 40 справ, розглянутих цим комітетом, було 11 справ осіб, до яких у серпні 1971 року було застосовано п'ять методів; комітет дійшов висновку, що глибокий допит із застосуванням цих методів є фізичним неналежним поводженням, але не фізичною жорстокістю в тому розумінні, в якому він розуміє цей термін. Звіт Комітету, ухвалений 3 листопада 1971 року, був оприлюднений, так само як і додатковий звіт сера Едмунда Комптона від 14 листопада щодо ще 3 випадків, що мали місце у вересні та жовтні, в одному з яких також застосовувалися ці методи.

100. Звіти Комптона зазнали значної критики у Сполученому Королівстві. 16 листопада 1971 року Міністр внутрішніх справ Великої Британії оголосив про створення ще одного комітету під головуванням лорда Паркера Уоддінгтонського, який мав розглянути питання про те, *«чи потребують зміни, і якщо так, то в яких аспектах, процедури*

допиту осіб, підозрюваних у тероризмі, а також утримання їх під вартою під час допиту».

Звіт Паркера, який був прийнятий 31 січня 1972 року, містив думку більшості і думку меншості.

Більшість дійшла висновку, що застосування цих методів, за умови дотримання рекомендованих гарантій від надмірного використання, не повинно бути виключено з моральних міркувань.

У доповіді *меншості*, підготовленій лордом Гардінером, висловлювалася незгода з тим, що такі процедури допиту є морально виправданими, навіть у надзвичайних терористичних умовах.

І більшість, і меншість вважали ці методи *незаконними* згідно з національним законодавством, хоча більшість обмежила свою думку англійським законодавством і *«деякими, якщо не всіма методами»*.

101. Доповідь Паркера була опублікована 2 березня 1972 року. Того ж дня Прем'єр-міністр Сполученого Королівства заявив у парламенті: *«Уряд, розглянувши все питання з великою ретельністю і з урахуванням будь-яких майбутніх операцій, вирішив, що ці методи ... не будуть використовуватися в майбутньому як допоміжний засіб для допиту»*.

Далі він заявив: *«Заява, яку я зробив, охоплює всі майбутні обставини. Якщо уряд вирішить ... що для допиту потрібні додаткові методи, то я думаю, що ... йому, ймовірно, доведеться прийти до Палати і попросити про повноваження для цього»*.

Як і передбачалося в заяві Прем'єр-міністра, після цього уряд надав силовим структурам директиви, що прямо забороняють використання цих методів, як окремо, так і в комбінації.

102. На слуханнях у Суді 8 лютого 1977 року Генеральний аторней Сполученого Королівства зробив наступну заяву: *«Уряд Сполученого Королівства розглянув питання про використання «п'яти методів» з дуже великою ретельністю і з особливою увагою до статті 3 Конвенції. Тепер він дає беззастережне зобов'язання, що «п'ять методів» за жодних обставин не будуть знову введені як допоміжний засіб для допиту»*.

103. Уряд Ірландії передав Комісії 8 випадків застосування п'яти методів до осіб під час допитів у невстановленому центрі або центрах у період з 11 по 17 серпня 1971 року. Ще одна справа, справа T22, розглянута у звіті Комісії в контексті Палацових казарм,

стосувалася застосування *п'яти методів* у жовтні 1971 року. Комісія розглянула як ілюстрацію справи Т6 і Т13, які були серед 11 справ, що розслідувалися Комптонським комітетом.

104. Т6 і Т13 були заарештовані 9 серпня 1971 року під час операції «Деметріус». Через два дні їх перевели з Регіонального центру утримання в Магіллігані до невстановленого центру допитів, де вони пройшли медичне обстеження після прибуття. Після цього, з перервами, до них застосовували *п'ять методів* упродовж чотирьох або, можливо, п'яти днів; ані Комітет Комптона, ані Комісія Паркера, ані Комісія не змогли встановити точну тривалість цих перерв.

Комісія була задоволена тим, що Т6 і Т13 утримувалися біля стіни упродовж різних періодів часу, загальною тривалістю від 20 до 30 годин, але вона не вважала доведеним, що вимушене напружене положення тривало весь час, поки вони перебували біля стіни. Крім того, вона зазначила, що необхідна поза спричиняла фізичний біль і виснаження. Комісія зазначила, що пізніше, під час перебування в центрі допитів, Т13 було дозволено зняти капюшон, коли він залишався один у кімнаті, за умови, що він повертався обличчям до стіни. Комісія не змогла встановити, упродовж яких періодів часу Т6 і Т13 не спали, до якої міри вони були позбавлені харчування і чи пропонували їм їжу, але вони відмовлялися її приймати.

Комісія не виявила жодних фізичних ушкоджень внаслідок застосування п'яти методів як таких, але *втрата ваги* двома свідками та *гострі психіатричні симптоми*, що розвинулися у них під час допиту, були зафіксовані в медичних та інших свідченнях. Комісія не змогла встановити точний ступінь будь-яких психіатричних наслідків, спричинених Т6 і Т13, але на загальному рівні вона дійшла висновку, що певні психіатричні наслідки у деяких з чотирнадцяти осіб, до яких застосовувалися ці методи, не можуть бути виключені.

105. Т13 також стверджував, що його побили та піддали іншому фізичному насильству, але медичні докази, представлені Комісії, як пояснили делегати на слуханні в Суді 21 квітня 1977 року, давали підстави сумніватися в тому, що він зазнав насильства будь-якого ступеня тяжкості, якщо таке взагалі було. Відповідно, Комісія розглядала твердження щодо Т13 як такі, що стосуються лише п'яти методів.

Т6 також стверджував, що він також піддавався різним видам насильства в центрі або під час транспортування до нього та з нього. 17 серпня 1971 року він пройшов медичний огляд при виході з центру, а також після прибуття до в'язниці Крамлін-Роуд, де його утримували до 3 травня 1972 року. Медичні звіти про ці огляди та фотографії, зроблені того ж дня, виявили на тілі Т6 синці та забої, яких не було 11 серпня. Не погодившись з усіма твердженнями Т6, Комісія була *«переконана поза розумним сумнівом, що деякі з*

цих тілесних ушкоджень ... були результатом нападів, скоєних на нього силами безпеки в центрі». Як загальний висновок з фактів, встановлених у справі Т6, Комісія також визнала «ймовірним, що фізичне насильство іноді застосовувалося при примусовому застосуванні п'яти методів».

106. Хоча Уряд-заявник передав на розгляд Комісії кілька інших справ у зв'язку з невстановленим центром або центрами допитів, у звіті Комісії не викладено жодних детальних тверджень або висновків, окрім справи Т22, яка була однією з «41 справи». Медична експертиза встановила, що при виході з центру і вході до в'язниці Крамлін Роуд у Т22 були поверхневі синці. Коротка оцінка Комісії цієї справи, яку вона описала як порівнянну зі справою Т6, полягала в тому, що *«існують переконливі свідчення того, що перебіг подій був подібним до того, що було виявлено в ілюстративній справі».*

107. Т13 і Т6 порушили цивільні справи в 1971 році з метою відшкодування збитків за незаконне ув'язнення і напад; їхні позови були задоволені в 1973 і 1975 роках відповідно на суму 15 тис. фунтів стерлінгів і 14 тис. фунтів стерлінгів. Дванадцять інших осіб, проти яких було застосовано *п'ять методів*, отримали в результаті врегулювання своїх цивільних позовів компенсацію в розмірі від 10 тис. до 25 тис. фунтів стерлінгів.

Палацові казарми

Вступ

108. *Палацові казарми*, військовий табір у Холівуді, графство Даун, на околиці Белфаста, використовувався як центр утримання упродовж кількох днів у серпні 1971 року, а потім з вересня 1971 року до червня 1972 року. У цей період, коли він був головним центром допитів у Північній Ірландії, через Палацові казарми пройшло близько 2 тис. осіб з усієї провінції. Центр експлуатувався спільно Збройними Силами та *the Royal Ulster Constabulary*. Осіб, які там утримувалися, фотографували одразу після прибуття, а з листопада 1971 року їх оглядав лікар при в'їзді та виїзді.

Допити – записи яких велися для подальшого зберігання – проводили виключно поліцейські, як правило, щонайменше двоє, зі спецпідрозділу *the Royal Ulster Constabulary*. Ці люди, які не залежали від військовослужбовців *the Royal Ulster Constabulary*, підпорядковувалися відповідальному офіцеру у званні інспектора. Багато з них допитували ув'язнених як у Палацових казармах, так і в Гірдууд-парку за ротаційною системою.

109. Загалом 45 справ, пов'язаних з Палацовими казармами, були подані до Комісії урядом-заявником. Комісія детально розглянула 9 *ілюстративних справ*, які стосувалися періоду з вересня по листопад 1971 року. Вона також розглянула ще 8 справ,

45

включених до «41 справи»; з цих 8 справ 6 охоплювали період з жовтня по грудень 1971 року, а 2 стосувалися подій, що відбулися у січні та травні 1972 року.

Ілюстративні випадки

(a) Випадки T2, T8, T12 і T15

110. Ці четверо чоловіків були заарештовані рано вранці 20 вересня 1971 року у своїх будинках в графстві Тайрон і доставлені до Палацових казарм для допиту. Відразу після арешту їх сфотографував і оглянув військовий лікар; окрім одного невеликого шраму, жодних ушкоджень виявлено не було. Наступного дня їх разом перевели з Палацових казарм до в'язниці Крамлін Роуд. Усі вони стверджували, що в різний час їх змушували стояти, притиснувши до стіни, і жорстоко били або піддавали іншому фізичному насильству, особливо під час допитів. Після прибуття до Крамлін Роуд в'язничний лікар виявив у трьох із них забої та синці; 23 вересня інший лікар виявив аналогічні ушкодження у четвертого чоловіка. На думку Комісії, ці медичні докази роблять «дуже ймовірним, що всі четверо отримали тілесні ушкодження, перебуваючи в Палацових казармах.

Незважаючи на абсолютні заперечення, надані у свідченнях свідками з числа силовиків у Палацових казармах, Комісія визнала, що наступні факти, серед інших, були встановлені поза розумним сумнівом: *«Четверо чоловіків ... були жорстоко побиті співробітниками сил безпеки ... Побиття не було випадковим, а застосовувалося за певною схемою, щоб змусити їх говорити...»*

Кожен з чоловіків подав цивільний позов про відшкодування збитків і відхилив пропозицію про виплату 750 фунтів стерлінгів, зроблену в якості врегулювання його позову.

(b) Справи T9 і T14

111. T9 і T14 були заарештовані разом армійським патрулем на одній з вулиць Белфасту в ніч на 16 жовтня 1971 року. Їх доставили до Палацових казарм для допиту і утримували там до вечора 18 жовтня, коли їх перевели до в'язниці Крамлін Роуд. Після прибуття до останньої установи їх оглянув в'язничний лікар. T14 негайно перевели до в'язничної лікарні, де він провів наступні три тижні. Незабаром обидва чоловіки зробили заяви про жорстоке поводження у Палацових казармах. T14, наприклад, стверджував, що під час допиту співробітник спецпідрозділу змусив його стояти розпластаним біля стіни та постійно бив його ногами по внутрішній стороні ніг. Їм була надана правнича допомога та проведено медичний огляд.

Медичні докази виявили тілесні ушкодження, описані як «значні» у випадку Т9 і «масивні» у випадку Т14. Комісія дійшла висновку, що *«доведені тілесні ушкодження, ймовірно, були завдані під час перебування цих двох чоловіків у Палацових казармах»*. Чотирнадцять співробітників сил безпеки центру дали свідчення, в яких повністю заперечували будь-яку обізнаність про тілесні ушкодження або їх причини, але Комісія не повірила цим запереченням.

Розглядаючи певні твердження цих двох чоловіків як перебільшені, вигадані або неправдоподібні, Комісія дійшла наступного висновку: *«Т9 і Т14 ... були піддані фізичному насильству, особливо стусанам і побоям, під час або між серіями «інтерв'ю», проведених співробітниками спецпідрозділу»*.

Т14 і Т9 подали цивільні позови про відшкодування шкоди; їхні вимоги були задоволені на суму 2250 фунтів стерлінгів і 1975 фунтів стерлінгів відповідно. Вони також, здається, скаржилися в поліцію, але Комісії не було надано жодних доказів того, що поліція розслідувала їхні скарги.

(с) Випадки Т1 і Т4

112. Ці дві справи, хоча і не пов'язані між собою безпосередньо, мають певну схожість і були об'єднані Комісією в одну групу.

113. Т1 був заарештований у себе вдома рано вранці 20 жовтня 1971 року та відвезений солдатами до Палацових казарм. Того дня його допитували декілька разів. Приблизно о 18:30 його відпустили без пред'явлення звинувачень. Наступного ранку його оглянув лікар-терапевт, який виявив у нього, на його думку, досить поверхневі ушкодження.

Т1 стверджував, що його били ногами та кулаками, а також змушували стояти біля стіни, тримаючи його вагу на кінчиках пальців. Ці твердження були повністю заперечені свідками з поліції. Жодна зі сторін не надала жодних підтверджених доказів, які б підтвердили або спростували припущення свідків з поліції про те, що Т1 міг отримати свої травми після звільнення під час *«допиту»* в ІРА. Т1 визнав, що мав деякі попередні контакти, хоча й поверхневі та небажані, з членами ІРА.

Комісія встановила, зокрема, наступне: *«Не можна ... зробити висновок поза розумним сумнівом, що [Т1] ... отримав ці тілесні ушкодження у спосіб, про який він стверджує»*.

Хоча Т1 повідомив, що він подав цивільний позов про відшкодування шкоди, немає жодної інформації про результати цього провадження. Він також заявив, що після подання скарги до *the Royal Ulster Constabulary* йому повідомили, що його заяви були розслідувані, але визнані необґрунтованими.

114. T4 був заарештований армійським патрулем на вулиці біля свого будинку вдень 2 листопада 1971 року. Його відвезли на військовій машині спочатку до відділку поліції, де він пробув менше години, а потім до Палацових казарм для допиту. Того ж дня його відпустили. Він стверджував, що солдати били його ногами і руками, коли він лежав на підлозі військової машини, а потім били під час допиту в Палацових казармах. Свідки як з боку армії, так і з боку поліції заперечували ці твердження. Наступного дня після звільнення T4 звернувся до свого сімейного лікаря, який виявив у нього численні синці на тілі. 4 листопада його поклали до лікарні, де він перебував під наглядом близько двох тижнів.

Комісія вважала, що медичні докази важко узгодити з розповіддю T4 про ймовірне неналежне поводження з ним.

Висновки Комісії включали наступне: *«Беручи до уваги, що з моменту його звільнення до медичного огляду минуло 12 годин, заяви солдатів і певні сумніви щодо надійності T4, не можна зробити висновок, виходячи лише з власних заяв T4, що він отримав ці тілесні ушкодження від рук військовослужбовців або офіцерів поліції».*

Немає жодних доказів того, що T4 подав цивільний позов або що армія розслідувала скарги, які він, імовірно, подав; результати поліцейського розслідування невідомі.

(d) Випадок T10

115. T10 був заарештований рано вранці 18 листопада 1971 року у своєму будинку. Згодом він був доставлений до Палацових казарм для допиту. Наступного дня йому було вручено ордер на утримання під вартою, і він був переведений до в'язниці Крамлін Роуд. T10 стверджував, що під час перебування в центрі допитів його піддавали тому, що Комісія називає *«порівняно тривіальними побоями» («comparatively trivial beatings»)*.

Він пройшов медичний огляд після прибуття до Палацових казарм, під час в'їзду до в'язниці Крамлін Роуд та 20 листопада його оглянув сімейний лікар, який відвідував його у в'язниці. Останні два огляди показали, що у T10 була перфорація правої барабанної перетинки і незначні синці. Незважаючи на абсолютне заперечення з боку п'яти свідків з боку сил безпеки, Комісія встановила, що поза розумним сумнівом доведено, що тілесні ушкодження T10 не могли бути спричинені якимось чином, що суттєво відрізняється від того, що описано в його свідченнях. На думку Комісії, слід вважати встановленим, що дії, на які він скаржився, мали місце у Палацових казармах.

T10, як видається, не порушував цивільного позову про відшкодування шкоди. З іншого боку, він поскаржився через свого адвоката на низку співробітників поліції, але Уряд-відповідач не надав жодних доказів того, що поліція проводила реальне розслідування.

«41 випадок»

116. У цій групі є 8 справ (T22, T27, T28, T29, T30, T31, T48 і ще одна інша), у яких стверджується про неналежне поводження з боку військовослужбовців під час перевезення до Палацових казарм та з боку поліції під час допитів у них. Справа T22 вже згадувалася у зв'язку з невстановленим центром або центрами.

Медичні висновки свідчать про те, що відповідні особи отримали тілесні ушкодження різного ступеня тяжкості. Однак від Уряду-відповідача не було отримано жодних доказів.

Тому Комісія, вважаючи небезпечним робити будь-які висновки лише на підставі медичних звітів, зазначила у своїй короткій оцінці: *«Тим не менш, у тих випадках, коли жертви були затримані після допиту і пройшли медичний огляд незабаром після взяття під варту (справи T22, T27, T48, T29, T30, T31), існують вагомі підстави вважати, що перебіг подій був подібним до того, що було виявлено в ілюстративних справах».*

У справах T27, T30 і T31 були прийняті суми в розмірі 900, 200 та 750 фунтів стерлінгів відповідно для врегулювання цивільних позовів. На момент підготовки звіту Комісії позови про відшкодування шкоди все ще розглядалися у справах T22 та T29; значна сума була в кінцевому підсумку отримана останньої особою як жертвою п'яти методів.

Решта випадків

117. За відсутності підтверджуючих, у тому числі медичних, доказів Комісія не вважала за можливе продовжувати розгляд ще 28 справ, що стосувалися Палацових казарм. Вона лише підтвердила, що заяви про жорстоке поводження були зроблені і що в деяких випадках була виплачена компенсація.

Загальні питання

118. Комісія дійшла висновку, що співробітники поліції, які у відповідний час перебували під командуванням у Палацових казармах, не могли не знати про факти жорстокого поводження, які були встановлені. Проте, за їхніми власними свідченнями, ці офіцери не вжили жодних заходів, щоб запобігти виникненню або повторенню такого неналежного поводження.

Про обізнаність вищого керівництва про звинувачення щодо цього центру Комісія зробила висновок на основі різних фактів. Тим не менш, Комісії не було надано жодних доказів розслідування цих тверджень поліцією, і, окрім «додаткового» звіту сера Едмунда Комптона щодо трьох випадків у Палацових казармах, не було проведено жодного загального розслідування. Крім того, не було порушено жодного дисциплінарного або кримінального провадження проти жодного з офіцерів поліції, які вчинили або не відреагували на встановлені правопорушення. До квітня 1972 року жодних спеціальних інструкцій щодо належного поведіння з особами, які перебувають під вартою, не було видано. Через свою бездіяльність влада Північної Ірландії, на думку Комісії, продемонструвала байдужість до поведінки з ув'язненими у Палацових казармах восени 1971 року.

Girdwood Park Regional Holding Centre

Вступ

119. Цей військовий табір на околиці Белфасту, що прилягав до в'язниці Крамлін Роуд, використовувався як регіональний центр для утримання та допитів підозрюваних, 186 з яких пройшли через нього в серпні 1971 року. Того ж місяця в'язницю тимчасово закрили і знову відкрили в жовтні 1971 року як поліцейський центр утримання під вартою. Процедури прийому, утримання, допитів і звільнення підозрюваних у Гірдууд Парк були, по суті, такими ж, як і в Палацових казармах.

Ілюстративний випадок

120. З 36 справ, пов'язаних зі звинуваченнями у неналежному поведінні в Гірдууді, Комісія детально розглянула справу T16 як ілюстративну. Вона встановила, що цей протестант, віком понад 60 років, заарештований у зв'язку з володінням зброєю і радіоантеною, був серйозно травмований 13 серпня 1971 року військовослужбовцями під час транспортування до Гірдууду і після прибуття туди. Його ображали, били ногами, били і тягли за волосся, і його свідчення були підтверджені свідченнями T23, заарештованого в той самий час. Жорстоке поведіння з T16 не було пов'язане з його офіційним допитом, який був належним чином проведений спецпідрозділом. Хоча військовий лікар у Гірдууді лікував T16 від діабету, Комісія визнала медичний огляд неадекватним, оскільки не було звернуто уваги на тілесні ушкодження, які були виявлені пізніше іншими лікарями.

T16 подав цивільний позов про відшкодування шкоди, і Уряд держави-відповідача повідомив Комісію, що його позов неодмінно буде задоволено. Він також негайно подав скаргу *the Royal Ulster Constabulary*, але, за словами Уряду-заявника, минуло близько трьох років, перш ніж йому повідомили, що проти армії не буде вжито жодних заходів;

Уряд Великої Британії пояснив неможливість порушення кримінального переслідування тим, що T16 не зміг ідентифікувати нападників, які його побили.

«41 випадок»

121. Комісія також розглянула з **«41 справи»** справи T23, T32, T33, T49 і T50, три з яких датовані серпнем 1971 року, одна – листопадом 1971 року і одна – січнем 1972 року. Всі ці особи були звільнені після допиту, за винятком T49, якому було пред'явлено звинувачення і, ймовірно, після цього він був затриманий. Вони стверджували, що зазнали нападу з боку військовослужбовців під час арешту і транспортування до Гірдууду; T49 також скаржився на неналежне поводження з боку спецпідрозділу під час допиту. Кожна справа була представлена ірландським урядом у вигляді медичного висновку, а також, за винятком T33, власної заяви заявника; від уряду-відповідача не було отримано жодних доказів. Медичний огляд, проведений упродовж 24 годин після звільнення або затримання, виявив тілесні ушкодження у кожній особі.

На думку Комісії: **(a)** можна з достатньою впевненістю стверджувати, що певні тілесні ушкодження T23 та T50 були спричинені саме так, як було заявлено, особливо у випадку T23, де обставини були розглянуті у зв'язку зі справою T16. Велика ймовірність також існувала для T32, чий позов про відшкодування шкоди був пізніше задоволений на суму 750 фунтів стерлінгів; **(b)** хоча у T33 були виявлені тілесні ушкодження, було б важко вважати факти встановленими; **(c)** звинувачення і тілесні ушкодження у справі T49 були порівнянними з тими, що були у справах про Палацові казарми; було зроблено посилання на оцінку Комісією деяких з **«41 справи»**, пов'язаних з цим місцем.

Решта випадків

122. За відсутності підтверджуючих, у тому числі медичних, доказів, Комісія не знайшла можливим продовжувати розгляд ще 30 справ, що стосуються Гірдууда. Вона лише підтвердила, що заяви про жорстоке поводження були зроблені і що в деяких випадках була виплачена компенсація.

Ballykinler Regional Holding Centre

Вступ

123. Баликінлер – це армійський табір у графстві Даун, який у серпні 1971 року використовувався для утримання та допитів деяких заарештованих під час операції «Деметріус». Табір перебував під загальним керівництвом *the Royal Ulster Constabulary*, Збройні Сили відповідали за безпеку, а Спеціальний відділ проводив допити. 9 та 10

серпня до Баликінлера було доставлено 89 осіб, з яких до 11 серпня 80 було перевезено до місця тримання під вартою, а решту звільнено.

Уряд-заявник звернувся до Комісії з проханням надати висновки щодо всіх 18 випадків, стосовно яких він подав заяви про жорстоке поводження у таборі.

124. До розслідування Комісії умови утримання ув'язнених у Баликінлері в серпні 1971 року були розглянуті Комітетом Комптона і окружним судом графства Арма у справі Мура. Комітет Комптона вважав, що певні вправи, які ув'язнені змушені були виконувати «*під певним примусом*», могли спричинити труднощі, але були наслідком відсутності судження, а не наміру завдати шкоди або принизити гідність; відповідно, він не дійшов висновку про навмисне неналежне поводження. З іншого боку, у справі Мура суддя відхилив докази захисту, зокрема щодо походження вправ, і дійшов висновку, що поводження з особами, які утримувалися в Баликінлері, було «*навмисним, незаконним і жорстоким*»; він присудив позивачеві 300 фунтів стерлінгів, максимальну суму в межах його юрисдикції.

Показовий випадок

125. Комісія розглянула, як ілюстративну, справу ТЗ і встановила, що: (a) його та інших заарештованих осіб змушували (у деяких випадках ще до медичного огляду) виконувати вправи, які спричиняли значне напруження і труднощі, особливо для людей похилого віку та осіб у поганому фізичному стані; (b) вправи частково полягали у сидінні на підлозі з витягнутими ногами та високо піднятими над головою або зчепленими за спиною руками, а частково – у стоянні на колінах на підлозі з торканням лобом землі та зчепленими за спиною руками; (c) неможливо встановити точну тривалість часу, упродовж якого виконувалися ці вправи, або ступінь примусу, з яким вони виконувалися; (d) твердження, що стосуються як ТЗ, так і інших осіб, про конкретні випадки насильства та застосування значної сили не були підтверджені; (e) табір був підмітений, а ліжка прибрані з міркувань безпеки до прибуття заарештованих; з недостатньо поясненою метою постільна білизна була надана лише тим, хто був на допиті.

«41» та інші справи

126. Жодна з «41 справи» не стосувалася Баликінлера. У звіті Комісії немає окремого розділу про решту 17 справ, що стосуються цього центру, але висновки про загальні умови утримання там були зроблені в контексті справи ТЗ.

Різні місця

Вступ

127. 121 справа за твердженнями про неналежне поводження у різних місцях була передана до Комісії Урядом-заявником. Скарги стосувалися побиття та нападів з боку військовослужбовців або офіцерів поліції на військових постах, у відділеннях поліції, в'язниці, на вулиці, вдома або під час транспортування у період між серпнем 1971 та 1974 років. 65 з цих випадків були пов'язані з допитами. Комісія детально розглянула справи T7, T11 і T5 як ілюстративні.

Ілюстративні випадки

Випадок T7

128. Комісія встановила, що 28 жовтня 1971 року, без провокацій або опору, ця цивільна особа зазнала жорстокого нападу і отримала тілесні ушкодження на вулиці в Белфасті від капрала, який здійснював його арешт. Коли стало зрозуміло, що його арешт був помилкою, його відпустили з вибаченнями, надавши йому медичну допомогу. Ні його свідчення, ні медичні докази не були оскаржені, і уряд-відповідач не викликав жодних свідків.

Солдата, про якого йде мова, затримали на чотири або п'ять днів, а потім винесли йому догану. Позов T7 про відшкодування збитків був задоволений на суму 600 фунтів стерлінгів.

Випадок T11

129. Комісія встановила, що після арешту 20 грудня 1971 року ця цивільна особа була жорстоко побита і травмована кількома солдатами під час допиту в казармах на Альберт Стріт у Белфасті. Ані основні факти, ані медичні докази фізичних ушкоджень не заперечувалися, хоча медичні висновки щодо психічних наслідків розійшлися. Уряд-відповідач не викликав жодного свідка, який би спростував звинувачення у фізичному неналежному поводженні. Додаткові твердження про домагання з боку солдатів після події були визнані Комісією ні доведеними, ні спростованими.

Позов T11 про відшкодування збитків був задоволений на суму 300 фунтів стерлінгів. Він також подав скаргу до *the Royal Ulster Constabulary*, яка все ще перебувала на стадії розслідування, коли Комісія заслуховувала докази у його справі; Уряд-відповідач заявив, що йому не відома причина затримки.

Випадок T5

130. Т5 стверджував, що 13 серпня 1972 року в школі Святої Женев'єви у Белфасті військові били його ногами, кулаками і надягали на нього капюшон. Він був занадто малий, щоб бути затриманим, але після арешту і допиту його відвезли, нібито з метою ідентифікації, до різних армійських постів.

Позов Т5 про відшкодування збитків був задоволений на суму 237 фунтів стерлінгів. Його скарга до *the Royal Ulster Constabulary* була безуспішною.

У світлі розгляду медичних доказів, свідчень свідків з боку сил безпеки та Т5, Комісія дійшла висновку, що твердження Т5 не були достатньо обґрунтованими.

«41 випадок»

131. З цих справ Комісія розглянула 28, щодо яких Сторони надали свої коментарі. Вона дійшла висновку, що докази у формі медичних висновків, які в деяких випадках супроводжувалися заявою заявника, не давали можливості встановити поза розумним сумнівом причину тілесних ушкоджень.

Решта справ

132. За відсутності підтверджуючих, у тому числі медичних, доказів Комісія не вважала за можливе продовжувати розгляд решти 90 справ. Вона лише підтвердила, що заяви про неналежне поводження були зроблені і що в деяких випадках була виплачена компенсація.

Заходи щодо поводження з особами, заарештованими або затриманими силами безпеки

Медична та інша документація

133. Починаючи з травня 1970 року, армійські правила полягали в тому, що заарештована особа та солдат, який її заарештував, повинні були фотографуватися разом. Щодо практики, якої дотримувалися під час операції «Деметріус», Комітет Комптона зазначив, що фотографували кожну особу, яка потрапляла до регіонального центру утримання під вартою, і що при в'їзді до Баликінлера та Магіллігана, але не до Гірдууд Парк, проводився медичний огляд, результати якого фіксувалися в документах.

Починаючи з 15 листопада 1971 року, кожна особа, яка потрапляла до ізолятора, проходила медичний огляд після прибуття та вибуття. Медичний персонал був проінструктований подавати звіти щоразу, коли були докази скарг на неналежне

поводження. Крім того, через певний час велися записи про стан ув'язненого під час допиту.

Положення, спрямовані на запобігання неналежному поведженню

134. Здається, що на початку операції з інтернування просто покладалися на звичайні норми, що вимагають гуманного поведження і забороняють застосування насильства.

135. Після *доповіді Паркера* та виступу Прем'єр-міністра в парламенті було видано директиву щодо допитів, яка забороняла застосування примусу і, зокрема, п'яти методів. Крім того, вона передбачала обов'язкові медичні огляди, ведення повних записів і негайне повідомлення про будь-які скарги на жорстоке поведження. У квітні 1972 року армійські інструкції та Наказ *the Royal Ulster Constabulary* № 64/72, що стосувалися відповідно арештів згідно з Положенням про особливі повноваження та поведження з ув'язненими, наказували ніколи не застосовувати надмірну силу. Невдовзі після запровадження прямого правління Генеральний аторней Сполученого Королівства видав директиву щодо належного поведження з особами, які перебувають під вартою, в якій чітко зазначалося, що у разі отримання повідомлення про будь-яку форму жорстокого поведження Генеральний аторней переслідуватиме винних у судовому порядку. Подальші інструкції армії та *the Royal Ulster Constabulary* від серпня 1972 року щодо арешту та допитів вимагали належного та гуманного поведження з ув'язненими; вони суворо забороняли вдаватися до насильства, п'яти прийомів, погроз чи образ і завершувалися заборобою, подібною до статті 3 Конвенції. У серпні 1973 року в нових інструкціях щодо проведення арештів армією знову наголошувалося на необхідності коректної поведінки.

Уряд-відповідач стверджував, що було вжито заходів для поширення та забезпечення виконання на всіх рівнях цих наказів і директив. Однак і Комісія, і Уряд-заявник вважали, що бракує задовільних доказів того, як ці нормативні акти впроваджуються та виконуються на практиці.

136. Розділ 6 Закону «Про надзвичайний стан» містив положення, спрямовані на виключення з числа доказів у звичайному кримінальному суді показань обвинуваченого, отриманих під катуванням або нелюдським чи таким, що принижує гідність, поведженням; цей розділ не поширювався на позасудові процедури або на показання третіх осіб.

Процедури розгляду скарг та кримінальне переслідування

(а) Поліція

137. Відповідно до Закону про поліцію (Північна Ірландія) 1970 року, у складі *the Royal Ulster Constabulary* було створено *слідчий відділ*, який мав доповідати Головному констеблю про всі скарги на поліцію, незалежно від їхнього джерела. Офіційний комітет з п'яти членів Поліцейського управління Північної Ірландії, включаючи двох католиків і двох протестантів, щомісяця вивчав записи скарг, які вів головний констебль.

У разі виявлення серйозного кримінального злочину звіти подавалися Генеральному аторнею Північної Ірландії або, після запровадження прямого правління, Директору державного обвинувачення в Північній Ірландії, новоствореній посаді, для прийняття рішення про притягнення до кримінальної відповідальності. 15 червня 1972 року Генеральний аторней Сполученого Королівства доручив Директору публічних обвинувачень доручити *the Royal Ulster Constabulary* розслідувати будь-які обставини, що можуть свідчити про вчинення кримінального злочину співробітником сил безпеки, і повідомити про них. Починаючи з листопада 1972 року, всі завершені розслідування справ як поліцейських, так і військовослужбовців повинні були надсилатися до *the Director of Public Prosecutions*.

У вересні 1973 року нові дисциплінарні правила привели процедуру розслідування скарг у *the Royal Ulster Constabulary* відповідно до існуючих у Сполученому Королівстві. У 1975 році у складі *the Royal Ulster Constabulary* було створено новий підрозділ під безпосереднім контролем заступника Головного констебля, який відповідав за розслідування скарг.

138. Комітет Гардінера у своєму звіті за січень 1975 року, хоча і висловив своє задоволення тим, що було проведено повне розслідування, тим не менш, виявив, що в Північній Ірландії широко поширена думка, що скарги на співробітників сил безпеки не сприймаються серйозно. Тому він рекомендував створити незалежний орган для розслідування скарг.

Наказом про поліцію (Північна Ірландія) 1977 року було створено повністю незалежну Раду зі скарг на дії поліції Північної Ірландії з наглядовими функціями у цій сфері.

(b) Збройні Сили

139. Як свідчать свідчення, надані Комісії, політика головнокомандувача полягала в тому, що кожна скарга має бути розслідувана. Слідчий призначався автоматично, як тільки повідомлялося про інцидент, навіть до того, як була подана офіційна скарга. Як і у випадку з *the Royal Ulster Constabulary*, до уваги бралися також заяви в пресі або від третіх осіб.

Здається, що на ранніх стадіях надзвичайної ситуації скарги на солдатів розглядалися самим армійським керівництвом; пізніше було призначено двох офіцерів *the Royal Ulster*

Constabulary для нагляду за армійськими розслідуваннями, а згодом розслідування фактично проводилося *the Royal Ulster Constabulary*, принаймні у випадках, коли йшлося про серйозні кримінальні злочини. Крім того, заявників заохочували подавати свої скарги через поліцію. 20 січня 1972 року було створено спільну слідчу групу Збройних Сил та *the Royal Ulster Constabulary*.

Скарги на армію передавалися зовнішньому органу – Генеральному аторнею з квітня 1972 року – для отримання вказівок щодо порушення кримінального переслідування.

(с) Статистичні дані щодо скарг та судових переслідувань

140. За період з 9 серпня 1971 року по 30 листопада 1974 року було подано 2615 скарг на дії поліції, з яких 1105 – на неналежне поводження або напад; 23 кримінальні справи за напад закінчилися 6 засудженнями, що призвели до штрафів, а в одному випадку – до умовного звільнення.

Що стосується Збройних Сил, то з 31 березня 1972 року по 30 листопада 1974 року було отримано 1268 скарг на напади або стрілянину та 1078 справ про стверджувані напади були передані Генеральному аторнею. До січня 1975 року вказівки про притягнення до відповідальності були надані у 86 з 1038 справ, що розглядалися на той час.

Загалом, з квітня 1972 року до кінця січня 1977 року за вказівкою Генерального аторнея 218 співробітників сил безпеки були притягнуті до кримінальної відповідальності за напади, 155 з них були засуджені.

(d) Окремі випадки розслідування, дисциплінарних стягнень або судового переслідування

141. Невдовзі після того, як стало відомо про скарги, пов'язані з арештами, здійсненими 9 серпня 1971 року, було опитано майже 1800 військовослужбовців, у тому числі близько 300, які залишили Північну Ірландію, з метою визначення їхньої ролі в операції з арештів. У доповіді Комісії також згадується кілька інших конкретних прикладів розслідування або притягнення до дисциплінарної відповідальності співробітників сил безпеки, але ці приклади не пов'язані зі справами, поданими Урядом-заявником. Уряд-відповідач не надав Комісії жодної інформації про розслідування поданих справ, за винятком ілюстративних випадків. Навіть щодо ілюстративних справ, Комісія мала в своєму розпорядженні лише один прямий доказ – *довіді Комптона*, подані Урядом-заявником, і вона зазначила, що в жодній з них органи влади не провели ретельного розслідування тверджень про жорстоке поводження; докази щодо дисциплінарних стягнень або судового переслідування були надані Комісії лише в одній справі, а саме у справі T7.

Компенсація

142. Процедури отримання компенсації в національних судах були доступні для всіх осіб, які вважали, що вони зазнали жорстокого поводження з боку сил безпеки. Немає жодних підстав вважати, що національні суди були чи є чимось іншим, ніж незалежними, справедливими та неупередженими. Уряд-відповідач підкреслив різницю між національним цивільним і кримінальним правом. Згідно з першим, органи влади несуть відповідальність за будь-яке протиправне діяння, встановлене на основі балансу ймовірностей, вчинене під час виконання своїх обов'язків солдатами або поліцейськими, незалежно від того, чи були вони ідентифіковані як окремі особи, чи ні. Кримінальне право, навпаки, вимагає доведення вини конкретної особи поза розумним сумнівом. Як і будь-який позивач у цивільному процесі, позивач, який стверджує про жорстоке поводження з боку сил безпеки, має право вимагати розкриття відповідних документів, наприклад, медичних звітів, що знаходяться у володінні органів влади-відповідача.

143. У період з 9 серпня 1971 року по 31 січня 1975 року було сплачено компенсацію на загальну суму 302 тис. фунтів стерлінгів в рамках врегулювання 473 цивільних позовів за незаконний арешт, незаконне ув'язнення, напад і побиття, при цьому 1193 позови все ще залишалися нерозглянутими. На момент підготовки доповіді Комісії компенсації в розмірі від 200 до 25000 фунтів стерлінгів були виплачені у 45 з 228 справ, поданих урядом-заявником. У єдиній справі про стверджуване фізичне неналежне поводження, яка, як видається, була розглянута, а саме у справі *Moore v. Shillington*, суддя не повірив свідченням сил безпеки.

ПРОВАДЖЕННЯ В КОМІСІЇ

144. У своїй первинній заяві, поданій до Комісії 16 грудня 1971 року і пізніше доповненій, уряд Ірландії висунув різні твердження про порушення Сполученим Королівством статей 1, 2, 3, 5, 6 і 14 Конвенції.

145. 1 жовтня 1972 року Комісія оголосила заяву неприйнятною за статтею 2 Конвенції, але прийняла твердження про те, що: **1)** поводження з особами, які перебувають під вартою, зокрема *методи допиту* таких осіб, становили *адміністративну практику*, що порушує статтю 3 Конвенції; **2)** інтернування без судового розгляду та тримання під вартою відповідно до Закону про особливі повноваження та Положення про особливі повноваження становило адміністративну практику, що порушує статті 5 та 6 у зв'язку зі статтею 15 Конвенції; **3)** здійснення Урядом-відповідачем своїх повноважень щодо затримання та інтернування осіб здійснювалося з дискримінацією за ознакою політичних переконань і, таким чином, становило порушення статті 14 Конвенції щодо прав і свобод, гарантованих статтями 5 і 6 Конвенції у поєднанні зі статтею 15 Конвенції; **4)** оскаржувані адміністративні дії також становили порушення статті 1 Конвенції.

146. На додаток до отримання письмових зауважень і доказів від двох відповідних урядів та заслуховування їхніх усних заяв, Комісія також заслухала – через уповноважених осіб і за обставин, більш детально викладених у її доповіді, – загалом 119 свідків. Сто свідків давали свідчення щодо питань за статтею 3 Конвенції і дев'ятнадцять – щодо питань за статтею 14 Конвенції; з останніх троє були свідками, запропонованими урядом-відповідачем, які були заслухані уповноваженими особами в Лондоні за відсутності представників Сторін і без перехресного допиту.

147. У своєму звіті Комісія висловила думку, що:

(i) одноголосно, що повноваження на затримання та інтернування без суду і слідства, які застосовувалися у відповідні періоди, не відповідали пунктам 1-4 статті 5 Конвенції, але були *«суворо необхідними через гостроту ситуації»* у Північній Ірландії, у розумінні пункту 1 статті 15 Конвенції;

(ii) одноголосно, що стаття 6 Конвенції не застосовується до зазначених повноважень;

(iii) одноголосно, що факти, встановлені стосовно відповідних періодів, не свідчать про будь-яку дискримінацію, що суперечить статті 14 Конвенції, при здійсненні зазначених повноважень;

(iv) одноголосно, що комбіноване застосування п'яти методів у справах, що перебували на його розгляді, становило практику нелюдського поводження та катувань, що порушує статтю 3 Конвенції;

(v) одноголосно, що порушення статті 3 Конвенції мали місце через нелюдське, а у двох випадках таке, що принижує гідність, поводження з: **1)** T6, у невстановленому центрі допитів у серпні 1971 року; **2)** T2, T8, T12, T15, T9, T14 і T10 у Палацових казармах, Холівуд, у вересні, жовтні та листопаді 1971 року; **3)** T16, T7 і T11 в різних місцях у серпні, жовтні та грудні 1971 року;

(vi) одноголосно, що восени 1971 року в Палацових казармах, Холівуд, існувала практика допитів ув'язнених членами *the Royal Ulster Constabulary*, яка була нелюдським поводженням, що порушувало статтю 3 (ст. 3) Конвенції;

(vii) одноголосно, що у справах T16, T7 і T11 не було виявлено практики, що порушує статтю 3 Конвенції, включаючи загальні умови утримання у Гірдууд Парк в серпні 1971 року;

(viii) одноголосно, що умови тримання під вартою в Баликінлері в серпні 1971 року не свідчили про порушення статті 3 Конвенції;

(ix) дванадцятьма голосами проти одного, що стаття 1 Конвенції, яка не надає жодних прав на додаток до тих, що згадуються в розділі I Конвенції, не може бути предметом окремого порушення.

Звіт містить різні окремі думки.

ЩОДО ПРАВА

148. У пункті (d) заяви від 10 березня 1976 року зазначено, що метою передачі справи до Суду є *«забезпечення дотримання в Північній Ірландії зобов'язань, взятих на себе Урядом-відповідачем ... , і, зокрема, зобов'язань, конкретно викладених Урядом-заявником у поданих позовних заявах та поданнях, зроблених від його імені, і описаних у доказах, представлених Комісії під час слухань у Суді»*.

З цією метою Суду пропонується *«розглянути доповідь Комісії та підтвердити висновок Комісії про те, що мали місце порушення Конвенції, а також розглянути скарги Уряду-заявника щодо інших стверджуваних порушень і винести постанову про порушення Конвенції, якщо Суд переконається, що порушення мало місце»*.

У своїх письмових та усних заявах до Суду Уряд Ірландії стверджує про порушення статей 1, 3 Конвенції, статті 5 Конвенції у сукупності зі статтею 15 Конвенції, статті 6 Конвенції у сукупності зі статтею 15 Конвенції та статті 14 Конвенції у сукупності зі статтями 5 і 6 Конвенції.

Вони також стверджують – хоча і не просять Суд зробити конкретний висновок, – що британський уряд кілька разів не виконав свій обов'язок щодо забезпечення необхідних умов для ефективного проведення розслідування. Комісія не заходить так далеко, але в різних місцях свого звіту вона вказує, по суті, на те, що Уряд-відповідач не завжди надавав їй бажану допомогу. Суд висловлює жаль з приводу такого ставлення з боку цього уряду; він повинен підкреслити фундаментальну важливість принципу, закріпленого в підпункті (а) *in fine* статті 28, згідно з яким Договірні держави зобов'язані співпрацювати з установами Конвенції.

149. Суд насамперед зазначає, що він не зобов'язаний брати до уваги кожен окремий аспект трагічної ситуації, що склалася в Північній Ірландії. Наприклад, він не зобов'язаний виносити рішення щодо терористичної діяльності в шести графствах окремих осіб або груп, діяльності, яка явно нехтує правами людини. Суд повинен лише винести рішення за позовами, поданими до нього Ірландською Республікою проти Сполученого Королівства. Однак, роблячи це, Суд не може випустити з уваги події, які формують передісторію цієї справи.

I. ЩОДО СТАТТІ 3 КОНВЕНЦІЇ

150. Стаття 3 Конвенції передбачає, що *«нікого не може бути піддано катуванню або нелюдському чи такому, що принижує гідність, поводженню або покаранню»*.

Попередні питання

151. У своєму меморандумі від 26 жовтня 1976 року та на слуханнях у лютому 1977 року Уряд Сполученого Королівства поставив два попередні запитання щодо стверджуваних порушень статті 3 Конвенції. Перше стосується порушень, які вони більше не оскаржують, а друге – певних порушень, існування яких вони оскаржують.

Попереднє питання щодо неоспорюваних порушень статті 3 Конвенції

152. Уряд Сполученого Королівства не оспорує ані порушення статті 3 Конвенції, встановлені Комісією, ані – що також не викликає сумнівів – юрисдикцію Суду розглядати такі порушення.

Однак, спираючись, зокрема, на практику Міжнародного Суду ООН (*Northern Cameroons case, judgment of 2 December 1963, and Nuclear Tests cases, judgments of 20 December 1974*), вони стверджують, що Європейський Суд має право відмовитися від здійснення своєї юрисдикції, якщо мета заяви була досягнута або якщо винесення рішення по суті справи було б позбавлене сенсу. Саме такою, на їхню думку, є ситуація у цій справі.

Вони стверджують, що висновки, про які йдеться, не тільки не оскаржуються, але й були широко розголошені, і що вони не породжують проблем з тлумаченням або застосуванням Конвенції, достатньо важливих для того, щоб вимагати рішення Суду.

Крім того, для них предмет цих висновків тепер належить до минулої історії з огляду на відмову від п'яти методів (1972 рік), урочисте і беззастережне **зобов'язання не відновлювати ці методи** (8 лютого 1977 року) та інші заходи, вжиті Сполученим Королівством для виправлення, покарання та запобігання повторенню різних порушень, виявлених Комісією.

Цей аргумент заперечується Урядом-заявником. Уповноважені особи Комісії також не прийняли його в цілому; вони заявили, однак, що не будуть робити висновків щодо того, чи позбавило вищезазначене зобов'язання скаргу щодо п'яти методів її об'єкта, чи ні.

153. Суд офіційно бере до відома зобов'язання, надане йому на слуханні 8 лютого 1977 року Генеральним аторнеєм Сполученого Королівства від імені Уряду-відповідача.

Умови цього зобов'язання були наступними: **«Уряд Сполученого Королівства розглянув питання про застосування «п'яти методів» з дуже великою ретельністю і з особливою увагою до статті 3 Конвенції. Зараз він дає це беззастережне зобов'язання, що «п'ять методів» за жодних обставин не будуть знову запроваджені як допоміжні засоби для допиту».**

Суд також зазначає, що Сполучене Королівство вжило різних заходів, спрямованих на запобігання повторенню подій, на які подано скаргу, і на відшкодування їхніх наслідків. Наприклад, вона видала поліції та армії інструкції та директиви щодо арешту, допиту та поводження з особами, які перебувають під вартою, посилила процедури розслідування скарг, призначила комісії з розслідування і в багатьох випадках виплатила або запропонувала компенсацію.

154. Тим не менш, Суд вважає, що обов'язки, покладені на нього в рамках системи, передбаченої Конвенцією, поширюються і на винесення рішень щодо незаперечних тверджень про порушення статті 3 Конвенції. Рішення Суду фактично служать не лише для вирішення справ, переданих на розгляд Суду, але й, у більш загальному сенсі, для роз'яснення, захисту та розвитку норм, встановлених Конвенцією, сприяючи тим самим дотриманню державами зобов'язань, взятих ними як Договірними Сторонами (стаття 19 Конвенції).

Висновок, якого таким чином дійшов Суд, також підтверджується пунктом 3 правила 47 Регламенту Суду. Якщо Суд може продовжити розгляд справи і винести по ній рішення навіть у разі *«повідомлення про припинення, дружнє врегулювання, домовленість»* або *«іншого факту, що забезпечує вирішення питання»*, він *a fortiori* має право прийняти такий спосіб дій, коли умови для застосування цього правила відсутні.

155. Відповідно, не можна сказати, що та частина цієї справи, яка стосується зазначених тверджень, стала безпредметною; Суд вважає, що він повинен винести рішення з цього питання, незважаючи на ініціативи, вжиті державою-відповідачем.

Попереднє питання щодо деяких оскаржуваних порушень статті 3 Конвенції

156. У своєму меморандумі від 28 липня 1976 року Уряд Ірландії запропонував Суду, на відміну від Комісії, визнати, що порушення статті 3 Конвенції мали місце у справах T3 (*Ballykinler Regional Holding Centre, серпень 1971 року*) і T5 (*St. Genevieve's School, Белфаст, серпень 1972 року*), а також у численних місцях у Північній Ірландії в період з 1971 по 1974 роки.

Окрім заперечення по суті цих скарг, британський уряд також підняв попереднє питання у зв'язку з ними у своєму меморандумі від 26 жовтня 1976 року та на слуханнях у лютому 1977 року. Він стверджував, що подані скарги стосувалися не практики, а *окремих випадків*, в яких відповідним особам були доступні ефективні національні засоби правового захисту. Відповідно, на їхню думку, згадані скарги виходили за межі, окреслені Комісією 1 жовтня 1972 року, коли вона прийняла твердження про те, що *«поводження з особами, які перебувають під вартою, ... становило адміністративну практику, що порушує статтю 3 Конвенції»*.

Уряд Ірландії відповів, що ця лінія аргументації ґрунтується на неправильному тлумаченні вищезгаданого рішення і способу, в який Комісія згодом виконувала свою роль.

На думку уповноважених Комісії, ірландський уряд не дав чітко зрозуміти, чи просить він Суд засудити певну практику, чи просто визнати, що певні особи зазнали поведження,

яке суперечить статті 3 Конвенції. У першому випадку, але не в другому, їхній запит, на думку уповноважених, відповідав би рішенню від 1 жовтня 1972 року.

157. Суд нагадує, що його юрисдикція у спірних питаннях обмежується заявами, які, перш за все, були подані до Комісії та прийняті нею; це абсолютно зрозуміло зі структури Розділів III та IV Конвенції. Рішення Комісії про визнання заяви прийнятною визначає предмет справи, переданої на розгляд Суду; лише в цих межах Суд, після належної передачі йому справи, може розглядати всі питання факту або права, що виникають у ході провадження (*De Wilde, Ooms and Versyp judgment of 18 June 1971, Series A no. 12, pp. 29-30, paras. 49 and 51; Handyside judgment of 7 December 1976, Series A no. 24, p. 20, para. 41; Stögmüller and Matznetter judgment of 10 November 1969, Series A no. 9, p. 41, para. 7, and no. 10, pp. 31-32, para. 5; Delcourt judgment of 17 January 1970, Series A no. 11, p. 20, para. 40*).

Знову ж таки, стаття 49 Конвенції передбачає, що Суд вирішує спори щодо своєї юрисдикції. Звідси випливає, що для того, щоб винести рішення за цією попередньою заявою, Суд повинен сам тлумачити вищезгадане рішення від 1 жовтня 1972 року в особливому світлі роз'яснень Комісії (*mutatis mutandis, the Kjeldsen, Busk Madsen and Pedersen judgment of 7 December 1976, Series A no. 23, pp. 22-24, para. 48*).

Ствердження, прийняте Комісією за статтею 3 Конвенції, стосувалося **практики** або **практик**, а не окремих справ як таких. Відповідно, єдиним завданням Суду є винесення рішення щодо цього твердження.

Однак практика, що суперечить Конвенції, може бути результатом лише індивідуальних порушень. Отже, Суд, так само як і Комісія, може розглядати конкретні випадки, які, як стверджується, мали місце в певних місцях, як **складові елементи або докази можливої практики**, а не на індивідуальній основі.

Суд доходить висновку, що він має юрисдикцію розглядати оскаржувані випадки порушення статті 3 Конвенції, *якщо та у тому обсязі*, в якому Уряд-заявник висунув їх такі, що встановлюють існування **практики**.

158. Після Наказу від 11 лютого 1977 року ірландський уряд вказав на слуханнях у квітні 1977 року, що він просить Суд постановити, що в Північній Ірландії з 1971 по 1974 рік існувала **практика** або **практики**, які порушували статтю 3 Конвенції, і, за необхідності, вказати, де вони мали місце. Вони також заявили, що більше не вимагають конкретних висновків щодо справ T3 і T5.

159. Практика, несумісна з Конвенцією, складається з **накопичення** ідентичних або аналогічних порушень, які є достатньо численними та взаємопов'язаними, щоб

становити не просто окремі випадки або винятки, а *систему* або *закономірність*; практика сама по собі не є порушенням, відокремленим від таких порушень.

Неможливо уявити, щоб вищі органи влади держави не знали або, принаймні, не мали можливості не знати про існування такої практики. Крім того, відповідно до Конвенції, ці органи несуть сувору відповідальність за поведінку своїх підлеглих; вони зобов'язані диктувати свою волю підлеглим і не можуть прикриватися своєю нездатністю забезпечити її дотримання.

Поняття *практики* має особливе значення для дії правила вичерпання національних засобів правового захисту. Це правило, закріплене у статті 26 Конвенції, застосовується до *заяв держав* (стаття 24) так само, як і до *«індивідуальних»* заяв (стаття 25), коли держава-заявник робить не більше, ніж засуджує порушення, від якого або від яких, як стверджується, постраждали *«особи»*, місце яких нібито займає держава. З іншого боку, і в принципі, це правило не застосовується, коли держава-заявник скаржитися на практику як таку, з метою запобігти її продовженню або повторенню, але не просить Комісію або Суд винести рішення по кожній справі, висунутій як доказ або ілюстрація цієї практики. Суд погоджується з думкою, яку Комісія, спираючись на свою попередню практику, висловила з цього питання у своєму рішенні від 1 жовтня 1972 року щодо прийнятності первинної заяви Уряду Ірландії. Більше того, Суд зазначає, що це рішення не оскаржується Урядом-відповідачем.

Питання доказування

160. Для того, щоб переконатися в наявності чи відсутності у Північній Ірландії *практики*, що суперечить статті 3 Конвенції, Суд не буде покладатися на концепцію, згідно з якою тягар доказування покладається на той чи інший з двох зацікавлених урядів. У справах, переданих йому на розгляд, Суд вивчає всі наявні у нього матеріали, незалежно від того, чи походять вони від Комісії, Сторін або з інших джерел, і, за необхідності, отримує матеріали *proprio motu*.

161. Свої висновки Комісія ґрунтувала головним чином на свідченнях ста свідків, заслуханих у шістнадцяти *«ілюстративних справах»*, які вона попросила Уряд-заявника відібрати для розгляду. Комісія також спиралася, але меншою мірою, на документи і письмові коментарі, подані у зв'язку з *«41 справою»*, і посилалася на численні *«справи, що залишилися»*. Як і в *«Грецькій справі»*, стандарт доведення, який Комісія прийняла при оцінці отриманих нею матеріалів, полягав у доведенні *«поза розумним сумнівом»*.

Уряд Ірландії вважає це надмірно жорстким стандартом для цілей цього провадження. Він стверджує, що система правозастосування виявилася б неефективною, якби за наявності очевидних ознак порушення статті 3 Конвенції ризик встановлення такого

порушення не покладался на державу, яка не виконує свого зобов'язання сприяти Комісії у встановленні істини. На думку заявників, саме так слід описати позицію Сполученого Королівства.

Уряд-відповідач заперечує це твердження і просить Суд піти тим же шляхом, що і Комісія.

Суд погоджується з підходом Комісії щодо доказів, на яких має ґрунтуватися рішення про те, чи мало місце порушення статті 3 Конвенції. Для оцінки цих доказів Суд застосовує стандарт доведення *«поза розумним сумнівом»*, але додає, що такі докази можуть впливати із співіснування достатньо сильних, чітких та узгоджених висновків або подібних неспростованих презумпцій факту. У цьому контексті слід брати до уваги *поведінку сторін* під час отримання доказів.

Питання по суті справи

162. Як було підкреслено Комісією, жорстоке поводження має досягти мінімального рівня жорстокості, щоб підпадати під дію статті 3 Конвенції. Оцінка цього мінімуму за своєю природою є *відносною*; вона залежить від усіх обставин справи, таких як тривалість поводження, його фізичні або психічні наслідки, а в деяких випадках – стать, вік і стан здоров'я жертви тощо.

163. Конвенція в абсолютній формі забороняє катування та нелюдське або таке, що принижує гідність, поводження чи покарання, незалежно від поведінки жертви. На відміну від більшості основних положень Конвенції та Протоколів № 1 і № 4, стаття 3 Конвенції не передбачає жодних винятків, а відповідно до частини 2 статті 15 Конвенції не може бути жодних відступів від неї навіть у разі надзвичайного стану, що загрожує життю нації.

164. У цій справі єдиними релевантними поняттями є *«катування»* та *«нелюдське або таке, що принижує гідність, поводження»*, за винятком *«нелюдського або такого, що принижує гідність, покарання»*.

Невстановлений центр або центри допитів

(а) «П'ять методів»

165. Факти, що стосуються *п'яти методів*, підсумовані вище. За оцінкою Комісії, ці факти становили *практику* не лише *нелюдського та такого, що принижує гідність, поводження*, проте й *катування*. Уряд-заявник просить підтвердити цей висновок, який не оспорується в Суді урядом-відповідачем.

166. Поліція застосувала *п'ять методів* до чотирнадцяти осіб у 1971 році, тобто до дванадцяти, включаючи T6 і T13, у серпні, до створення Комітету Комптона, і до двох у жовтні, коли Комітет проводив своє розслідування. Хоча зазначені *п'ять методів* ніколи не були письмово санкціоновані в жодному офіційному документі, їх усно викладали співробітники Англійського розвідувального центру офіцерам *the Royal Ulster Constabulary* на семінарі, що відбувся у квітні 1971 року. Відповідно, існувала практика.

167. *П'ять методів* застосовувалися в поєднанні, з умислом та упродовж багатьох годин поспіль; вони завдавали якщо не тілесних ушкоджень, то принаймні сильних фізичних і психічних страждань особам, які піддавалися їм, а також призводили до гострих психічних розладів під час допиту. Відповідно, вони підпадають під категорію *нелюдського поводження* у розумінні статті 3 Конвенції. Ці методи також були *такими, що принижують гідність*, оскільки вони викликали у жертв почуття страху, страждання і неповноцінності, здатні принизити і зневажити їх і, можливо, зламати їхній фізичний або моральний опір.

У цих двох питаннях Суд дотримується тієї ж думки, що і Комісія.

Для того, щоб визначити, чи слід також кваліфікувати п'ять методів як *катування*, Суд повинен враховувати відмінність, закріплену в статті 3 Конвенції, між цим поняттям і поняттям нелюдського або такого, що принижує гідність, поводження.

На думку Суду, ця відмінність впливає, головним чином, з різниці в *інтенсивності* заподіяних страждань.

Суд вважає, що, хоча, з одного боку, існує насильство, яке підлягає засудженню як з моральних міркувань, так і в більшості випадків відповідно до внутрішнього законодавства держав-учасниць, але яке не підпадає під дію статті 3 Конвенції, з іншого боку, видається, що Конвенція, з її розмежуванням між *«катуванням»* та *«нелюдським або таким, що принижує гідність, поводженням»*, повинна за допомогою першого з цих термінів надати особливого значення умисному нелюдському поводженню, яке спричиняє дуже серйозні і жорстокі страждання.

Більше того, здається, що саме така думка лежить в основі статті 1 Резолюції 3452, прийнятої Генеральною Асамблеєю ООН 9 грудня 1975 року, яка проголошує: *«Катування є особливо тяжкою і навмисною формою жорстокого, нелюдського або такого, що принижує гідність, поводження чи покарання»*.

Хоча *п'ять методів*, застосовані в сукупності, безсумнівно, становили нелюдське та таке, що принижує гідність, поводження, хоча їхньою метою було отримання зізнань, називання інших осіб та/або інформації, і хоча вони застосовувалися систематично, вони

не спричиняли страждань особливої інтенсивності та жорстокості, що передбачаються словом «*катування*» в такому його розумінні.

168. Суд доходить висновку, що застосування цих п'яти методів становило *практику нелюдського та такого, що принижує гідність, поводження*, яка порушує статтю 3 Конвенції.

(b) Жорстоке поводження, яке, як стверджується, супроводжувало застосування п'яти методів

169. Уряд-заявник стверджує, що чотирнадцять осіб, до яких було застосовано п'ять методів, або деякі з цих осіб, включаючи Т6 і Т13, також зазнали інших видів поводження, що суперечать статті 3 Конвенції.

Комісія встановила таке поводження лише у випадку Т6, хоча вона вважала ймовірним, що застосування п'яти методів іноді супроводжувалося фізичним насильством.

170. Що стосується Т6, Суд поділяє думку Комісії про те, що сили безпеки піддали Т6 побиттям, достатньо жорстоким для того, щоб вважати їх нелюдським поводженням. Цей висновок, який не оспорується Урядом-відповідачем, підтверджується доказами, наявними у Суду.

171. У тринадцяти інших справах, розглянутих у цьому контексті, включаючи оскаржувану справу Т13, Суд не має доказів на підтримку висновку про порушення статті 3 Конвенції понад ті, що є наслідком застосування п'яти методів.

172. Відповідно, не встановлено жодної іншої практики, що суперечить статті 3 Конвенції, щодо невстановленого центру або центрів допитів; висновки, що стосуються окремої справи Т6, самі по собі не можуть бути доказом такої *практики*.

Палацові казарми

173. Комісія дійшла висновку, що нелюдське поводження мало місце в Палацових казармах у вересні, жовтні та листопаді 1971 року в семи з дев'яти «*ілюстративних справ*», які вона розглянула, а саме у справах Т2, Т8, Т12, Т15, Т9, Т14 і Т10. Він вважав, що ці справи, у поєднанні з іншими свідченнями, вказують на те, що восени 1971 року в цих казармах існувала *практика* допитів ув'язнених членами *the Royal Ulster Constabulary*, яка була нелюдським поводженням.

Уряд Британії не оспорує ці висновки; уряд Ірландії просить Суд підтвердити їх, а також доповнити в різних аспектах.

(a) Осінь 1971 року

174. Оскільки Комісія встановила, що восени 1971 року практикувалося нелюдське поводження, наприклад, у справах T2, T8, T12, T15, T9, T14 і T10, факти, викладені вище, підтверджують її висновок. Докази, наявні в розпорядженні Суду, свідчать про те, що в той час, про який йде мова, досить велика кількість осіб, які утримувалися під вартою у Палацових казармах, піддавалися насильству з боку членів *the Royal Ulster Constabulary*. Це насильство, яке повторювалося в одному і тому ж місці та приймало схожі форми, не було поодинокими випадками; воно, безумовно, становило *практику*. Воно також призводило до сильних страждань і фізичних ушкоджень, які іноді були значними; таким чином, воно підпадає під категорію нелюдського поводження.

На думку Уряду-заявника, насильство, про яке йдеться, в деяких випадках також слід класифікувати як *катування*.

Виходячи з наявних у нього даних, Суд не поділяє цієї точки зору. Слід визнати, що оскаржувані дії часто відбувалися під час допиту і, відповідно, були спрямовані на отримання зізнань, називання інших осіб та/або інформації, але тяжкість страждань, які вони могли спричинити, не досягала *особливого рівня*, притаманного поняттю катувань у розумінні Суду.

175. У своєму меморандумі від 28 липня 1976 року уряд-заявник просив Суд, на відміну від Комісії, постановити, що T1 і T4 також були жертвами порушень статті 3 Конвенції.

Уповноважені Комісії стверджували, що немає сенсу додавати ці дві справи до переліку, оскільки, як і інші сім, вони датуються осінню 1971 року, і між сторонами, які постали перед Судом, більше не існує суперечок щодо існування в цей період практики, яка порушувала статтю 3 Конвенції.

На слуханнях у лютому 1977 року уряд Ірландії визнав обґрунтованість цього аргументу. Він заявив, що Суду не потрібно буде виносити конкретні висновки щодо оскаржуваних справ T1 і T4, якщо він підтвердить висновки Комісії, які не викликають сумнівів.

Суд бере до уваги цю заяву. З причин, наведених [уповноваженими Комісії], він вважає, що розгляд цих двох індивідуальних справ був би зайвим.

(b) 3 осені 1971 року по червень 1972 року

176. Нарешті, Уряд Ірландії просить Суд постановити, що оскаржувана практика продовжувалася до червня 1972 року, коли Палацові казарми були закриті як центр

утримання під вартою. На думку Уряду Ірландії, немає жодних доказів протилежного, і є ознаки того, що така практика продовжувалася і надалі.

Уряд-відповідач стверджує, зокрема, що він не розуміє, як, спираючись лише на припущення, Суд міг дійти з цього питання висновку, відмінного від висновку Комісії.

177. Погоджуючись з поданням, зробленим уповноваженими Комісії, Суд вважає, що, як і Комісія, він не має достатніх доказів, на підставі яких можна було б вирішити, чи продовжувалася практика, про яку йдеться, в Палацових казармах після осені 1971 року: єдині дві справи, що датуються першими шістьма місяцями 1972 року (Т30 і Т31), фігурують серед «41 справи», а не серед «ілюстративних справ». З причин, викладених нижче, Суд не вважає, що він повинен намагатися отримати додаткові докази. Тому він обмежує свої висновки так само, як і Комісія.

Інші місця

178. За твердженням Уряду-заявника, практика або практики, що порушують статтю 3 Конвенції, існували в Північній Ірландії з 1971 по 1974 рік, наприклад, у Гірдууд Парк і в Баликінлері; це твердження заперечується Урядом-відповідачем.

Комісія дійшла висновку, що Т16 і Т7 стали жертвами поводження, яке було одночасно нелюдським і таким, що принижує гідність, а Т11 – нелюдського поводження: Т16 – 13 серпня 1971 року в Гірдууд Парк, Т7 – 28 жовтня 1971 року на вулиці в Белфасті, а Т11 – 20 грудня 1971 року в казармах на Альберт Стріт, також у Белфасті. Однак Комісія вважала, що у зв'язку з цими справами не було встановлено *практики* порушення статті 3 Конвенції, включаючи загальні умови утримання в Гірдууд Парк, а також, що умови утримання в Баликінлері не свідчили про порушення цієї статті.

(а) Баликінлер

179. Спочатку Суд розглянув ситуацію у військовому таборі Баликінлер. Для цього йому не довелося окремо розслідувати окрему оскаржувану справу Т3, щодо якої ірландський уряд більше не домагається конкретного висновку.

180. На початку серпня 1971 року, діючи за сприяння британських Збройних Сил, *the Royal Ulster Constabulary* використовував Баликінлер як центр тримання під вартою та допитів упродовж кількох днів. Кілька десятків людей, заарештованих в ході операції «Деметріус», утримувалися там в умовах крайнього дискомфорту і були змушені виконувати дратівливі й болючі вправи; одинадцять з цих осіб згодом отримали компенсацію.

Таким чином, мова йде про *практику*, а не про поодинокі випадки. Суд знайшов підтвердження цьому в рішенні від 18 лютого 1972 року в справі Мура.

181. Суд має визначити, чи порушувала ця практика статтю 3 Конвенції. Очевидно, що не можна говорити про катування або нелюдське поводження, але виникає питання, чи не було принижуючого для гідності поводження. Суд графства Арма присудив пану Муру 300 фунтів стерлінгів у якості відшкодування збитків – максимальну суму, яку він мав право присудити. Цей факт свідчить про те, що питання, на які скаржився пан Мур, якщо не більше, суперечили внутрішньому законодавству, чинному на той час у Сполученому Королівстві. Крім того, спосіб поводження з ув'язненими в Баликінлері був охарактеризований у рішенні від 18 лютого 1972 року як не тільки незаконний, але й *жорстокий*. Однак, рішення не описує поводження в деталях; воно зосереджується в основному на перерахуванні доказів, наданих свідками, і вказує на те, що суддя відкинув докази, надані від імені захисту. *Комптонський комітет*, зі свого боку, вважає, що, хоча вправи, які змушували виконувати затриманих, були пов'язані з певним ступенем примусу і, ймовірно, спричиняли труднощі, вони були наслідком *нерозсудливості*, а не наміру завдати болю або принизити гідність.

Підсумовуючи, можна сказати, що під час подій у Баликінлері *the Royal Ulster Constabulary* та британські Збройні Сили дотримувалися *практики*, яка *дискредитує* та *гідна осуду*, але Суд не вважає, що вони порушили статтю 3 Конвенції.

(b) Різні місця

182. Залишаються ще різні інші місця, на які посилаються ірландці. Наявна в Суді інформація щодо цих місць – наприклад, велика кількість випадків, коли британська влада виплачувала компенсації, а також численні кримінальні або дисциплінарні санкції, накладені на співробітників служб безпеки – дозволяє припустити, що в Північній Ірландії мали місце індивідуальні порушення статті 3 Конвенції на додаток до тих порушень, які вже були відзначені Судом. Однак Комісія не вважала цю інформацію, яку вона отримала за допомогою методу, прийнятого Сторонами, достатньою для розкриття практики або практик, що порушують статтю 3 Конвенції.

Суд поділяє цю думку. Слід визнати, що докази, які є в розпорядженні Суду, підтверджують висновок Комісії щодо справ T16, T7 і T11, який Уряд-відповідач не оспорує. Однак ці інциденти були недостатньо численними і взаємопов'язаними, щоб скласти практику, навіть якщо додати оскаржувану справу T5 (*St. Genevieve's School, Белфаст, 13 серпня 1972 року*), щодо якої Уряд-заявник більше не домагається конкретного висновку.

183. Уряд Ірландії підкреслює, зокрема, що допити в Палацових казармах і Гірдууд Парк проводили одні й ті ж члени *the Royal Ulster Constabulary* на ротаційній основі. Уряд Ірландії вважає неймовірним, що ці люди дотримувалися статті 3 Конвенції у другому з цих центрів, коли вони порушували її в першому. Цей аргумент має певну силу, але він є лише припущенням, а тому не може розглядатися як остаточний сам по собі.

184. Суд буде уповноважений отримати, за необхідності *proprio motu*, додаткові докази (Правило 38 Регламенту Суду). Однак такий підхід зобов'яже Суд обрати низку додаткових «ілюстративних справ» і заслухати значну кількість додаткових свідків, в іншому випадку, як підкреслили делегати Комісії, він цілком може дійти вкрай хитких висновків.

У цій справі немає необхідності відновлювати розслідування таким чином. Дійсно, превентивні заходи, вжиті Сполученим Королівством, на перший погляд, видаються малоімовірними, особливо щодо періоду після запровадження прямого правління (30 березня 1972 року), якщо не припущенням про індивідуальні порушення статті 3 Конвенції – щодо яких Суд не повинен виносити конкретне рішення, то принаймні припущенням про продовження або початок практики або практик, що порушують цю статтю. Крім того, кожен, хто стверджує, що є жертвою порушення статті 3 в Північній Ірландії, має право скористатися доступними йому національними засобами правового захисту (стаття 26 Конвенції), а згодом, у разі необхідності, звернутися до Комісії, чия компетенція отримувати «індивідуальні» заяви визнана Сполученим Королівством (стаття 25 Конвенції); це насправді часто траплялося. Нарешті, висновки, зроблені у зв'язку з *п'ятьма методами* і Палацовими казармами, відтепер втілені в обов'язковому до виконання рішенні Суду, забезпечують далеко не незначну гарантію від повернення до серйозних помилок минулих часів.

За таких обставин інтереси, що захищаються Конвенцією, не змушують Суд проводити тривалі дослідження, які б затягували прийняття рішення Судом.

185. Насамкінець, Суд не вбачає у відповідних місцях практики, яка б порушувала статтю 3 Конвенції.

Запит Ірландії про видачу відповідного наказу

186. У листі від 5 січня 1977 року уряд-заявник звернувся до Суду з проханням постановити, щоб уряд-відповідач: **1)** утриматися від повторного запровадження *п'яти методів* як методу допиту або в інший спосіб; **2)** вжити належних заходів згідно з кримінальним законодавством Сполученого Королівства та відповідним дисциплінарним законодавством проти тих співробітників сил безпеки, які вчинили дії, що порушують статтю 3 Конвенції, про які йдеться у висновках Комісії, а також проти тих, хто потурали їм або терпимо ставився до них.

Під час слухань Уряд-заявник відкликав першу вимогу після урочистого зобов'язання, даного від імені Уряду Сполученого Королівства 8 лютого 1977 року; з іншого боку, друга вимога була підтримана.

187. У цьому провадженні Суд не зобов'язаний розглядати питання про те, чи поширюються його функції, за певних обставин, на звернення до Договірних держав з подальшими розпорядженнями. У цій справі Суд вважає, що наявні в нього санкції не включають повноваження наказувати одній з цих держав порушити кримінальне або дисциплінарне провадження відповідно до її внутрішнього законодавства.

II. ЩОДО СТАТТІ 5 КОНВЕНЦІЇ

188. Суть тверджень Уряду Ірландії полягає в тому, що: **1)** різні повноваження, пов'язані з позасудовим позбавленням волі, які використовувалися у шести графствах з 9 серпня 1971 року по березень 1975 року, не відповідали умовам, передбаченим статтею 5 Конвенції; **2)** ці повноваження порушували статтю 5 Конвенції, оскільки вони не відповідали повною мірою вимогам статті 15 Конвенції; **3)** ці повноваження здійснювалися з дискримінацією і, отже, також порушували статтю 14 Конвенції у поєднанні зі статтею 5 Конвенції.

189. Уряд-заявник не просить Суд винести рішення щодо законодавства, прийнятого після березня 1975 року – дати останніх слухань сторін у Комісії. Однак Закон про внесення змін до Закону про надзвичайні положення, окремі положення якого відновили принцип тримання під вартою за наказом Державного секретаря у справах Північної Ірландії, набув чинності лише 21 серпня 1975 року. Розгляд цих положень *ex officio* не вимагається: інформація, надана Суду, свідчить про те, що вони не застосовувалися з 5 грудня 1975 року, і, крім того, не вказує на те, що до них коли-небудь вдавалися до цієї дати.

190. Законодавство до березня 1975 року критикується ірландським урядом як щодо його положень, так і щодо практики його застосування. Однак перший аспект стосується і повинен розглядатися відповідно до статей 1 і 24 Конвенції. Лише другий аспект має відношення до статті 5 Конвенції, взятої окремо або разом зі статтями 15 і 14 Конвенції. Крім того, сфера перегляду Судом поширюється на застосування цього законодавства в період з 9 серпня 1971 року по березень 1975 року лише як *практики*, а не в кожній окремій справі; це зрозуміло з документів, що перебувають у провадженні Суду, якщо їх розглядати в цілому, і, зокрема, з рішення від 1 жовтня 1972 року про прийнятність первинної заяви від 16 грудня 1971 року.

191. Звичайно, необхідно буде враховувати статтю 15 Конвенції при вирішенні питання про те, чи було будь-яке відступлення від статті 5 Конвенції за обставин цієї справи сумісним з Конвенцією, але Суд вважає, що він повинен з'ясувати, в яких аспектах заходи, на які подано скаргу, є відступом від статті 5 Конвенції, перш ніж оцінювати їх за статтею 15 Конвенції.

Пункти 1-4 статті 5 Конвенції, взяті окремо

192. [...]

193. На думку Комісії, повноваження, про які йдеться, – у тому вигляді, в якому вони здійснювалися компетентними органами, – не відповідали пунктам 1-4 статті 5 Конвенції з ряду причин.

Уряд-заявник погоджується з цим висновком; Уряд-відповідач не оспорує його, але зазначає, що він не обов'язково погоджується з усіма причинами.

194. Пункт 1 статті 5 Конвенції містить перелік випадків, у яких Конвенція допускає позбавлення особи свободи. З урахуванням статті 15 Конвенції – і без шкоди для статті 1 Протоколу № 4, який Сполучене Королівство не ратифікувало – цей перелік є **вичерпним**: це впливає зі слів **«за винятком наступних випадків»** та підтверджується статтею 17 Конвенції.

195. Різні форми позбавлення волі у цій справі явно не підпадають під дію підпунктів (а), (d), (e) та (f) пункту 1 статті 5 Конвенції.

Такі позбавлення також не підпадали під дію підпункту (b), оскільки вони не мали жодного зв'язку з «невиконанням ... рішення суду» і не були спрямовані на «забезпечення виконання будь-якого зобов'язання, передбаченого законом» (*Lawless judgment of 1 July 1961, Series A no. 3, p. 51, para. 12; Engel and Others judgment of 8 June 1976, Series A no. 22, p. 28, para. 69, third sub-paragraph*).

196. На перший погляд може здатися, що різні форми позбавлення волі мають певну схожість з випадками, передбаченими пунктом 1(с) статті 5 Конвенції.

Однак **«підозра»** у вчиненні **«правопорушення»** не вимагалася для того, щоб заарештувати особу відповідно до Правил 10, а також не потрібно було **«вважати за необхідне запобігти вчиненню нею правопорушення або втечі після його вчинення»**; арешт мав бути здійснений лише **«з метою збереження миру і підтримання порядку»**. Іноді арешт використовувався для допиту відповідної особи про діяльність інших осіб.

З іншого боку, інші три Регламенти, на які скаржився ірландський уряд, вимагали наявності підозри. У той час як у Правилах 11 (1) (арешт) і 11 (2) (затримання) говориться як про «правопорушення», так і про діяльність, що *«шкодить збереженню миру або підтримці порядку»*, і в той час як це останнє поняття з'являється лише в Правилі 12 (1) (інтернування), розділ 2 (4) Закону про особливі повноваження визнає таку діяльність правопорушенням.

Наказ про тероризм (тимчасове затримання і утримання під вартою) і Закон про надзвичайний стан (арешт, тимчасове затримання і утримання під вартою), зі свого боку, застосовувалися лише до осіб, підозрюваних у причетності до вчинення або спроби вчинення будь-якого терористичного акту, тобто застосування насильства з політичною метою, або в організації осіб з метою тероризму; ці критерії цілком відповідали поняттю злочину.

Незалежно від того, чи було позасудове позбавлення волі в більшості випадків обґрунтоване підозрами такого роду, які робили б тримання під вартою виправданим відповідно до Конвенції, таке тримання під вартою є допустимим згідно зі статтею 5-1(с) Конвенції, тільки якщо воно *«здійснюється з метою доставити [затриману особу] до компетентного судового органу»*. Проте ця умова – якщо тлумачити її у світлі пункту 3 статті 5 Конвенції (*Lawless judgment of 1 July 1961, Series A no. 3, pp. 51-53, para. 14*) – не була дотримана.

Пункти 2-4 статті 5 Конвенції

197. Пункти 2-4 статті 5 Конвенції покладають на Договірні держави зобов'язання забезпечити низку гарантій у випадках, коли особа позбавлена волі.

198. Відповідно до пункту 2 статті 5 Конвенції *«кожному заарештованому має бути негайно повідомлено ... про мотиви його арешту і будь-яке висунуте проти нього обвинувачення»*. Однак такого положення немає ані в Правилах 10 і 11 (1), ні в розділі 10 Закону про надзвичайний стан. Фактично, відповідним особам зазвичай не повідомляли, чому їх заарештовують; як правило, їм просто говорили, що арешт здійснено відповідно до законодавства про надзвичайний стан, і не надавали жодних інших подробиць. Ця практика була започаткована інструкціями, виданими військовій поліції у травні 1970 року, і тривала принаймні доти, доки суди не визнали її незаконною (*see the McElduff case, judgment of 12 October 1971, and the Kelly case, judgment of 11 January 1973, on Regulation 11 (1); the Moore case, judgment of 18 February 1972, on Regulation 10*).

199. Що стосується пункту 3 статті 5 Конвенції, взятого разом з пунктом 1 (с) статті 5 Конвенції, Суд вважає, що оскаржувані заходи *не були* вжиті з метою «негайного»

доставлення відповідних осіб до «компетентного судового органу», а саме «судді або іншої посадової особи, уповноваженої за законом здійснювати судову владу».

Особи, спочатку затримані, наприклад, на підставі пункту 2 Правила 11, насправді *іноді* поставали перед судами загальної юрисдикції, але пункти 1 (с) і 3 статті 5 Конвенції не задовольняють вимогу про доставку «до компетентного судового органу» в деяких випадках, оскільки така доставка є обов'язковою в кожному конкретному випадку, що регулюється цими пунктами. Зі свого боку, *консультативний комітет*, перед яким поставали – у випадках, коли вони давали на це згоду, – особи, інтерновані відповідно до Правила 12 (1), не мав повноважень видавати наказ про їх звільнення і, відповідно, *не був* «компетентним судовим органом».

З іншого боку, такі повноваження були надані Наказом про тероризм, а згодом і Законом про надзвичайний стан комісарам, які розглядали справи осіб, що підлягали тимчасовому утриманню під вартою, виданому Державним секретарем у справах Північної Ірландії. Однак, навіть якщо такий комісар вважався судовим органом («офіцером», «магістратом»), перед ним поставали не *«aussitôt»*, і навіть не *«promptly»*.

Особа, «заарештована або затримана» відповідно до одного з оскаржуваних положень, ще менше мала права на «судовий розгляд упродовж розумного строку» або на «звільнення до суду» за умови, якщо це необхідно, надання «гарантій явки до суду» в розумінні пункту 3 статті 5 Конвенції. Якраз навпаки: причиною існування цих положень та пов'язаної з ними практики було те, що обставини, що існували на той час, ускладнювали, за деякими винятками, порушення кримінального провадження, яке в принципі могло б призвести до судового слухання («слухання») і винесення «рішення по суті» (*Lawless judgment of 1 July 1961, Series A no. 3, p. 52, first sub-paragraph*).

200. Залишається пункт 4 Конвенції, який застосовується до «кожного, хто позбавлений свободи», незалежно від того, законно чи ні (*De Wilde, Ooms and Versyp judgment of 18 June 1971, Series A no. 12, pp. 39-40, para. 73*).

Відповідно до Правил 10, 11 (1) і 11 (2) не передбачено *права «вживати заходів, за допомогою яких законність затримання [буде] швидко вирішуватися судом» та «видавати наказ про звільнення, якщо затримання» виявиться «незаконним»*.

Що стосується Положення 12 (1), то *консультативний комітет*, до якого інтерновані мали можливість звертатися зі скаргами, міг щонайбільше рекомендувати, а не наказувати звільнення, як вже зазначав Суд. Більше того, процедура комітету не забезпечувала фундаментальних гарантій, притаманних поняттю *«суд»*, як воно використовується у пункті 4 статті 5 Конвенції (*De Wilde, Ooms and Versyp judgment of 18*

June 1971, Series A no. 12, pp. 40-42, para. 76, second and third sub-paragraphs, and para. 78; paragraph 84 above).

Останнє зауваження також стосується, *mutatis mutandis*, комісарів та апеляційного трибунал, на які покладено наглядові функції відповідно до Наказу про тероризм, а згодом і до Закону про надзвичайний стан. І тут Суд не вважає за необхідне додатково досліджувати це питання. Насправді, тільки *Головний констебль* і, за певних обставин, *Державний секретар* були уповноважені передавати на розгляд комісара справу особи, затриманої на підставі тимчасового ордеру на взяття під варту. Сам затриманий не мав права «розпочинати провадження» щодо ордеру на тимчасове тримання під вартою; він не мав можливості оскаржити «законність» свого затримання ані упродовж початкового 28-денного періоду, ані під час його продовження в очікуванні рішення комісара. Коли в результаті цього судового розгляду було винесено постанову про тримання під вартою, особа могла оскаржити цю постанову в апеляційному суді; однак, як правило, цей суд не приймав рішення «*speedily*», принаймні, якщо, як це має бути, враховувати тривалість попереднього розгляду справи в комісаріаті. Відповідно, члени Комісії та апеляційний трибунал не виконали кожну з вимог пункту 4 статті 5 Конвенції.

Уряд-відповідач стверджує, що процедура *habeas corpus*, з іншого боку, повністю відповідає цим вимогам. Суд фактично визнав рішення, винесене судом, в якому особа оскаржила в рамках загального права своє позбавлення волі відповідно до пунктів 1 і 2 Регламенту 11 (*the McElduff case, judgment of 12 October 1971*). Однак суди вважали, що їхні повноваження не виходили за межі, зазначені в параграфах 81-84 вище. Таким чином, судовий розгляд законності заходів, про які йдеться, не був достатньо широким за обсягом, беручи до уваги мету та об'єкт пункту 4 статті 5 Конвенції.

201. Отже, щодо пунктів 1-4 статті 5 Конвенції, взятих окремо, Суд доходить висновків, які збігаються з висновками Комісії.

Щодо статті 5 у поєднанні зі статтею 15 Конвенції

202. Уряд-заявник стверджує, що повноваження щодо позасудового позбавлення волі, які застосовувалися в Північній Ірландії з 9 серпня 1971 року по березень 1975 року, не повністю відповідали статті 15 Конвенції і, відповідно, порушували статтю 5 Конвенції.

Комісія одностайно не приймає цю скаргу, яка оскаржується Урядом-відповідачем.

203. [...]

204. Стаття 5 Конвенції не згадується серед закріплених положень, перелічених у пункті 2 статті 15 конвенції, і тому є однією зі статей, на які поширюється *«право відступу»*, залишене за Договірними державами, реалізація якого регулюється пунктами 1 і 3.

Про «надзвичайну ситуацію, що загрожує життю нації»

205. Стаття 15 Конвенції вступає в дію лише *«під час війни або іншого надзвичайного стану, що загрожує життю нації»*. Існування такої надзвичайної ситуації є абсолютно очевидним з фактів, викладених вище, і не ставилося під сумнів ані Комісією, ані Судом. Таким чином, криза, яку переживали шість графств у той час, підпадає під дію статті 15 Конвенції.

Щодо «суворо необхідного обсягу»

206. Договірні держави можуть скористатися своїм правом на відступ від зобов'язань лише «в тій мірі, в якій це суворо вимагається гостротою ситуації». Уряд Ірландії вважає, що *«extent strictly required»* був перевищений, тоді як уряд Британії та Комісія стверджують протилежне.

Роль Суду

207. Межі повноважень Суду щодо перегляду (*see judgment of 23 July 1968 on the merits of the «Belgian Linguistic» case, para. 10 in fine; Handyside judgment of 7 December 1976, para. 4*) особливо очевидні, коли йдеться про статтю 15 Конвенції.

Кожна Договірна Держава, яка несе відповідальність за «життя [своєї] нації», в першу чергу повинна визначити, чи загрожує цьому життю *«надзвичайний стан»*, і якщо так, то наскільки далеко необхідно зайти, намагаючись подолати цей стан. Завдяки своєму безпосередньому і постійному контакту з нагальними потребами моменту національні органи влади в принципі знаходяться в кращому становищі, ніж міжнародний суддя, для прийняття рішення як про наявність такої надзвичайної ситуації, так і про характер і обсяг відступів, необхідних для її відвернення. У цьому питанні пункт 1 статті 15 Конвенції залишає цим органам широку *свободу розсуду*.

Тим не менш, держави не користуються необмеженими повноваженнями в цьому відношенні. Суд, який разом з Комісією відповідає за забезпечення дотримання зобов'язань держав (стаття 19 Конвенції), уповноважений виносити рішення щодо того, чи вийшли держави за «межі, які суворо вимагалися гостротою» кризи (*Lawless judgment of 1 July 1961, Series A no. 3, p. 55, para. 22, and pp. 57-59, paras. 36-38*). Таким чином, національна свобода розсуду супроводжується *європейським наглядом*.

Питання доказів

208. Уряд Ірландії просить Суд виключити з розгляду наступні матеріали: **1)** через їхнє походження – доповідь Діплока, заяви, зроблені в Комісії представниками Сполученого Королівства, та меморандум Офісу Північної Ірландії, доданий до британського меморандуму до Суду; **2)** усні свідчення, отримані Комісією відповідно до статті 14 Конвенції, у тому числі свідчення свідків G1, G2 та G3, які були заслухані в Лондоні 20 лютого 1975 року.

209. Відповідно до Конвенції або загальних принципів, що застосовуються до міжнародних трибуналів, Суд не пов'язаний суворими правилами доказування. Для того, щоб задовольнити свої вимоги, Суд має право покладатися на докази будь-якого виду, включаючи, якщо він вважає їх доречними, документи або заяви, що виходять від урядів, як відповідача, так і заявника, або від їхніх установ чи посадових осіб. Тут навряд чи може виникнути питання щодо релевантності доказів, які оскаржує ірландський уряд. Зокрема, той факт, що деякі з них були надані у зв'язку зі статтею 14 Конвенції, а не статтею 15 Конвенції, не має особливого значення.

210. Заслуховування доказів G1, G2 та G3 викликає досить складні питання. Уряд-заявник пропонує Суду не брати до уваги ці докази, оскільки вони були заслухані за відсутності сторін та без перехресного допиту, що є результатом бажання Уряду-відповідача, який таким чином нібито не виконав свій обов'язок співпрацювати у встановленні істини (*Article 28, sub-paragraph (a) in fine, of the Convention*).

Суд, перш за все, вважає, що він не має юрисдикції виносити рішення щодо правильності процедури, застосованої на цьому слуханні. Комісія, з її незалежністю від Суду при виконанні своєї функції встановлення фактів, є господарем своєї процедури і тлумачення свого Регламенту – в цьому випадку пункту 2 правила 34, – який вона розробляє відповідно до статті 36 Конвенції.

З іншого боку, Суд, будучи господарем своєї власної процедури і своїх власних правил, має повну свободу в оцінці не тільки допустимості та належності, але й доказової сили кожного представленого йому доказу. Він не може надавати показанням G1, G2 та G3 такої ж ваги, як показанням свідків, які були допитані в порядку перехресного допиту. Суд розглядає свідчення G1, G2 та G3 як не більше ніж одне джерело інформації серед інших, яке, оскільки воно походить від високопосадовців Великої Британії, підпадає під ту саму категорію, що й відповідні заяви, зроблені представниками обох урядів перед Комісією та Судом. Хоча ці свідчення були надані під присягою, вони були отримані в умовах, які зменшують їхню вагу. Крім того, їх важливість не була переоцінена Комісією, яка враховувала відсутність перехресного допиту; делегати подбали про те, щоб підкреслити це.

Питання по суті справи

211. Суд має вирішити, чи вийшло Сполучене Королівство за межі «*extent strictly required*». Для цього Суд повинен, як і у справі *Lawless*, з'ясувати необхідність, з одного боку, позбавлення волі всупереч пункту 1 статті 5 Конвенції та, з іншого боку, недотримання гарантій на рівні, встановленому пунктами 2-4 статті 5 Конвенції.

(i) Щодо необхідності відступу від частини 1 статті 5 Конвенції в частині позасудового позбавлення волі

212. Безсумнівно, використання спеціальних повноважень було спрямоване головним чином, а до 5 лютого 1973 року навіть виключно, проти ІРА як *підпільної військової сили*. Метою була *боротьба з організацією*, яка відігравала значну підривну роль упродовж всієї новітньої історії Ірландії та яка створювала в серпні 1971 року та у подальшому особливо далекосяжну й гостру небезпеку для територіальної цілісності Сполученого Королівства, інститутів шести графств та життя мешканців провінції. Зіткнувшись з масовою хвилею насильства і залякування, уряд Північної Ірландії, а потім, після запровадження прямого правління (30 березня 1972 року), британський уряд мали всі підстави вважати, що звичайне законодавство не забезпечує достатніх ресурсів для боротьби з тероризмом і що необхідно вдаватися до заходів, які виходять за рамки звичайного права, у формі позасудового позбавлення волі. Коли Ірландська Республіка зіткнулася з серйозною кризою в 1957 році, вона застосувала такий самий підхід, і Суд не дійшов висновку, що «*extent strictly required*» була перевищена (*Lawless judgment of 1 July 1961, Series A no. 3, pp. 35-36, para. 14, and pp. 57-58, para. 36*).

Однак, відповідно до одного з оскаржуваних положень, а саме Правила 10, особа, яка жодним чином не підозрювалася у вчиненні злочину чи правопорушення або в діяльності, що шкодить громадському порядку, могла бути заарештована з єдиною метою – отримати від неї інформацію про інших осіб – і таке іноді траплялося. Такий арешт може бути виправданий лише *у дуже виняткових ситуаціях*, але обставини, що склалися в Північній Ірландії, підпадали саме під таку категорію. Багато свідків не могли вільно давати свідчення, не наражаючись на великий ризик; компетентні органи мали право, не перевищуючи межі своєї свободи розсуду, вважати, що необхідно заарештувати таких свідків, щоб вони могли бути допитані в умовах відносної безпеки і не наражатися на репресії. Крім того, Правило 10 дозволяло позбавлення волі лише на строк до 48 годин.

213. З 9 серпня 1971 року по 5 лютого 1973 року заходи, пов'язані з позбавленням волі, вжиті державою-відповідачем, застосовувалися лише проти *республіканського тероризму*, хоча вже в цей період заворушення, спочатку спорадичні, а потім все більш численні, були пов'язані з *лоялістським тероризмом*; навіть після 5 лютого 1973 року

80

заходи застосовувалися проти республіканського тероризму значно більшою мірою, ніж проти лоялістського тероризму, незважаючи на те, що останній був організований і набув значного розвитку незабаром після 30 березня 1972 року.

Нижче Суд розгляне, чи була різниця у ставленні до цих двох видів тероризму такою, що порушувала статтю 14 Конвенції.

Окрім цього питання, Суду здається, що позасудові заходи, введені в дію, в ситуації, описаній вище, могли обґрунтовано вважатися суворо необхідними для захисту громадської безпеки, і що, в контексті статті 15 Конвенції, на їхню внутрішню необхідність, після визнання, не могло вплинути обмеження сфери їхнього застосування.

214. Уряд Ірландії стверджує, що досвід показує, що позасудове позбавлення волі було неефективним. Він стверджує, що політика, запроваджена 9 серпня 1971 року, не тільки не змогла зупинити тероризм, але й призвела до його посилення. Як наслідок, британський Уряд, дещо послабивши цю політику після запровадження прямого правління, відмовився від неї 5 грудня 1975 року: з того часу в шести графствах не було затримано жодної особи на підставі законодавства про надзвичайний стан, незважаючи на продовження інтенсивної кампанії насильства, і навіть незважаючи на те, що Закон про внесення змін до Закону про надзвичайний стан залишався чинним. Це, за твердженням Уряду-заявника, підтверджує, що позасудове позбавлення волі не було абсолютною необхідністю.

Суд не може прийняти цей аргумент.

Безумовно, до функцій Суду не входить підміна оцінки британського Уряду будь-якою іншою оцінкою того, що може бути найбільш розсудливою або найбільш доцільною політикою у боротьбі з тероризмом. Суд не повинен робити більше, ніж розглядати законність, відповідно до Конвенції, заходів, вжитих цим урядом з 9 серпня 1971 року і надалі. Для цього Суд повинен прийняти своє рішення у світлі не суто ретроспективного аналізу ефективності цих заходів, а умов та обставин, що існували на момент їхнього прийняття та подальшого застосування.

Приймаючи, як і належить, цей підхід, Суд визнає, що межі свободи розсуду, залишені Договірним державам пунктом 1 статті 15 Конвенції, були перевищені Сполученим Королівством, коли воно сформуло думку про необхідність позасудового позбавлення волі з серпня 1971 року по березень 1975 року.

(ii) Про необхідність відступу від гарантій, передбачених пунктами 2-4 статті 5 Конвенції

215. Тепер Суд повинен розглянути відповідно до пункту 1 статті 15 Конвенції необхідність далекосяжних відступів, які, як він встановив, були зроблені від пунктів 2-4 статті 5 Конвенції.

216. Ані Правила 10 та 11 (1), ані розділ 10 Закону про надзвичайний стан не передбачали жодних засобів правового захисту, судового чи адміністративного, проти арештів, здійснених відповідно до них. Хоча особи, заарештовані відповідно до Положення 11 (1), могли до 7 листопада 1972 року звернутися до *Цивільної адміністрації* з проханням про звільнення під заставу, Наказ про тероризм позбавив їх цього права, скасувавши Положення 11 (4), на підставі якого воно виникло. Однак тривалість таких арештів ніколи не перевищувала 48 годин згідно з Положенням 10, 72 годин згідно з розділом 10 Закону про надзвичайний стан і, на практиці, 72 годин згідно з Положенням 11 (1).

217. Аналогічно, Положення 11 (2), стаття 4 Наказу про тероризм і пункт 11 Додатку 1 до Закону про надзвичайний стан не передбачали жодних засобів правового захисту. Тримання під вартою відповідно до Регламенту 11 (2) іноді тривало довше, 28 днів, але ніколи не було безстроковим, і затримана особа могла, за згодою адміністративного органу, звернутися до суду з клопотанням про звільнення під заставу (*Regulation 11 (4) and the McElduff case, judgment of 12 October 1971*). З іншого боку, тимчасове тримання під вартою, призначене відповідно до статті 4 Наказу про тероризм або, згодом, відповідно до пункту 11 Додатку 1 до Закону про надзвичайний стан, тривало до винесення рішення комісаром; Головний констебль незмінно передавав справу на розгляд комісара упродовж початкового 28-денного строку, але комісар виносив своє рішення через кілька тижнів або навіть через 6 місяців.

218. Особи, позбавлені свободи на підставі Регламенту 12 (1), статті 5 Наказу про тероризм або пункту 24 Додатку 1 до Закону про надзвичайний стан, у багатьох випадках були інтерновані або утримувалися під вартою упродовж декількох років. Тим не менш, *консультативний комітет*, створений відповідно до Регламенту 12 (1), незважаючи на свій позасудовий характер, забезпечував *певний захист*, який не можна скидати з рахунків. Заснувавши комісарів та апеляційний трибунал, Наказ про тероризм забезпечив додаткові гарантії, які були дещо посилені Законом про надзвичайний стан.

219. Крім того, існував цінний, хоча і обмежений, перегляд, який здійснювався судами, коли виникала така можливість, в силу *загального права*.

220. Загальний аналіз законодавства та практики, про які йдеться, показує, що вони розвивалися в напрямку *посилення поваги до особистої свободи*. Включення з самого початку більш задовільних судових або, принаймні, адміністративних гарантій, безумовно, було б бажаним, особливо з огляду на те, що Правила 10-12 (1) датуються 1956-1957 роками та були прийняті на підставі Закону 1922 року, але було б нереально

відокремити перші етапи від пізніших етапів. Коли держава бореться з надзвичайною ситуацією, що загрожує життю нації, вона була б беззахисною, якби від неї вимагали зробити все і одразу, з самого початку забезпечити кожний обраний нею спосіб дій усіма гарантіями, сумісними з першочерговими вимогами щодо належного функціонування органів влади та відновлення миру в суспільстві. Тлумачення статті 15 Конвенції повинно залишати місце для *прогресивної адаптації*.

Уряд Північної Ірландії намагався в першу чергу – безуспішно – вирішити найбільш нагальну проблему, зупинити хвилю насильства, що охопила регіон. Взявши на себе пряму відповідальність за майбутнє провінції, британський Уряд і Парламент не забарилися пом'якшити суворість законів, що застосовувалися в перші дні, у певних аспектах. Суд запитав себе, чи не слід було пом'якшити ці закони ще більше, особливо в частині тимчасового тримання під вартою, але не вважає, що він може дати ствердну відповідь. Не слід забувати, що криза, яку на той час переживали шість графств, була *серйозною* і, отже, такою, що виправдовувала далекосяжні відступи від пунктів 2-4 статті 5 Конвенції. З огляду на свободу розсуду Договірних держав, Суд *не вважає* встановленим, що Сполучене Королівство перевищило в цьому відношенні *«extent strictly required»*, про яку йдеться в пункті 1 статті 15 Конвенції.

221. На думку Уряду-заявника, незаперечні порушення статті 3 Конвенції є релевантними за статтями 5 і 15 Конвенції разом узятими. Він стверджує, що позбавлення волі іноді застосовувалося на підставі інформації, отриманої в умовах, що суперечать статті 3 Конвенції, і, таким чином, було незаконним за статтею 15 Конвенції. Ірландський аргумент також підтверджується наявністю цих порушень, оскільки вони, ймовірно, були б попереджені оскаржуваним законодавством, якби воно надавало справжні гарантії зацікавленим особам.

Суд підкреслює, як і Уряд-відповідач та Комісія, що стаття 3 Конвенції та стаття 5 Конвенції містять *цілком окремі зобов'язання*. Більше того, порушення статті 3 Конвенції, встановлені в цьому рішенні, не свідчать про те, що не було необхідності застосовувати чинні позасудові повноваження.

Про «інші зобов'язання за міжнародним правом»

222. Пункт 1 статті 15 Конвенції забороняє будь-яке відступлення, несумісне *«з іншими зобов'язаннями за міжнародним правом»*. У даних, які є в розпорядженні Суду, немає нічого, що вказувало б на те, що Сполучене Королівство проігнорувало такі зобов'язання в цій справі; зокрема, уряд Ірландії ніколи не надавав Комісії або Суду точних деталей щодо претензії, сформульованої або викладеної з цього питання в своїй заяві від 16 грудня 1971 року.

Щодо дотримання пункту 3 статті 15 Конвенції

223. Суд вважає *proprio motu*, у світлі свого рішення у справі *Lawless* від 1 липня 1961 року (*Series A* № 3, с. 61-62, п. 47), що повідомлення Великої Британії про відступлення від зобов'язань від 20 серпня 1971 року, 23 січня 1973 року та 16 серпня 1973 року відповідали вимогам пункту 3 статті 15 Конвенції.

Висновок

224. Відповідно, Суд дійшов висновку, що, оскільки вимоги статті 15 Конвенції були дотримані, відступлення від статті 5 Конвенції за обставин цієї справи **не було** порушенням Конвенції.

Щодо статті 14 Конвенції разом зі статтею 5 Конвенції

225. Стаття 14 Конвенції передбачає: **«Користування правами і свободами, викладеними в [цій] Конвенції, має бути забезпечене без дискримінації за будь-якою ознакою ...»**.

До 5 лютого 1973 року позасудові повноваження застосовувалися лише проти осіб, підозрюваних в участі або володінні інформацією про тероризм IPA; пізніше вони також використовувалися, але набагато меншою мірою, проти стверджуваних терористів-лоялістів. На думку уряду-заявника, обставини справи свідчать про те, що Сполучене Королівство таким чином дотримувалося політики або практики дискримінації.

226. Основне твердження Уряду Ірландії полягає в тому, що було б неправильно застосовувати тут критерії, які Суд використовував у сфері статті 14 Конвенції з часу свого рішення від 23 липня 1968 року по суті справи *«Belgian Linguistic»* (*Series A* no. 6, pp. 34-35, para. 10). Аргументи Уряду зводяться до наступного: ці критерії застосовуються лише тоді, коли держава-відповідач визнає, що запровадила різницю у ставленні, і коли ця різниця прямо дозволена законодавством; однак британський Уряд стверджував перед Комісією не про існування «об'єктивного та розумного обґрунтування», а про повну відсутність такої різниці, а нерівності, виявлені у доповіді від 25 січня 1976 року, виникли внаслідок простого застосування законів, які самі по собі не створювали нерівності; тому Комісія помилилася у застосуванні цих критеріїв; Суд повинен відійти від них і покластися на низку висновків, які, на думку Уряду-заявника, вказують на те, що ці нерівності були дискримінаційними.

Практика Суду, по суті, не робить тих відмінностей, які намагається провести ірландський уряд. Ця практика була підтверджена Судом, коли він, наприклад, розглядав за статтею 14 Конвенції скарги, що стосуються, як і в цій справі, простого застосування закону (*Swedish Engine Drivers' Union judgment of 6 February 1976, Series A* no. 20, p. 17, paras. 45

84

in fine and 46; Schmidt and Dahlström judgment of 6 February 1976, Series A no. 21, p. 17, paras. 39 in fine and 40; Engel and Others judgment of 8 June 1976, Series A no. 22, p. 42, paras. 102 in fine, and 103 in fine; Handyside judgment of 7 December 1976, Series A no. 24, pp. 30-31, para. 66). Суд не бачить підстав відступати від цієї практики у цьому випадку.

227. Уряд-заявник стверджує, що різниця у поводженні, про яку йдеться, не мала «об'єктивного та розумного обґрунтування».

228. Перш ніж виносити рішення за цим поданням, Суд повинен дослідити, чому ще в 1971 році з лоялістським тероризмом не боролися тими ж засобами, що й з республіканським тероризмом.

Суд вважає, що між лоялістським і республіканським тероризмом існували **глибокі відмінності**.

У той час переважна більшість вбивств, вибухів та інших злочинів були скоєні республіканцями. Хоча лоялісти почали здійснювати акти насильства в 1963 році, досягнувши високого рівня в 1969 році, коли про ІРА майже не залишилося слідів, з 1970 року масштаби їхньої діяльності були мізерними в порівнянні з діяльністю ІРА.

По-друге, ІРА, з її набагато більш структурованою організацією, становила набагато серйознішу загрозу, ніж терористи-лоялісти. У 1970 і 1971 роках протестантська громада включала в себе групи політичного тиску з екстремістськими тенденціями, але, очевидно, не приховувала в своїх рядах підпільних військових сил, подібних до ІРА. У той час лоялістський тероризм розглядався владою як спорадична діяльність окремих осіб або ізольованих фракцій.

Нарешті, порушити кримінальну справу проти лоялістських терористів було, як правило, легше, ніж проти їхніх колег-республіканців, і перші частіше поставали перед судом. Відповідно, хоча лояльні терористи не були позбавлені волі у позасудовому порядку, вони, схоже, не могли діяти безкарно.

229. Пізніший період (30 березня 1972 року – 4 лютого 1973 року) викликає делікатні питання.

Беручи на себе пряме управління провінцією (30 березня 1972 року), уряд і парламент Сполученого Королівства прагнули, серед іншого, побороти дискримінацію, яка тривалий час панувала у сфері виборчих прав, зайнятості, житла тощо, сподіваючись досягти справедливого розв'язання північноірландської проблеми.

Однак такий підхід не мав наслідків, яких можна було б очікувати, а саме повної рівності у ставленні до двох категорій терористів при здійсненні спеціальних повноважень. Невдовзі після 30 березня 1972 року відбулося вражаюче зростання лоялістського тероризму. Крім того, виявилось, що *the Ulster Volunteer Force* збільшила своє членство, розширила арсенал зброї та покращила свою організацію. До середини року поліція, як правило, мала досить добру розвідувальну інформацію щодо ідентифікації насильницьких елементів з протестантського боку, але були випадки, коли не вдавалося зібрати достатньо доказів, щоб притягнути їх до суду. Тим не менш, минуло близько 10 місяців, перш ніж перших двох лоялістів було позасудово позбавлено волі.

Уряд-відповідач і Комісія висунули кілька пояснень цього, на перший погляд, дивного часового лагу, наприклад, три об'єднані факти: було вирішено спробувати поступово припинити інтернування, IPA все ще несла відповідальність за переважну більшість серйозних терористичних актів і, в цілому, звичайні кримінальні процеси залишалися набагато більш придатними для кампанії проти терористів-лоялістів, ніж для кампанії проти їхніх республіканських опонентів.

Причина або причини поведінки уряду та сил безпеки в той час не можуть бути точно визначені на підставі доказів, але здається безсумнівним, що причини, які були впливовими до 30 березня 1972 року, з плином часу ставали все менш і менш вагомими.

Однак Суд вважає, що нереально розділити на чіткі етапи ситуацію, яка за своєю суттю була мінливою і постійно розвивалася. Суд може зрозуміти, що влада вагалася, яким курсом рухатися, шукала свій шлях і потребувала певного часу для того, щоб пристосуватися до послідовних вимог потворної кризи. На підставі наявних у нього даних і з огляду на обмеження його повноважень щодо перегляду, Суд не може стверджувати, що упродовж періоду, який розглядається, Сполучене Королівство порушило статтю 14 Конвенції у поєднанні зі статтею 5 Конвенції, застосувавши надзвичайні повноваження лише проти IPA.

230. Підсумовуючи, можна сказати, що мета, яку переслідували до 5 лютого 1973 року – насамперед *ліквідація найгрізнішої організації* – може вважатися законною, а засоби, що використовувалися, не видаються непропорційними.

231. 5 лютого 1973 року стало переломним моментом. Відтоді позасудове позбавлення волі стало застосовуватися для боротьби з тероризмом як таким, як він був визначений кількома місяцями раніше в Наказі 1972 року, а не лише з конкретною організацією.

Насправді, ці заходи не застосовувалися проти лоялістських терористів тією ж мірою, що і проти IPA, але IPA все ще здійснювала більшість терористичних актів.

Крім того, лоялістські терористи все ще могли бути притягнуті до суду легше, ніж їхні колеги-республіканці. Кримінальні провадження були відкриті проти багатьох з перших і часто призводили до винесення обвинувальних вироків, насамперед в одній конкретній сфері – вбивствах на релігійному ґрунті.

Суд не може дорікати Сполученому Королівству за те, що воно намагалося максимально використати цю процедуру в рамках звичайного права. Беручи до уваги, як і належить, весь спектр правових процедур, застосованих у кампанії проти двох категорій терористів, Суд доходить висновку, що початкова різниця у ставленні до них не збереглася упродовж останнього періоду, що розглядається.

232. Відповідно, дискримінації, що суперечить статтям 14 і 5 Конвенції разом узятим, не встановлено.

III. ЩОДО СТАТТІ 6 КОНВЕНЦІЇ

233. Суть подальших скарг, висунутих Урядом-заявником, полягає в тому, що: **1)** різні повноваження щодо позасудового позбавлення волі, які використовувалися в Північній Ірландії з 9 серпня 1971 року по березень 1975 року, не відповідали умовам, передбаченим статтею 6 Конвенції; **2)** ці повноваження порушували статтю 6 Конвенції, оскільки вони не повністю відповідали вимогам статті 15 Конвенції; **3)** ці повноваження, крім того, були реалізовані з дискримінацією і, отже, також порушили статтю 14 Конвенції у поєднанні зі статтею 6 Конвенції.

234. [...]

235. Застосовність статті 6 Конвенції до цієї справи є предметом суперечки в Суді і оспорується Урядом-відповідачем та Комісією. Аргументи зосереджуються на тому, чи є місце для кумулятивного застосування статей 5 і 6 Конвенції, чи є право на свободу «**цивільним правом**» і чи функцією комісарів і апеляційного суду, відповідно до Наказу про тероризм і Закону про надзвичайний стан, було «визначення» «**кримінального обвинувачення**».

Суд не вважає за необхідне виносити рішення з цього питання. Уряд-заявник скаржитися тут на ті самі заходи, що й за статтею 5 Конвенції. Однак, якщо припустити, що стаття 6 Конвенції є суттєвою, то відступ від гарантій судового характеру, передбачених статтею 5 Конвенції, неминуче тягне за собою відступ від гарантій, передбачених статтею 6 Конвенції. Суд вже постановив, що відступи від статті 5 відповідають вимогам статті 15 Конвенції; за обставин цієї справи він доходить такого ж висновку щодо відступів від статті 6 Конвенції. Крім того, Суд постановив, що не встановлено дискримінації, що суперечить

статтям 14 і 5 Конвенції разом узятим; він також не знаходить дискримінації щодо статті 6 Конвенції.

IV. ЩОДО СТАТТІ 1 КОНВЕНЦІЇ

236. Уряд Ірландії стверджує, що закони, чинні в шести графствах, не забороняли порушення прав і свобод, захищених статтями 3, 5, 6, 14 Конвенції; деякі з цих законів, а також деякі адміністративні практики навіть дозволяли такі порушення; таким чином, Сполучене Королівство порушило щодо кожної з цих статей (стаття 3, стаття 5, стаття 6, стаття 14 Конвенції) міждержавне зобов'язання, окреме від його зобов'язань перед окремими особами і таке, що випливає зі статті 1 Конвенції, яка передбачає, що *«Високі Договірні Сторони забезпечують кожній людині, яка перебуває під їхньою юрисдикцією, права і свободи, визначені в розділі I [цієї] Конвенції»*.

Ані британський уряд, ані Комісія у своєму звіті не погоджуються з цим аргументом. Вони вважають, що стаття 1 Конвенції не може бути предметом окремого порушення, оскільки вона не надає жодних прав на додаток до тих, що згадані в Розділі I.

237. У своєму меморандумі від 26 жовтня 1976 року Уряд-відповідач також підкреслив, що Комісія прийняла до розгляду лише одне з двох питань, порушених у цій скарзі, а саме питання щодо адміністративної практики.

Уряд-заявник відповів, що питання про законодавчі заходи також згадується в пункті 7 мотивів рішення від 1 жовтня 1972 року, що в резолютивній частині цього рішення це питання не було визнано неприйнятним і що Комісія розглянула його по суті. Уповноважені висловили аналогічну думку.

На слуханнях у лютому 1977 року Уряд Великої Британії відкликав цю попередню заяву у світлі, серед іншого, рішення у справі *Handyside* від 7 грудня 1976 року (*Series A № 24, с. 19-20, п. 41*). Суд приймає до відома це відкликання; він не вважає, що повинен виносити рішення з питання, яке не стосується громадського порядку, яке, очевидно, не порушувалося перед Комісією (*De Wilde, Ooms and Versyp judgment of 18 June 1971, Series A no. 12, p. 30, para. 54*) і яке, в будь-якому випадку, схоже, втратило свою актуальність у зв'язку з розвитком подій.

238. Стаття 1 Конвенції, разом зі статтями 14, 2-13 та 63 Конвенції, розмежовує сферу застосування Конвенції *ratione personae, materiae* та *loci*; це також одна з багатьох статей, які засвідчують обов'язковий характер Конвенції.

Стаття 1 Конвенції сформульована з посиланням на положення, що містяться в Розділі I, і тому вступає в дію тільки в поєднанні з ними; порушення статті 1 Конвенції автоматично

впливає з порушення цих положень, але нічого до нього не додає; до цього часу, коли Суд встановлював таке порушення, він ніколи не вважав, що стаття 1 Конвенції була порушена (*Neumeister judgment of 27 June 1968, Series A no. 8, p. 41, para. 15, and p. 44; judgment of 23 July 1968 on the merits of the "Belgian Linguistic" case, Series A no. 6, pp. 70 in fine and 87, para. 1; Stögmüller judgment of 10 November 1969, Series A no. 9, p. 45; De Wilde, Ooms and Versyp judgment of 18 June 1971, Series A no. 12, p. 43, para. 80, and p. 47, para. 4; Ringeisen judgment of 16 July 1971, Series A no. 13, p. 45, para. 109 in fine, and p. 46, paras. 5-6; Golder judgment of 21 February 1975, Series A no. 18, p. 20, para. 40 in fine, p. 22, para. 45 in fine, and p. 23, paras. 1-2; Engel and Others judgment of 8 June 1976, Series A no. 22, p. 29, para. 69 in fine, p. 37, para. 89 in fine, and p. 45, paras. 4, 5 and 11*).

239. Однак аргумент ірландського уряду спонукає Суд прояснити природу зобов'язань, що перебувають під його наглядом. На відміну від міжнародних договорів класичного типу, Конвенція містить **більше**, ніж просто взаємні зобов'язання між договірними державами. Вона створює, окрім мережі взаємних двосторонніх зобов'язань, об'єктивні зобов'язання, які, за словами Преамбули, отримують вигоду від **«колективного виконання»**. Відповідно до статті 24 Конвенції, Конвенція дозволяє Договірним державам вимагати дотримання цих зобов'язань без необхідності обґрунтовувати інтерес, що впливає, наприклад, з того факту, що захід, на який вони скаржаться, завдав шкоди одному з їхніх власних громадян. Замінюючи в тексті статті 1 Конвенції слова **«shall secure»** словами **«undertake to secure»**, автори Конвенції також мали намір чітко зазначити, що права та свободи, викладені в Розділі I, будуть безпосередньо забезпечені кожному, хто перебуває під юрисдикцією Договірних держав. Цей намір знайшов особливо точне відображення в тих випадках, коли Конвенція була інкорпорована у внутрішнє законодавство (*De Wilde, Ooms and Versyp judgment of 18 June 1971, Series A no. 12, p. 43, para. 82; Swedish Engine Drivers' Union judgment of 6 February 1976, Series A no. 20, p. 18, para. 50*).

Конвенція не просто зобов'язує вищі органи влади Договірних держав поважати, зі свого боку, права і свободи, які вона втілює; як видно зі статті 14 Конвенції та англійського тексту статті 1 Конвенції (**«shall ensure»**), Конвенція також має наслідком те, що для того, щоб забезпечити користування цими правами і свободами, ці органи влади повинні запобігати або виправляти будь-які порушення на підпорядкованих рівнях.

240. Проблема у цій справі по суті полягає в тому, чи має право Договірна держава оскаржувати відповідно до Конвенції закон *in abstracto*.

Відповідь на цю проблему можна знайти не стільки в статті 1 Конвенції, скільки в статті 24 Конвенції. У той час як для того, щоб мати можливість подати обґрунтовану заяву, **«особа, неурядова організація або група осіб»** повинні, згідно зі статтею 25 Конвенції, стверджувати, що **«є жертвою порушення ... викладених прав»**, стаття 24 Конвенції

дозволяє кожній Договірній державі звертатися до Комісії з приводу «*будь-якого стверджуваного порушення [будь-якого з] положень Конвенції іншою [державою]*».

Таке «*порушення*» є наслідком простого існування закону, який запроваджує, спрямовує або санкціонує заходи, несумісні з правами та свободами, що гарантуються; це однозначно підтверджується підготовчими матеріалами.

Тим не менш, установи, створені відповідно до Конвенції, можуть виявити порушення такого роду тільки в тому випадку, якщо закон, оскаржуваний відповідно до статті 24 Конвенції, сформульований достатньо чітко і ясно, щоб зробити порушення відразу ж очевидним; в іншому випадку рішення установ Конвенції повинно прийматися з урахуванням того, яким чином держава-відповідач тлумачить та застосовує конкретно оскаржуваний текст або тексти.

Відсутність закону, який прямо забороняє те чи інше порушення, не є достатнім для встановлення порушення, оскільки така заборона не є єдиним способом забезпечення реалізації гарантованих прав і свобод.

241. У цій справі Суд визнав дві практики такими, що порушують статтю 3 Конвенції. Ці практики автоматично порушили також статтю 1 Конвенції, але цей висновок нічого не додає до попереднього висновку і немає жодних підстав включати його до резолютивної частини цього рішення.

Вивчення *in abstracto* законодавства, що діяло у відповідний час у Північній Ірландії, показує, що воно ніколи не запроваджувало, не передбачало і не санкціонувало застосування катувань або нелюдського чи такого, що принижує гідність, поводження. Навпаки, воно *забороняло* будь-яке таке жорстоке поводження у все більш чітких формулюваннях. У більш загальному плані, починаючи з кінця серпня 1971 року, вищі органи влади Сполученого Королівства вжили низку відповідних заходів для запобігання або виправлення окремих порушень статті 3 Конвенції.

242. Що стосується статті 14 Конвенції, взятої разом зі статтями 15, 5 та 6 Конвенції, то Уряд-заявник не оскаржує законодавство як таке. Більше того, воно не запроваджувало, не спрямовувало і не санкціонувало жодної дискримінації при здійсненні позасудових повноважень. Скарга стосується лише застосування законодавства, щодо якого Суд не виявив жодних порушень.

243. З іншого боку, що стосується статті 15 Конвенції разом зі статтями 5 і 6 Конвенції, то саме законодавство піддається критиці з боку ірландського уряду.

Певні аспекти законодавства дійсно викликають сумніви. Ані Положення 11 (1) і 11 (2), ані стаття 4 Наказу про тероризм, ані пункт 11 Додатку 1 до Закону про надзвичайний стан не встановлюють жодних обмежень щодо тривалості позбавлення волі, яке вони санкціонують. Крім того, вони не надавали відповідним особам жодних судових або адміністративних засобів правового захисту, окрім обмеженого права клопотати про звільнення під заставу, яке було скасовано 7 листопада 1972 року з відміною Положення 11 (4). Ці положення відрізнялися, по-перше, від Правила 10 (48 годин) і розділу 10 Закону про надзвичайний стан (72 години), а по-друге, від Правила 12 (1) (консультативний комітет), статті 6 Наказу про тероризм (апеляційний трибунал) і пунктів 26-34 Додатку 1 до Закону про надзвичайний стан.

Перший згаданий недолік, однак, є наслідком простого мовчання в законодавстві і був пом'якшений на практиці (максимум 72 години для Положення 11 (1) і, загалом, 28 днів для Положення 11 (2)).

Другий недолік видається більш серйозним, особливо у частині 2 Положення 11, статті 4 Наказу про тероризм та пункті 11 Додатку 1 до Закону про надзвичайний стан; бажано було б його уникнути. Однак цей недолік був частково виправлений судами загальної юрисдикції провінції на підставі *загального права* (the *McElduff case*, judgment of 12 October 1971, and the *Kelly case*, judgment of 11 January 1973, Regulations 11 (1) and (2)).

Перш за все, мова йде про спеціальне законодавство, спрямоване на боротьбу з надзвичайною ситуацією, що загрожує життю нації; такі положення не можуть бути вирвані з контексту, щоб не призвести до довільних результатів. Навряд чи це законодавство могло жорстко і негнучко передбачити межі вимог *мінливої ситуації*; масовість заворушень і велика кількість заарештованих, затриманих та інтернованих осіб не дозволили забезпечити гарантії, подібні до тих, що вимагаються Конвенцією. У 1972 і 1973 роках британська влада пом'якшила суворість початкового законодавства, демонструючи тим самим своє прагнення не виходити за межі *«extent strictly required by the exigencies»*. У цьому питанні, яке є скоріше питанням факту, ніж права, згадані органи влади користувалися свободою розсуду, яку вони, як видається, не перевищили. І тут Суд вважає, що було б нереально відокремити першу фазу від наступних; що стосується законодавства як такого, Суд не вважає за можливе дійти висновків, які б суперечили його рішенням щодо застосування цього законодавства.

Відповідно, з цього питання порушення статей 5, 6 Конвенції – якщо припустити, що остання стаття (ст. 6) є застосовною у цій справі – і статті 15 Конвенції, взятих разом зі статтями 1 і 24 Конвенції, не встановлено.

244. [...]

245. [...]

246. [...]

З ЦИХ ПРИЧИН, СУД

І. ЩОДО СТАТТІ 3 КОНВЕНЦІЇ

1. **Одноголосно** постановляє, що, хоча певні порушення статті 3 Конвенції не були оскаржені, тим не менш, щодо них має бути винесено постанову.
2. **Одноголосно** постановляє, що він *має юрисдикцію* розглядати справи про стверджуване порушення статті 3 Конвенції тією мірою, якою уряд-заявник подав їх як такі, що встановлюють існування *практики*.
3. **16 голосами проти 1** постановляє, що застосування *«the five techniques»* у серпні та жовтні 1971 року становило практику *нелюдського та такого, що принижує гідність, поводження*, яка порушувала статтю 3 Конвенції.
4. **13 голосами проти 4** постановляє, що згадане *застосування «the five techniques» не становило практики катувань* у розумінні статті 3 Конвенції.

5. **16 голосами проти 1** постановляє, що *не встановлено* жодної іншої практики неналежного поводження у невстановлених місцях проведення допитів.
6. **Одноголосно** постановляє, що восени 1971 року в Палацових казармах існувала *практика нелюдського поводження*, яка порушувала статтю 3 Конвенції.
7. **14 голосами проти 3** постановляє, що *згадана практика не була катуванням* у розумінні статті 3 Конвенції.
8. **Одноголосно** постановляє, що *не встановлено*, що *практика*, про яку йдеться, тривала після осені 1971 року.
9. **15 голосами проти 2** постановляє, що *практика* порушення статті 3 Конвенції *не встановлена* щодо інших місць.
10. **Одноголосно** постановляє, що він *не може* вимагати від держави-відповідача порушити кримінальне або дисциплінарне провадження проти тих співробітників сил безпеки, які вчинили порушення статті 3 Конвенції, встановлені Судом, а також проти тих, хто потурали або толерували такі порушення.

II. ЩОДО СТАТТІ 5 КОНВЕНЦІЇ

11. **Одноголосно** вважає, що у відповідний час у Північній Ірландії *існувала надзвичайна ситуація, що загрожувала життю нації*, – у розумінні пункту 1 статті 15 Конвенції.
12. **Одноголосно** постановляю, що британські повідомлення про відступ від зобов'язань від 20 серпня 1971 року, 23 січня 1973 року та 16 серпня 1973 року *відповідали* вимогам пункту 3 статті 15 Конвенції.
13. **16 голосами проти 1** постановляє, що, хоча практика застосування законодавства, що передбачає позасудове позбавлення волі в Північній Ірландії з 9 серпня 1971 року по березень 1975 року, тягнула за собою відступи від пунктів 1-4 статті 5 Конвенції, *не встановлено*, що зазначені відступи перевищували міру, яка суворо вимагалася гостротою ситуації, у розумінні статті 15 Конвенції.
14. **Одноголосно** вважає, що Сполучене Королівство не знехтувало у цій справі іншими зобов'язаннями за міжнародним правом у розумінні пункту 1 статті 15 Конвенції.
15. **15 голосами проти 2** постановляє, що *не було встановлено дискримінації*, що суперечить статтям 14 та 5 Конвенції разом узятим.

III. ЩОДО СТАТТІ 6 КОНВЕНЦІЇ

16. **Одногосно** постановляє, що відступи від статті 6 Конвенції, якщо припустити, що вона може бути застосована в цій справі, є сумісними зі статтею 15 Конвенції.

17. **15 голосами проти 2** постановляє, що **не встановлено дискримінації**, що суперечить статтям 14 та 6 Конвенції разом узятим, припускаючи, що остання стаття може бути застосована у цій справі.

IV. ЩОДО СТАТТІ 50 КОНВЕНЦІЇ

18. **Одногосно** вважає, що немає необхідності застосовувати статтю 50 Конвенції у цій справі.

Вчинено англійською та французькою мовами, при цьому обидва тексти є автентичними, у Будинку з прав людини в Страсбурзі 18 січня 1978 року.

IRELAND V. THE UNITED KINGDOM
application № 5310/71, judgment 18.01.1978

Translated by Dmytro Yagunov

A 45-foot “peace wall,” erected by the British authorities, separating Catholic neighborhoods, left, from Protestants in Belfast. Abbas/Magnum Photos

Ireland v. the United Kingdom, application № 5310/71, judgment 18.01.1978